

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 17 (142) жовтень 2017

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент Петро Порошенко підписав Закон «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень».....2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи.....2

С. Закірова

Новий закон «Про освіту»: що, як і коли.....12

О. Кривецький

Сучасна юридична освіта як вимога часу.....24

С. Полтавець

Муніципальна поліція. Спроби створення (частина 1).....29

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку.....35

Моніторинг законодавства.....44

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА 51

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент Петро Порошенко підписав Закон «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень»

Реалізація норм Закону дозволить підвищити рівень якості фінансової звітності в Україні та забезпечити виконання зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Документом, зокрема удосконалюються загальні вимоги, порядок надання та оприлюднення фінансової звітності, норми національного законодавства з бухгалтерського обліку приводяться у відповідність з положеннями законодавства Європейського Союзу.

Закон набирає чинності з 1 січня 2018 року, крім положень, що стосуються оприлюднення річної фінансової звітності з аудиторським висновком на веб-сторінці великих підприємств та інших фінансових установ мікро – і малих підприємств, які набирають чинності з 1 січня 2019 року (Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/news/glavaderzhavi-pidpisav-zakon-yakij-spriyatime-pidvishennyu-44186>)). – 2017. – 30.10).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи

В умовах інформаційних технологій та глобалізації забезпечення належного рівня охорони прав інтелектуальної власності є одним із ключових питань ефективного функціонування будь-якої цивілізованої держави.

Інтелектуальне право в Україні є досить новою, порівняно із іншими, галуззю законодавства в силу низького рівня усвідомлення необхідності захисту своїх майнових та особистих немайнових прав як творця (автора) конкретного об'єкта інтелектуальної власності. Піратство, плагіат та інші проблемні аспекти порушення прав інтелектуальної власності на теренах України, на жаль, стали сучасними реаліями суспільних відносин в цій сфері.

Осмилення необхідності запровадження спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (окремих палат в апеляційних, вищій судах, у Верховному Суді України) в Україні неодноразово висловлювалося як на законодавчому рівні, так і провідними вітчизняними правниками.

Роками фахівці обговорювали проблему розпорошеності справ щодо об'єктів інтелектуальної власності по різних судах (місцеві, загальні, господарські, адміністративні суди). Слід розуміти, що існування діаметрально

протилежних за змістом рішень у одному й тому ж спорі, різних підходів до вирішення однакових питань у різних юрисдикціях накладає негативний відбиток на правозастосовну практику.

Потім з'явилась ідея об'єднати усі справи у сфері захисту прав інтелектуальної власності в одній юрисдикції, а саме віднести їх до відання Господарського суду.

Зі створенням спеціалізованих судів загалом, а Вищого суду з інтелектуальної власності зокрема, проблема кваліфікаційного розгляду справ має зникнути з обговорення, зрештою як і проблема зростання порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, проблема недобросовісної конкуренції і т.д.

Створення у системі судоустрою України нових вищих спеціалізованих судів як судів першої інстанції з розгляду визначених категорій справ, зокрема, Вищого суду з питань інтелектуальної власності є окремою новелою нового Закону «Про судоустрій і статус суддів», прийнятого Верховною Радою 2 червня 2016 р. Відповідно до Перехідних положень Закону новий суд має бути створений та оголошено проведення конкурсу на посади суддів у цьому суді протягом року, тобто до 30 вересня 2017 р.

Проте, Європейський Союз незадоволений станом захисту інтелектуальної власності в Україні. Ще в 2015 р. експерти ЄС, працюючи разом з українською владою в сфері прав інтелектуальної власності, підготували ряд законопроектів (пакет з 4 законів – про організацію колективного управління, створення національного офісу інтелектуальної власності, про патенти на винаходи і корисні моделі; про авторське право і суміжні права), які український уряд мав подати на розгляд до Верховної Ради, але вони досі знаходяться на розгляді Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

8 червня 2017 р. ЄС та Україна провели зустріч для оцінки прогресу України у проведенні реформи законодавства у сфері прав інтелектуальної власності. У заяві Представництва ЄС підкреслюється, що існуюча ситуація з організаціями колективного управління завдає непоправної шкоди законним інтересам тисяч місцевих і міжнародних правовласників, а сучасне законодавство України не містить адекватних норм для забезпечення ефективного дотримання прав інтелектуальної власності.

29 вересня 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав указ № 299/2017 «Про створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності». Зокрема, глава держави доручив Кабінету Міністрів забезпечити фінансування заходів, пов'язаних із створенням цієї установи, яка територіально буде розташована в Києві. Указ починає діяти з дня його опублікування – тобто з 29 вересня 2017 р.

30 вересня 2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття у Вищому суді з питань інтелектуальної власності (ВСПІВ) 21 вакантної посади та затвердила Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів. До старту подання документів на конкурс лишилося два місяці.

3 жовтня 2017 р. Верховна Рада підтримала у другому читанні законопроект № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу

адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким врегульовуються питання діяльності нового спеціалізованого суду. Передбачається, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме справи про права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, товарний знак, комерційне найменування. Також цей суд розглядатиме справи у спорах про реєстрацію, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокове припинення патентів. Крім того, Вищий суд розглядатиме скарги на рішення Антимонопольного комітету із зазначених питань.

Ініціатори його створення стверджують, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності дасть змогу швидко та оперативно розглядати спори, віднесені до його юрисдикції, висококваліфікованими суддями відповідної спеціалізації.

І хоча на даний час невідомо наскільки швидко та кваліфіковано вирішуватимуться спори ВСПІВ та коли він буде сформований, оскільки останній існує лише «на папері», вже зараз його створення викликає чимало питань. Тому головним завданням на сьогодні залишається написання профільного законопроекту, який визначить усі умови щодо роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Ідея створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності активно обговорюється останні кілька років. Одні експерти вважають, що ВСПІВ, залежно від його складу, навряд чи зможе щось істотно змінити, інші переконані, що такий крок має чимало позитивних моментів.

Передусім, юридичну спільноту та громадськість хвилюють питання, пов'язані з тим, як саме працюватиме ця установа в Україні: чи розглядатиме спори за участю фізичних осіб; якою буде процедура оскарження її рішень; яким буде її навантаження і скільки знадобиться суддів для того, щоб із ним упоратись; які будуть процедури та строки передачі їй судових справ, які наразі перебувають на розгляді у господарських та адміністративних судах тощо.

Також незрозуміло, чому законодавець виокремлює у системі судоустрою саме Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд, тим самим, надаючи особливого значення спорам у сфері інтелектуальної власності та у сфері корупційних порушень та чому ці справи не можуть розглядати «звичайні» місцеві суди. А питання про створення інших не менш важливих спеціалізованих судів в межах судової реформи не розглядаються.

Не менш загадковою видається і назва спеціалізованого суду першої інстанції. Так, законодавець передбачає створення Вищого суду за відсутності судів нижчих інстанцій з розгляду цієї категорії справ. Більше того, за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» саме Вищий суд з питань інтелектуальної власності буде судом нижчої інстанції, адже діятиме як суд першої інстанції.

Суперечливими видаються і положення про створення у складі Вищого суду з питань інтелектуальної власності Апеляційної палати, яка переглядатиме його рішення в апеляційному порядку.

Кваліфікованому та своєчасному розгляду справ з питань інтелектуальної власності може перешкоджати і незначний його кількісний склад. Сумнівною

виглядає можливість суду з питань інтелектуальної власності у складі лише 21 судді забезпечити своєчасний та якісний колегіальний розгляд справ не лише як судом першої, а й апеляційної інстанції. Для прикладу, лише за 2016 р. до судів першої інстанції надійшло 997 позовних заяв у спорах інтелектуальної власності (647 – у порядку господарського та 350 – у порядку цивільного судочинства).

Також можуть виникнути складнощі для залучення достатньої кількості кандидатів (в тому числі адвокатів і суддів) зі спеціальними знаннями та досвідом. Проблемним аспектом експерти вважають те, що адвокати, котрі бажають стати судьями ВСПВ, повинні мати досвід здійснення представництва у суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше 5 років.

Ще однією з проблем, що виникне з формуванням вищого спеціалізованого суду буде його територіальна віддаленість для більшості пересічних громадян, адже з дня функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності розгляд усіх цих спорів зосереджуватиметься у місті Києві. Безперечно, що для осіб з віддалених населених пунктів це буде додатковою перешкодою для доступу до правосуддя, в тому числі й фінансовою.

Закономірно, що після початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності виникатиме ще чимало дискусійних питань, але попри всі недоліки правового поля у цій сфері, експерти сходяться на тому, що створення такого спеціалізованого суду – однозначно позитивний і серйозний крок до належного захисту прав інтелектуальної власності та підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного ринку.

Так, за словами голови Вищого господарського суду України Б. Львова, завдяки особливостям спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності забезпечуватиметься оперативність, економність та гнучкість процедури розгляду справ. Будь-яка спеціалізація виступає запорукою якості та ефективності роботи, а в судах – ще й додатковою гарантією професійного правосуддя. Підхід, що концентруватиме в одному суді справи з інтелектуальної власності, дасть змогу покращити якість правосуддя, підвищить ефективність захисту майнових прав суб'єктів правовідносин у цій сфері, забезпечить єдність судової практики. Скорочуватися мають і строки розгляду справ, оскільки мінімізуються випадки зупинення проваджень через розгляд іншими судами взаємопов'язаних справ. Все це, у свою чергу, сприятиме покращенню інвестиційної привабливості України. Звичайно, будуть певні складності щодо територіальної доступності та кадрового забезпечення цього суду, проте пріоритет у будь-якому разі має залишатися за якістю.

Як свідчить світовий досвід, ефективне конкурентне правозастосування можливе лише за наявності відповідного спеціалізованого суду. Якщо передати такі спори судьям місцевих судів, вони не розглядатимуться належним чином, оскільки більшість суддів не мають потрібної компетенції. Зокрема, народний депутат В. Пташник упевнена, що конкурентні спори надзвичайно складні, і не кожен суддя на місцевому рівні часто з ними стикається. Саме тому, на її думку, необхідна установа, яка візьме на себе розгляд цієї категорії справ.

В цілому позитивно оцінюють експерти й вимоги до суддів майбутнього «інтелектуального» суду. Зокрема той факт, що судьями ВСПВ можуть бути

особи, які, крім проходження кваліфікаційного оцінювання, мають досвід професійної діяльності у сфері інтелектуальної власності (патентний повірений або адвокат) не менше 5 років. На думку експертів, входження до складу суддівського корпусу цієї установи професійних юристів і патентних повірених, які мають значний досвід у цій сфері, сприятиме більш глибокому і компетентному підходу до розгляду таких специфічних справ.

Як зауважила юрист з питань інтелектуальної власності Міжнародної юридичної фірми Dentons О Горбань, сам факт створення нового суду без прийняття чітких та прозорих процесуальних норм та ретельного відбору суддівського корпусу, в першу чергу, за критерієм професійності останніх, суттєво не змінить існуючий стан справ.

На думку адвоката ЮФ «Ілляшев та Партнери» М. Коваль, доцільною та логічною була б наявність у суддів ВСПВ ще й технічної освіти. Так, у Німеччині до складу суддівського корпусу Федерального патентного суду входять так звані «технічні судді» (technische Richter), які мають технічну і юридичну освіту. Судді патентних судів Великобританії та Швейцарії також повинні мати дві освіти: юридичну і технічну.

Неодноразово професійною спільнотою критикувалося залучення судових експертів виключно судом і, як результат, значна тривалість розгляду і не завжди якісний результат. Наразі, наголошує радник, керівник практики інтелектуальної власності/ТМТ ЄПАП Україна Т. Кислий, дозволяється залучення експерта не тільки судом, але й учасником справи. Це потенційно наближає нас до міжнародних стандартів, коли на підтримку своєї позиції сторони відразу можуть надати суду висновки експертів, і суд має змогу оцінити їх без тривалого відкладення справи.

Судова статистика щодо строків розгляду спорів, які виникають у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні, свідчить, що така категорія справ слухається від 2-х років, і це без урахування строків, на які розгляд зупиняється у зв'язку із проведенням судової експертизи. Так, у середньому судовий розгляд відповідних справ займає 3–4 роки.

Проте патентні суди в країнах Європи подібні спори вирішують приблизно за 1,5–2 роки. Для прикладу, Федеральний патентний суд Швейцарії слухає їх за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимально за 18, запевняє провідний юрист практики інтелектуальної власності ЮК PLP Law Group А. Комаха.

Разом з тим, юрист С. Гавриш хоча і вважає, що інтелектуальний суд потрібен, оскільки він існує в багатьох країнах, але переконаний, що створити в сучасних вітчизняних реаліях некорумпований та висококваліфікований суд просто неможливо, адже у нас немає фахової підготовки, відповідної практики, належної адвокатури.

Слід зазначити, що експерти Офісу торговельного представника США (USTR), який опублікував щорічну Доповідь (Special 301 Report on Intellectual Property Rights) за підсумками огляду стану охорони і захисту прав інтелектуальної власності в торговельних партнерів США по всьому світу, позитивно оцінили окремі заходи, яких вжила Україна для покращення захисту прав інтелектуальної власності. Серед іншого, в Офісі Торгпредставника США

схвально відгукуються про ухвалення законодавства щодо створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності.

За словами адвоката й експерта Центру дослідження інтелектуального права Л. Тарасенка, те, що Вищий інтелектуальний суд створюють саме зараз, пов'язано насамперед із певною адаптацією до європейських стандартів. Адже приблизно п'ята частина Угоди про Асоціацію з ЄС стосується якраз уніфікації законодавства України та ЄС щодо інтелектуальної власності. В Європі діють так звані патентні суди. Вони розглядають справи, пов'язані з інтелектуальною власністю. Фактично ми копіюємо позитивний досвід окремих країн Європи, пояснює експерт.

Дійсно, вивчення досвіду іноземних країн у запровадженні діяльності подібних судових установ є необхідним для вироблення власної позиції з означеного питання.

Приймаючи рішення про створення відповідного суду, необхідно вивчити досвід держав, які вже мають подібні суди, проаналізувати доводи на користь його створення та проблеми, пов'язані зі створенням такого суду.

Аналіз іноземного досвіду дає підстави говорити, що типові моделі спеціального суду використовують як європейські країни (Австрія, Великобританія, Німеччина, Швеція та інші), так й інші країни світу (США, Японія, Тайвань, Філіппіни тощо).

Зазвичай, створення таких судів у різних країнах базується на запровадженій світовій тенденції до уніфікації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, що має супроводжуватися забезпеченням, зокрема, уніфікованих підходів до правозастосовної практики.

Більшість країн-учасниць TRIPS (Угода Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) заснували спеціалізовані суди. Є певний розподіл щодо назв – патентний суд чи суд з питань інтелектуальної власності. Друге поняття значно ширше і вирішує коло питань на ті об'єкти інтелектуальної власності, на які не видаються патенти. Зокрема, питання авторського і суміжного права.

Як свідчить зарубіжний досвід, кожна країна обирає власний підхід до визначення судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, існують такі варіанти спеціалізації судових органів в зазначеній сфері: наявність спеціалізованих судів, які розглядають спори виключно у сфері інтелектуальній власності (Великобританія, Туреччина, Таїланд); у складі судів загальної юрисдикції діють спеціалізовані відділення з розгляду справ про інтелектуальну власність або судді зі спеціальною підготовкою (Австралія, Австрія, Китай); функціонують апеляційні суди, що мають виключну юрисдикцію, але розглядають й інші спори (Франція, Індія, США); наявність спеціальних відділів у нижчих і вищих судах, що розглядають господарські спори (Іспанія, Швейцарія); наявність спеціальних трибуналів, що слухають ці справи (Корея, Нова Зеландія, Сінгапур); питання про створення спеціалізованих судів перебуває на стадії розгляду (Індія, В'єтнам).

На думку експертів, заснування спеціалізованих судів із захисту інтелектуальної власності притаманне в першу чергу країнам з потужним високотехнологічним та інтелектуальним потенціалом.

Для ефективного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності у Європейському Союзі у грудні 2017 р. має запрацювати новий наднаціональний Єдиний патентний суд, що буде розглядати спори, пов'язані із визнанням або порушенням прав на європейські патенти. Суд буде створено відповідно до Угоди про єдиний (уніфікований, об'єднаний) патентний суд, яка була підписана в лютому 2013 р. 24 державами ЄС (всі держави-члени ЄС, за винятком Іспанії, Польщі та Хорватії).

Єдиний патентний суд особливої уваги приділятиме питанням охорони комп'ютерних програм та іншого пропрієтарного цифрового контенту, а також винаходам у галузі біотехнологій. Суд розглядатиме справи, що стосуються порушення і анулювання європейських патентів (в тому числі унітарних патентів), діючих на території держав-учасниць. Рішення ЄПС матимуть пряму дію на всій території ЄС. Суди повинні будуть дотримуватися законодавства ЄС і відповідатимуть перед Судом Європейського Союзу. Філії суду відкриються у всіх країнах ЄС з основними підрозділами в Парижі, Німеччині та Великобританії.

Прикладом успішного запровадження патентної юстиції може слугувати діяльність Федерального патентного суду Німеччини, створеного у липні 1961 р. Федеральний патентний суд належить до вищих федеральних судів Німеччини. Маючи у своєму штаті близько 141 суддів є одним з найбільших федеральних судів. Суд належить до сфери відення Федерального міністерства юстиції.

Однією з особливостей функціонування Федерального патентного суду ФРН є те, що до складу його сенатів, які розглядають питання правової охорони технічних рішень, входять не тільки юристи, але й, так звані, патентознавці, що мають, як і члени сенату з юридичною освітою, статус судді. Нині з 141 судді 62 – юристи та 79 – не юристи. Особливою ознакою останніх є те, що в них є вища професійна освіта за однією зі спеціальностей технічного чи природничо-наукового напрямку, й не тільки досвід роботи за своєю спеціальністю, але й знання з юриспруденції, зокрема в галузі патентного права. Відповідно, оскільки такі особи є досвідченими фахівцями у своїх галузях техніки, у суду при винесенні рішень, зазвичай, немає необхідності залучати сторонніх експертів. Це, з одного боку, дає змогу скоротити витрати на провадження по справі. З іншого боку, взаємодія суддів-юристів і суддів-патентознавців забезпечує винесення особливо якісних рішень Федеральним патентним судом. Останнє є надзвичайно корисним для впровадження в Україні.

Відповідно до чинного Патентного закону ФРН до компетенції Федерального патентного суду належить розгляд суперечок за скаргами на рішення бюро експертиз або патентних відділів Патентного відомства (Німецького відомства патентів та торговельних марок) про відмову у видачі патентів, а також щодо позовів про визнання патентів недійсними та про видачу примусових ліцензій.

Юрисдикція цього суду поширюється не тільки на суперечки, предметом яких є винаходи, але й на суперечки щодо товарних знаків, корисних моделей, промислових зразків, топологій напівпровідникових мікросхем, а також на суперечки, що стосуються охорони сортів рослин. Особлива компетенція Федерального патентного суду склалася після висновку Європейської патентної

конвенції у жовтні 1973 р. та початку роботи Європейської патентної організації з 1978 р. Відтак на Федеральний патентний суд був покладений обов'язок розглядати суперечки про недійсність європейських патентів, дія яких поширюється на територію ФРН.

Водночас Федеральний патентний суд ФРН приймає рішення лише щодо надання прав на об'єкти промислової власності. А справи про порушення прав на об'єкти промислової власності розглядаються цивільними судами загальної юрисдикції.

При створенні патентного суду Швеції за основу було взято модель патентного суду Німеччини. Він діє як судовий орган, який абсолютно не залежний від патентного відомства. У Патентному суді Швеції створено три колегії (сенати) для розгляду справ у різних галузях техніки та скарг щодо охорони прав на товарні знаки і промислові зразки.

Велика Британія також має систему судів з інтелектуальної власності. Перший спеціальний патентний суддя був призначений у Вищому суді Британії ще у 1950 р. А у 1980 р. був створений Патентний суд як частина Вищого суду. Цей суд розглядає спори, пов'язані з інтелектуальною власністю, включаючи патенти, промислові зразки та інше. Найбільша кількість спорів пов'язана з технічними галузями, такими як фармацевтика, біотехнології, телекомунікації. Для найбільш технічно складних випадків є два судді, що мають також і технічну освіту. Для розгляду менш складних справ та справ з орієнтовним розміром збитків до 500 тис. фунтів стерлінгів у 1990 р. був створений Корпоративний суд з інтелектуальної власності. Цей суд розглядає спори щодо інтелектуальної власності (здебільшого патенти, торгові марки, авторське право) малих та середніх підприємств.

Японія почала перейматися ефективним та реальним судовим захистом інновацій, технологій та взагалі інтелектуальних здобутків ще в 1948 р. Саме в цей час було утворено підрозділ з інтелектуальної власності у Високому суді. Зі збільшенням кількості таких підрозділів та утворенням їх в окружних судах Токіо та Осаки, у 2005 р. було створено Високий суд з інтелектуальної власності.

Патентний суд Кореї, який працює з 1998 р., розглядає справи щодо інтелектуальної власності, включаючи патенти, знаки для товарів та послуг, сорти рослин та інше. Це є суд апеляційної інстанції, але має категорію справ, що розглядає по першій інстанції. Цікаво, що в суді є відділ технічних експертів, які мають багаторічний досвід в різних наукових галузях, таких як машинобудування, електронна інженерія, хімічна інженерія та ін.

В 2008 р. Суд з інтелектуальної власності був створений у Тайвані. Юрисдикція цього суду, що цікаво, поширюється на цивільні, адміністративні та кримінальні дії щодо прав інтелектуальної власності.

У 2000 р. в Республіці Білорусь також було створено Патентний суд за німецькою моделлю побудови патентного судочинства, проте названий орган так і не став дієвим механізмом захисту прав інтелектуальної власності.

Напевно в жодній країні світу не приділяється стільки уваги інтелектуальній власності як в США. Проте суду з розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності, як окремої ланки судової системи, в Сполучених

Штатах немає. Але ця обставина, як свідчить практика, не впливає на якість прийнятих судами США рішень.

У США є суди двох рівнів – суди першої інстанції та апеляційні суди. Всі 94 федеральних судових райони США зведені в 12 регіональних округів, у кожному з яких діє Апеляційний суд Сполучених Штатів Америки. Апеляційний суд розглядає апеляції на рішення районних судів, розташованих на території даного округу, а також апеляції на рішення федеральних адміністративних органів. Апеляції у справах про порушення прав на винаходи передаються в особливий окружний суд – Апеляційний суд федерального округу. Цей же суд розглядає апеляції на адміністративні рішення Відомства США з питань винаходів і торговельних марок стосовно реєстрації прав на винаходи і торговельні марки і здійснення цих прав в США.

Більша частина справ щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в США вирішується шляхом подання цивільних позовів або порушення кримінальних справ у судах відповідної юрисдикції.

Наприклад, розгляд справ про порушення прав на винаходи або авторських прав можуть вестися тільки у федеральних судах тому, що справи в цій сфері повністю відносяться до федеральної юрисдикції. При цьому, позови про порушення прав на комерційну таємницю або торговельні марки можуть бути подані до місцевих судів, залежно від того, згідно з яким законодавством подаються відповідні позови: за федеральним чи місцевим законодавством.

Судова практика США свідчить, що більшість спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності просто не доходить до суду. Сторони, домовившись, приймають рішення про зняття справ із судочинства.

Дійсно, у переважній більшості іноземних держав активно застосовується інститут досудового врегулювання спорів – медіація. Це визнаний світом механізм досудового вирішення спорів, коли обидві сторони за допомогою посередника – медіатора – намагаються дійти згоди. Основна відмінність від судового процесу полягає в тому, що медіація є абсолютно добровільною, і запорукою її успіху є саме зацікавленість сторін у пошуку рішення. Як показує світова практика, більшість справ після застосування процедури медіації розв'язують конфлікт відповідним діалогом і вже не доходять до судового розгляду, що зменшує завантаженість суддів.

У нашій країні потрібно активно стимулювати розвиток інституту медіації в досудовому вирішенні спорів в справах пов'язаних з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Звернення до Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності повинно бути вже наступним кроком, обумовленим крайньою необхідністю.

Таким чином, очевидним є те, що кожна держава по-різному визначає структуру спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності. Проте так чи інакше, досвід зарубіжних країн свідчить, що створення такого суду є необхідним для нормального й ефективного розгляду справ, які належать до зазначеної категорії.

Однак не можна говорити про беззаперечну необхідність застосування досвіду зарубіжних держав у цьому питанні без належного дослідження українського підґрунтя для створення відповідного спеціалізованого суду.

Таким чином, можна зробити висновок про необхідність створення спеціалізованих судів у сфері інтелектуальної власності.

Зосередження всіх справ, пов'язаних із захистом об'єктів інтелектуальної власності, у Вищому спеціалізованому суді з питань інтелектуальної власності дасть змогу забезпечити: ефективність судочинства в сфері захисту інтелектуальної власності; єдність правозастосовної практики, ліквідує різні підходи до тлумачення одних і тих самих норм законодавства, підвищить рівень законності у цій сфері; підвищення рівня та якості захисту прав громадян та юридичних осіб; стимулювання творчої та науково-технічної діяльності в країні; вплив на інвестиційну привабливість української економіки для іноземних та вітчизняних компаній; зростання української конкурентоспроможної економіки; уніфікацію правозастосовної практики та наближення її до міжнародних стандартів судочинства у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Водночас створення таких судів матиме наслідком низку технічних проблем, починаючи від обрання моделі системи спеціалізованих судів та закінчуючи законодавством, яке регулюватиме їх діяльність. Проте ці процеси є логічними й закономірними, а тому для їх подолання необхідною є злагоджена робота науковців і практикуючих юристів, яка зробить можливим створення системи спеціалізованих судів, що буде дійсно дієвою й ефективною (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Урядовий портал (<http://www.kmi.gov.ua>); офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (<http://me.gov.ua/?lang=uk-UA>); Представництво Європейського Союзу в Україні (http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm); сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (<http://vkksu.gov.ua>); сайт Центру судової експертизи та експертних досліджень (<http://expert.ics.gov.ua/expert/>); журнал «Інтелектуальна власність в Україні» (<http://www.intelvlas.com.ua>); сайт Юридичний Холдинг (<http://yurholding.com>); газета «Закон і Бізнес» (<http://zib.com.ua>); сайт «Судебно-юридическая газета» (<http://sud.ua/ru/>); Юридична Газета (<http://yur-gazeta.com>); газета Сьогодні (<http://ukr.segodnya.ua>); інтернет-видання Espresso.TV (<http://espresso.tv>); юридичний інтернет-ресурс «Протокол» (<http://protokol.com.ua/ua/>); аналітичне видання Politeka (<https://politeka.net>); сайт IT Law, Ukraine (<http://iplaw.kiev.ua>).*

Новий закон «Про освіту»: що, як і коли

Останній місяць в інформаційному просторі не тільки нашої, а і деяких іноземних країн активно обговорюють український закон «Про освіту». Але не весь закон, а лише одну статтю законодавчого акту, яка спричинила широкий резонанс, встановивши норму про рівень запровадження державної мови навчання у середній школі. Не заперечуючи важливості та актуальності цієї зазначеної статті Закону України «Про освіту», варто звернути увагу на інші статті нормативно-правового акту, конкретні його норми та весь документ в цілому, який цілком справедливо називають першим важливим кроком на шляху справжньої реформи освітньої галузі.

5 вересня 2017 р. Верховна Рада України прийняла закон «Про освіту» в новій редакції. Закон містить 12 розділів, 84 статті і Прикінцеві і перехідні положення. Дискусія про Закон тривала понад три роки. До неї долучилися усі зацікавлені групи – експерти, науковці, освітяни, батьки, студенти і роботодавці. Як зазначив заступник голови Комітету з питань науки і освіти О. Співаковський під час розгляду документу в парламенті, до проекту було запропоновано 1705 поправок від народних депутатів, 1098 з яких були враховані при доопрацюванні законопроекту.

28 вересня 2017 р. Закон України «Про освіту» набрав чинності. Закон України «Про освіту» – це базовий закон, він не визначає всіх деталей того, як відбуватиметься процес отримання освіти і підвищення її рівня, натомість окреслює основні принципи функціонування освітньої галузі. Тепер у відповідності до нього мають бути прийняті окремі закони «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту».

Українське суспільство загалом позитивно зустріло новий закон. Президент України П. Порошенко, підписуючи закон «Про освіту», зазначив: «Це – одна із найголовніших реформ, бо від жодної іншої реформи майбутнє країни не залежить так, як від освітньої».

«Прийнятий ... документ – це шанс для нашої системи освіти до змін, адже без нових можливостей, закладених в закон, розвиток був би неможливий», – наголосила Міністр освіти і науки України Л. Гриневич.

Як безумовно прогресивний закон оцінив Закон України «Про освіту» експерт освітнього напрямку «Українського інституту майбутнього» М. Скиба. А співкоординатор руху «Простір свободи» Т. Шамайда наголосив, що освіта є головним фундаментом у розвитку будь-якої держави. За його словами, новий освітній закон є справді реформаторським, якого Україна чекала чверть століття.

Завідувач кафедри освітньої політики Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти М. Товкало назвала прийняття нового закону важливим кроком до реформування освіти, фактичним підґрунтям для впровадження ідей «Нової української школи».

«Якщо аналізувати конкретні можливості нового закону, бачимо багато позитивних моментів щодо кожної групи зацікавлених учасників освітнього

процесу», – зазначається у заяві Української Галицької Партії з приводу прийняття закону про освіту.

Утім частина експертів не так оптимістично налаштовані сприймати новації у галузі освіти. Зокрема, директор соціальних програм Центру Разумкова Л. Шангіна прогнозує сумний результат реформи. Вона звертає увагу передусім на відсутність інфраструктури для шкільної освіти. На її думку, це не тільки лабораторії, комп'ютери, швидкісний Інтернет, обладнані кабінети фізики, хімії, біології і всіх інших природничих наук, а й наявність якісних підручників, яких нині обмаль – не фізично, а за змістом, а також якісно підготовлених вчителів. Тому, переконана експерт, реформу шкільної освіти потрібно починати з покращення якості освіти майбутніх учителів, потім забезпечити їм гідну зарплату, а вже після того реформувати шкільне навчання.

Громадський активіст і блогер С. Горбачев влучно наголошує на своїй сторінці у Facebook: «Цей закон – компроміс, баланс, який зафіксував актуальну на цей час точку рівноваги різноманітних думок та інтересів. Саме тому цей закон і надалі буде предметом дискусій: кожна із зацікавлених груп підтримуватиме те, що відповідає її інтересам та намагатиметься змінити те, що не відповідає. Це нормально: так і має бути у демократичному суспільстві».

Зміни відповідно до нового закону мають початися вже у 2018 році, але усі нововведення мають відбуватися поступово. Загалом усі новації закону можна згрупувати за 3 блоками: зміни у навчальному процесі; управління освітою і фінансування освіти.

За новим законом встановлюються нові терміни навчання і частково змінюється його структура. Реформа передбачає введення 12-річної школи. Шкільне навчання поділяється на три періоди:

Початкова школа – 1-4 класи (4 роки)

Базова середня школа (гімназії) – 5-9 класи (5 років). За законом початкова і базова середня школа можуть бути як частинами одного навчального закладу, так і різними навчальними закладами.

Профільна середня школа (ліцеї академічного та професійного спрямування) – 10-12 класи (3 роки). В академічних ліцях учні поглиблюватимуть знання для вступу до вищих навчальних закладів. У професійних ліцях, крім загальної середньої освіти, вони отримуватимуть першу професію.

Законом передбачається, що профільна школа від 2027 року, коли з'явиться 10 клас учнів, які навчалися за новою системою, буде відділена від гімназії.

Нова система запроваджуватиметься поступово. Початкова школа запрацює з 1 вересня 2018 року, базова – з 1 вересня 2022 і профільна – з 1 вересня 2027. Проте закон містить опцію запровадження профільного трирічного навчання й раніше – як в окремих закладах, так і по всій країні. В Міністерстві освіти й науки не виключають пришвидшення реформи і введення повноцінної 12-річки вже з 1 вересня 2022-23 років. Як зазначив співкоординатор руху «Простір свободи» Т. Шамайда, «такий варіант можливий, якщо суспільство в перші роки реформи усвідомить її важливість, а освітня й бюджетна системи будуть цілком готові до змін».

Інклюзивна освіта буде відбуватися у тих же навчальних закладах, якщо виникне така необхідність, наприклад, на звернення батьків.

Вища освіта як і раніше буде складатися з 2 рівнів: бакалаврат (його термін встановлюється не чотири, а три роки) і магістратура (два роки). Вступ до магістратури за новим законом буде відбуватися за підсумками ЗНО.

Освітня реформа передбачає, що головною метою навчання стане не отримання суми знань, а оволодіння учнями певним набором компетентностей та наскрізних вмінь. Закон визначає компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Позитивно оцінила зміни у підходах в освіті і батьківська спільнота. Зокрема, мама п'яťох дітей А. Вдович наголошує: «Коли ти вчиш формулу з фізики – ти не розумієш, що це значить, просто вчиш циферки і букочки. А коли тобі дають схему, ти повинен щось скласти і щоб у тебе щось закрутилося або загорілася лампочка – це вже життя».

Законодавець називає найважливіші компетентності, які мають бути сформовані у школярів:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Усі компетентності повинні об'єднувати наскрізні вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати свою думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими.

А. Мацола, засновник компанії «Перша приватна броварня», як батько сьогорнішніх школярів особливо підкреслив роль і значення формування компетентностей у школярів. Він виділив людиноцентризм як закріплений в законі принцип освіти. На його думку, те, що в стандартах освіти домінує завдання «формування/розвиток в учня системного й критичного мислення» означає, ні що інше, як формування у учнів навиків прийняття рішень, а значить активної позиції в житті, ролі лідера.

Найбільш конфліктною, за словами міністра освіти і науки Л. Гриневич, і як показали подальші події навколо 7 статті Закону України «Про освіту», виявилася норма про мову навчального процесу в школах. Натомість, на думку міністра освіти, вдалося знайти консенсус, який би забезпечив передбачене Конституцією право нацменшин на навчання рідною мовою і в той же час надав їм можливість оволодіння українською мовою. За законом на кожному рівні середньої освіти має збільшуватись кількість предметів, що викладаються українською мовою. Як зазначила Л. Гриневич: «Передбачається, що спочатку діти вивчатимуть предмети на своїй рідній мові, у 5-9 класах буде вводиться кілька предметів українською мовою викладання, а в старшій школі це можуть бути майже всі предмети українською мовою».

Широкий міжнародний резонанс, який отримала мовна стаття Закону, спричинив звернення Міністерства закордонних справ України до Венеціанської комісії, яка до початку грудня 2017 р. має зробити свій експертний висновок щодо відповідності цієї норми європейському підходу до прав національних меншин. Однак більшість експертів сьогодні вважають, що тут вже не освітнє, а суто політичне питання.

Відповідно до сучасних тенденцій в Європі та світі, закон передбачає три види освіти: формальну, неформальну та інформальну.

Формальна освіта – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою. Таким чином, закон вважає формальною освітою офіційне підвищення рівня освіти в закладах навчання.

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Тобто, це підвищення рівня освіти поза офіційною системою закладів освіти та підвищення кваліфікації – тренінги, гуртки, курси.

Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Натомість в законі наголошується, що «результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством». Утім процедура цього визнання поки ще не прописана і має бути підготовлена і впроваджена іншим законодавчим актом.

Закон України «Про освіту» регламентує також нові форми здобуття освіти:

- *інституційна* (очна (денна і вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- *індивідуальна* (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (виробництві));
- *дуальна* (така, що поєднує форми здобуття освіти).

Важливою новацією закону, на думку громадськості і експертів, є закріплення в законі права на навчання вдома. До такої форми навчання можна віднести дистанційне навчання (учень навчається у школі через інтернет); екстернатне навчання (самостійне оволодіння навчальним матеріалом); сімейне або домашнє навчання (освіту забезпечують батьки) і педагогічний патронаж (якщо дитина через стан здоров'я не може відвідувати заняття у школі, за нею закріплюють вчителя, який навчає її вдома).

Однак у будь-якому випадку, щоб перейти в наступний клас, школяр має пройти оцінювання рівня засвоєних знань, вмінь і компетентностей. Процедуру такої перевірки МОН має ще затвердити.

Закон «Про освіту» передбачає, що результати навчання здобувачів освіти на кожному рівні повної загальної середньої освіти (тобто після 4, 9 і 12 класу) оцінюються шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися в різних формах, визначених законодавством, зокрема у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Натомість в законі окремо зазначається, що учні молодшої школи будуть проходити тестування лише з моніторинговою метою. Зберігається ЗНО по закінченню шкільної освіти для вступу до вищих навчальних закладів.

За результатами ЗНО чи низьких результатів навчання здобувачів освіти може бути запроваджена форма інституційного аудиту, за результатами якого готуватиметься висновок про якість освітньої діяльності закладу освіти як рекомендація для засновника освітньої установи.

Новації освітнього закону торкнулися і дошкільної освіти. Закон встановлює базовий компонент дошкільної освіти – державний стандарт, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Відтак діти старшого дошкільного віку (з 5 років) обов'язково мають бути охоплені дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти.

Закон «Про освіту» встановлює, де діти можуть здобувати дошкільну освіту за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють:

- у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності;
- у структурних підрозділах юридичних осіб приватного і публічного права, у тому числі закладів освіти;
- у сім'ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти;
- за допомогою фізичних осіб, які мають педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, у тому числі які провадять незалежну професійну діяльність;
- за допомогою фізичних осіб – підприємців, основним видом діяльності яких є освітня діяльність.

Як підкреслює журналіст «Української правди» К. Тищенко, це не означає, що всі діти повинні ходити до дитячого садочку. Оскільки батьки самостійно обирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту, журналіст підкреслює, що необхідно прослідкувати, щоб дитина відповідала необхідному рівню.

Законодавство також встановлює рівні освіти, які співвідносяться з рівнями Національної рамки кваліфікацій (НРК)¹:

- дошкільна освіта, яка відповідає нульовому рівню НРК;
- початкова освіта, яка відповідає першому рівню НРК;
- базова середня освіта, яка відповідає другому рівню НРК;
- профільна середня освіта, яка відповідає третьому рівню НРК;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає другому рівню НРК;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає третьому рівню НРК;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає четвертому рівню НРК;
- фахова передвища освіта, яка відповідає п'ятому рівню НРК;
- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, який відповідає шостому рівню НРК;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, який відповідає сьомому рівню НРК;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти, який відповідає восьмому рівню НРК;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти, який відповідає дев'ятому рівню НРК;
- науковий рівень вищої освіти, який відповідає десятому рівню НРК.

Важливою новацією закону є введення поняття «академічної доброчесності». Це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність передбачає коректні посилання на джерела інформації під час наукової чи педагогічної діяльності, дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права, надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Порушнику доброчесності загрожує відмова у присудженні наукового ступеня чи звання, позбавлення вже присуджених ступенів, звань, кваліфікаційних категорій, позбавлення права обіймати певні посади. Учні і студентів за порушення доброчесності можуть направити на перескладання іспиту, контрольної тощо, повторне проходження курсу, позбавити стипендії чи пільг або відрахувати з навчального закладу.

Серед найважливіших новацій реформаторського закону експерти вважають зміни в управлінні освітою. Співкоординатор руху «Простір свободи»

---

¹ Національна рамка кваліфікацій — системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, запроваджений в Україні у 2011 р. Національна рамка кваліфікацій призначена для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин, навчальними закладами, роботодавцями, іншими юридичними і фізичними особами з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

Т. Шамайда наголосив, що нинішній закон про освіту докорінно змінює систему освіти, він піднімає соціальний статус, він дає більше автономії, можливості для самоврядування освітніх закладів і взагалі зовсім інші підходи до освіти.

Закладу освіти відтепер надається фінансова, академічна, організаційна та кадрова автономія. Школи зможуть самостійно визначати режим своєї роботи: структуру навчального року, тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку між ними. Окрім уроків, можна буде обрати інші форми для навчального процесу.

Перш за все школа тепер буде самостійно ухвалювати навчальні плани. Але вони мають бути такими, щоб досягати результатів навчання, які формуватиме міністерство.

Індивідуальний навчальний план разом з учнем та школою зможуть створити і батьки. Цей план буде визначати послідовність, форму і темп засвоєння навчальної програми дитиною. Такий навчальний план має затвердити педагогічна рада. Активіст site.ua – блог-платформи для топ-юзерів українського сегменту Facebook П. Андрющенко, аналізуючи новації закону про освіту, наголошує на новій ролі педагогічних рад та взагалі освітнього самоврядування: «Тепер, головну відповідальність за розвиток та функціонування закладу освіти покладено на педагогічну раду. Саме вона грає головну скрипку при призначенні або звільненні керівника. Вона постійно здійснює контролюючі та моніторингові функції. Саме такі кроки мають покласти край “диктату та свавілля” департаментів та управлінь освіти».

Педагоги зможуть працювати за розробленими ними освітніми програмами або використовувати типову програму, надану МОН. Виходячи з європейської та світової практики освіти, держава оцінюватиме лише результати навчання, а шлях їх досягнення вчитель зможе обирати самостійно. Саме такий порядок застосовується в державах, де діють кращі системи освіти, зокрема, у Фінляндії.

Важливою складовою реформи стає запровадження прозорості діяльності та звітності закладів освіти. За нормами нового закону на офіційному сайті закладів освіти має оприлюднюватися інформація про заклад, керівника, його заступників, педагогічних працівників, рівень їх освіти та кваліфікації, досвід педагогічної діяльності та інші відомості.

Кожна школа буде зобов'язана звітувати про свою фінансову діяльність на сайті. Обов'язково має оприлюднюватися кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацію про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, із зазначенням їх вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством. Такий звіт має інформувати громадськість в особі батьків та меценатів скільки і звідки надходять гроші та куди вони витрачаються.

Експерт Т. Шамайда звертає увагу на те, що тепер школи, дитсадки та інші заклади освіти всіх форм власності будуть мати самоврядні колегіальні органи – наглядові (підкувальні) та педагогічні ради, батьківські ради тощо – які прийматимуть найважливіші рішення. До складу наглядової (підкувальної) ради, якій засновник може делегувати свої повноваження, не можуть входити працівники цього закладу освіти і ті, хто в ньому навчається.

Однією із найбільш обговорюваних новацій реформованої освіти стало підвищення зарплати педагогічних працівників і нова мотивація праці вчителів. За нормами нового закону посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлено в розмірі трьох мінімальних заробітних плат (на сьогодні це 9 600 грн.). Посадовий оклад педагогічного працівника кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищуватимуть не менше ніж на 10%. Однак, ця норма закону буде вступати в дію поступово, тож одразу очікувати таких високих зарплат вчителям не варто.

Як зазначила провідний експерт МСFR Кадри О. Догадіна, стаття про покращення матеріального становища педагогів в повному обсязі набуде чинності тільки з 2023 року. А до того Уряду доручено забезпечити поетапну реалізацію цього положення Закону «Про освіту», передбачивши при цьому щорічне збільшення посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб пропорційно розміру збільшення доходів Державного бюджету України порівняно з попереднім роком, і затвердити відповідні схеми посадових окладів (ставок заробітної плати).

Натомість для вчителів законом запроваджується новий стимул і мотивація підвищення рівня кваліфікації – добровільна сертифікація (зовнішнє оцінювання компетентності вчителів). Сертифікація представляє собою перевірку педагогів на володіння предметом, уміння спілкуватися з дітьми та використання сучасних методик компетентнісного навчання (навчання через діяльність, формування критичного мислення, організація роботи в групах, проектна робота тощо). У випадку її успішного проходження вчитель отримає 20% надбавки до зарплати. Дія сертифіката становитиме 5 років, а відтак сертифікація дозволяє вчителю не проходити обов'язкову атестацію.

Суттєво змінює законодавство і система обов'язкового підвищення кваліфікації викладачів. Реформою встановлено загальну кількість годин для підвищення кваліфікації вчителя впродовж 5 років – не менше 150 годин. Де, як та в який час буде відбуватися підвищення кваліфікації вчитель має обирати самостійно, однак підвищення кваліфікації вчителі будуть зобов'язані проходити щорічно, а не один раз на п'ять років, як було раніше. Підвищення кваліфікації вчителів за новим законом фінансуватиметься з державою, навіть якщо педагоги оберуть платні курси. Кошти для професійного зростання вчителя буде закладено до освітньої субвенції та фінансуватиметься з держбюджету.

Вчитель зі Львівщини О. М. Клепуц так оцінила новації закону: «закон підвищує статус вчителя і надає йому свободу у професійній діяльності. Це – свобода вибору форм і методів навчання, вибору інституцій для підвищення кваліфікації, можливість добровільної сертифікації, що на 20% дозволить збільшити заробітну плату для вчителів так званих «агентів змін».

Ще одним нововведенням закону є виборність директорів закладів освіти. Директор обиратиметься максимум на 12 років – дві каденції по 6 років. Обиратиме директора на посаду спеціальна незалежна комісія, куди увійдуть директори державних та приватних шкіл, громадські представники, викладачі педагогічних вузів, представники районних державних адміністрацій.

Завідувач кафедри освітньої політики Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти М. Товкало вважає цю норму позитивною рисою закону. Вона зазначила: «Таке обмеження в часі виконання керівницьких обов'язків додає цінності конкурсу на посаду та збільшує вагу менеджерських якостей директора. Довічний директор, як вказують нам міжнародні експерти, – одна з проблем української освіти». На її думку, найефективніше людина працює на своїй посаді, маючи досвід 3-7 років, далі відбувається вигорання або робота за інерцією.

Натомість не дуже оптимістично сприймає цю норму закону співзасновник громадської організації «Батьки SOS» О. Бондаренко. Вона вважає, що райдержадміністрації (районні управління освіти) повернули собі повноваження обирати директорів. «І байдуже, що це називається конкурсом. Адже 80% членів комісії – особи, причетні або залежні від райдержадміністрації. Можливо, будуть і суперечки. Між варіантом «хочемо свого – зі своєї школи» і варіантом «хочемо свого – хороший знайомий», – наголошує О. Бондаренко.

Натомість більшість експертів і вчителів вважають вибори директорів закладів освіти позитивною новацією, яка сприятиме боротьбі з корупційними ризиками в освіті.

Після закінчення другого строку перебування на керівній посаді особа матиме право брати участь у конкурсі на заміщення вакансії керівника в іншому закладі загальної середньої освіти або продовжити роботу в тому самому закладі на іншій посаді.

Керівник навчального закладу за результатами конкурсного відбору самостійно формуватиме власну команду, а отже, прийматиме на роботу і звільнятиме вчителів саме директор навчального закладу, а не управління освіти.

І. Коберник, радниця міністра освіти та науки України, наголосила: «Одна з найважливіших децентралізаційних новел полягає в тому, що районні управління освіти втрачають свої контролюючі функції, і перетворюються на сервісні центри, які мають забезпечувати діяльність школи».

На сьогодні у кожному районному управлінні освіти є інспектори. Оскільки їх небагато, то для інспекцій закладів освіти залучаються ще й спеціалісти з методичних кабінетів. Новий закон скасовує такі інспекції. Методичні кабінети тепер працюватимуть винятково як консультаційні органи.

Забезпечення якості освіти буде здійснювати Державна служба якості освіти. При цьому автори нового закону зазначають, що головною метою діяльності служби якості будуть не санкції, а рекомендації.

Місцеві органи влади і управління освіти за законом будуть зобов'язані створювати умови відповідного освітнього середовища. На думку головного експерта групи «Освіта» Реанімаційного пакету реформ В. Бахрушина, новий закон взагалі не передбачає обов'язкового існування місцевих органів управління освітою. «Певні повноваження з управління закладами мають лише відповідні ради. При цьому не як органи місцевого самоврядування, а як засновники окремих закладів», – наголошує освітній експерт.

Єдиним державним заходом планового контролю над школою буде

інституційний аудит закладу освіти, який відбуватиметься раз на 10 років. Однак, якщо школа має громадську акредитацію, вважається що вона успішно пройшла аудит. Урядовці та ініціатори реформи вважають це певною перемогою реформи, яка підкреслює наявність громадського контролю в освітній галузі. Натомість у суспільстві існує й інша думка. Зокрема, блогер П. Андрющенко вважає, що громадська акредитація закладів освіти викликає серйозний ризик виникнення нової корупційної схеми: «Це коли МОН обирає яка саме організація або юридична особа має право на таку атестацію. Якщо додати, що наявність такої атестації звільняє на 10 років заклад освіти від державного інституційного аудиту. Така тобі індульгенція. З одного боку, це непоганий запобіжник від втручання держави у будь-який заклад освіти. З іншого, саме незрозуміла процедура обрання, та тільки на центральному рівні загрожує величезною корупцією».

Закон закріплює норми про створення *освітнього округу* та *опорного закладу освіти*. Різні заклади освіти в межах певної території (включно з закладами позашкільної освіти, культури, фізкультури) становитимуть єдиний освітній округ, своєрідним центром якого стане опорна школа, зручно розташована для підвозу дітей з інших населених пунктів і забезпечена кваліфікованими кадрами та сучасним обладнанням.

https://espreso.tv/article/2017/09/07/na_scho_chekaty_dityam_vchytelyam_ta_shkolam_vid_novogo_zakonu_pro_osvitu

Оскільки до опорної школи багатьом дітям із навколишніх сіл доведеться їхати в інші населені пункти, законом передбачено створення так званих філій закладу освіти, які не є окремими юридичними особами. У філіях можна буде здобути не лише початкову, але й базову середню освіту (до 9 класу включно).

Перевіряти навчальні заклади вищої освіти тепер буде Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Як зазначає Л. Суржик, редактор відділу науки та освіти DT.UA, законом передбачено нову

процедуру формування Нацагентства. Замість квотно-представницького принципу обрання членів НАЗЯВО, який породив гострий конфлікт інтересів між різними групами і центрами впливу, запроваджується новий механізм відбору до складу нацагентства. На думку редактора, у цій сфері необхідно обґрунтовано та вмотивовано визначити функції, які має виконувати НАЗЯВО. Ці функції мають бути чітко виписані та відмежовані від тих, що не стосуються саме питань оцінки якості вищої освіти. Проте конкретні вимоги і процедурні моменти діяльності НАЗЯВО мають бути окреслені в іншому законі.

Нововведенням закону у сфері управління галуззю є і запровадження інституту освітнього омбудсмена, який має забезпечувати права особи на освіту, розглядати порушення таких прав і приймати відповідні рішення. Освітній омбудсмен, як зазначається в документі, призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років без права повторного призначення.

Загалом головний експерт групи «Освіта» Реанімаційного пакету реформ В. Бахрушин вважає, що зміни системі управління надають закладам освіти право самостійно: формувати освітні програми; планувати власну діяльність; формувати стратегію розвитку закладу; утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати структурні підрозділи; примати на роботу та звільняти працівників (крім керівника закладу); здійснювати бухгалтерський облік; визначати штатний розпис відповідно до типових нормативів тощо.

Фінансова складова системи освіти спирається на статтю 78 нового закону, де встановлено, що фінансування закладів, установ і організацій системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Держава, як і зараз, виділятиме місцевим бюджетам субвенцію на загальну середню освіту, в тому числі й на здобуття середньої освіти в професійно-технічних закладах. Як зазначає експерт Т. Шамайда, професійну складову цих закладів фінансуватимуть переважно регіональні бюджети. Держава фінансуватиме навчання на бюджетних місцях у вишах та підготовку фахівців дефіцитних робітничих професій в системі профтехосвіти.

Натомість виникає важлива проблема спроможності держави виконати свої зобов'язання перед освітянами. А. Черних, експерт з питань освіти, підкреслює: «Головне питання: чи зможе держава фінансово реалізувати норми закону „Про освіту”. Від цього дуже багато залежить. Ми можемо зруйнувати те, що є, і не створити на цьому місці нічого нового».

Місцева влада й органи самоврядування мають створити належні умови для роботи закладів освіти, у т.ч. забезпечити їх приміщеннями та організувати підвезення дітей із сусідніх сіл до опорних шкіл.

Дошкільна і позашкільна освіта фінансуватиметься за новим законом переважно з місцевих бюджетів, які завдяки процесам децентралізації суттєво зросли. Як і приватні школи, дитячі садки відтепер працюватимуть за принципом «гроші ходять за дитиною». Щоб отримати гроші з бюджету на кожну дитину, заклад має обґрунтувати встановлену ним вартість навчання.

Аналітик з питань бюджету Асоціації міст України І. Онищук доволі скептично відноситься до можливостей місцевих органів самоврядування фінансувати заклади освіти. Він підкреслює, що обсяги освітньої та медичної

субвенцій з державного бюджету не забезпечують мінімальну потребу в коштах на галузі освіти та охорони здоров'я, навіть на захищені статті видатків. «По освітній субвенції не закладено жодного відсотку росту, в той час коли обіцяно зростання заробітної плати педпрацівникам на 25%. Матиме місце вимивання власних коштів місцевих бюджетів», – наголошує експерт. За його словами, обсяг недофінансування за освітньою субвенцією складає 13,3 млрд. грн..

Органи місцевого самоврядування відтепер будуть забезпечувати безоплатним гарячим харчуванням лише дітей пільгових категорій, а також повинні забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців і студентів у громадському транспорті.

Новим законом запроваджується можливість усіх закладів освіти надавати платні освітні послуги, інформацію про які вони мають оприлюднювати на офіційному сайті. Зароблені від таких послуг кошти не можуть бути вилучені до місцевого чи Державного бюджетів. Їх спрямування визначатимуть установчі документи закладу освіти.

Отже, новий закон України «Про освіту» кардинально змінює і структуру навчального процесу, і управління освітою, і закладає дещо інші принципи фінансування. Чи все у ньому бездоганно? Безумовно, ні. Але загалом він однозначно кращий, ніж попередній закон «Про освіту», такий, що відповідає реаліям і потребам сьогодення. Для скептиків завжди є можливість сказати, що цей закон не дозволить підняти нашу освіту на один рівень з кращими європейськими прикладами. Але дорогу здолає лише той, хто йде, а не той, хто сидить осторонь і чекає кращих років, умов, законів і людей. Варто погодитися з головним експертом групи «Освіта» Реанімаційного пакету реформ В. Бахрушиним, який зазначив, що в освіті є ще багато проблем, варіанти вирішення яких залишаються предметом дискусій між освітянами, науковцями, управлінцями. І ухвалення нового закону про освіту – це лише один з перших кроків на шляху реформи, що має змінити тренд із занепаду на розвиток української освіти. У зв'язку з цим дуже важливо, щоб і батьки, і вчителі, і чиновники, і політики, чітко розуміли, що прийняття закону лише відкриває великі можливості, але для того, щоб ними скористатися необхідні загальні зусилля і клопітка щоденна праця. Настав час почати реалізовувати можливості, якщо ми бажаємо повернути Україну до кола лідерів у галузі освіти.

(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>, <http://www.president.gov.ua/news/>,
<https://osvita.ua/school/reform/57514/>,
<http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/09/05/>, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/>,
https://dt.ua/author/lidiya_surzhik,
<https://hromadskeradio.org/ru/programs/>, <https://tsn.ua/ukrayina/>,
<http://razumkov.org.ua/komentari/>, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/>,
<https://site.ua/peter.andryushchenko/>,
<http://life.pravda.com.ua/society/2017/09/28/226693/>, <http://kurs.if.ua/news/>,
<http://www.uapatriot.org/2017/10/04>, <http://vlasno.info/suspilstvo/>,
<http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/79487/>, https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_dokument-likviduye-radyansku-sistemu-upravlinnya-osvitoyu-scho-zminit-zakon-pro-osvitu/794821,
<http://nv.ua/ukr/opinion/matsola/>,

<https://zaxid.net/>, <https://www.kadrovik01.com.ua/news/2361>,
<https://site.ua/sergii.gorbachov/>, <https://espreso.tv/article/>,
http://zik.ua/news/2017/09/28/zminytsya_vse_15_osnovnyh_tez_zakonu_pro_osvitu_1176151,
<https://www.5.ua/suspilstvo/zakon-pro-osvitu-156027.html>,
http://www.vgholos.com.ua/news/novyuy_zakon_pro_osvitu_yaki_zminy_chekayut_bat_kiv_shkolyariv_ta_vchyteliv_284560.html,
http://tvoemisto.tv/news/novyuy_zakon_pro_osvitu_zrobyty_vypusknika_konkurentos_promozhnym_89214.html)

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Сучасна юридична освіта як вимога часу

Депутати Верховної Ради на чолі з О. Сироїд внесли на розгляд проект закону України «Про юридичну (правовому) освіту і загальний доступ до юридичної професії», підготовлений на підставі Концепції вдосконалення юридичної освіти. Метою відповідного законопроекту є розвиток правової освіти, спрямованої на підготовку юриста відповідно до його фундаментальної ролі – затвердження верховенства права через захист прав і свобод людини. Проект закону визначає основи (Стандарт) юридичної (правової) освіти (перелік компетенцій, надбання яких гарантується юридичною освітою), а також встановлює механізми оцінювання якості юридичної (правової) освіти і загального доступу до юридичної професії та критерії, яким повинні відповідати юридичні школи. Автори документу відзначають, що за результатами дослідження було встановлено перелік фундаментальних юридичних дисциплін, що мають входити до стандартів правової освіти, і/або тих, учбові програми яких вимагають змістовного і методологічного вдосконалення з метою забезпечення підготовки юриста відповідно до європейських стандартів. У перелік таких дисциплін, зокрема, включено: теорію і філософію права, конституційне право, права людини, адміністративне право і адміністративний процес, кримінальне право і кримінальний процес, юридичні дослідження, а також етику юриста.

Стандарт юридичної освіти включає загальні (зокрема, володіння державною і однією з офіційних мов Ради Європи; навички збору і аналізу інформації; здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення, а також визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб; уміння примиряти сторони з протилежними інтересами та ін.) і спеціальні компетентності (знання структури та стандартів юридичної професії та її ролі в суспільстві; знання міжнародних стандартів прав людини, основ міжнародного публічного права, права Ради Європи і права Європейського Союзу; навички складання проектів юридичних документів тощо), якими повинні оволодіти студенти. Законопроект передбачає наскрізну (магістерську) програму підготовки юристів, з виконанням магістерської роботи, і так званий Bar exam – єдиний державний кваліфікаційний іспит. Також передбачається обов'язковість викладання декількох дисциплін іноземною мовою, обов'язкове вивчення таких курсів, як

юридична клініка, юридична дослідницька лабораторія та імітація судового процесу.

У разі ухвалення законопроекту, ВНЗ, в яких є спеціальність «право», впродовж двох років доведеться отримувати нові ліцензії, оскільки за старими ліцензіями вони не зможуть готувати юристів. А впродовж п'яти років ВНЗ будуть вимушені перебудувати систему викладання відповідно до норм нового закону. Таким чином, готувати юристів матимуть змогу тільки юридичні школи («правничі»), що знаходяться в підпорядкуванні МОН України (класичні університети, профільні університети), і приватні вищі учбові заклади, що отримали ліцензію. Підготовка юриста здійснюватиметься у рамках магістерського рівня вищої освіти. У свою чергу, юридичні школи проходилимуть попередню перевірку, первинну оцінку і періодичні перевірки якості освіти. Для цього при Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти створюється Галузева експертна рада.

Законопроект (ч. 4 ст. 21) розділяє юридичні професії (суддя, адвокат, прокурор, нотаріус) і професійну діяльність у сфері права (держслужба, робота в органах місцевого самоврядування, робота помічником судді, адвоката, нотаріуса, прокурора, науково-викладацька діяльність в юридичній школі). Треба зазначити, що особи, які є на момент вступу в силу пропонованого закону судьями, адвокатами, прокурорами і нотаріусами, вважаються такими, що мають вищу юросвіту. Особи, що займаються іншою юридичною діяльністю (за ч. 6 ст. 21 законопроекту), вважаються такими, що мають вищу юридичну освіту впродовж п'яти років з дня набрання чинності законом. За цього, якщо в особи вже є диплом юриста і вона працює юристом, юрисконсультом або займається іншою юридичною діяльністю та хоче отримати одну з вказаних «правничих» професій, то їй, судячи з тексту законопроекту, внесеного до Верховної Ради, необхідно буде скласти Єдиний державний кваліфікаційний іспит за фахом «право» й отримати доступ до здійснення професійної діяльності в області права. А потім – пройти процедури відбору, встановлені законами, що регулюють діяльність юридичних професій. Проте, чи вважатимуться особами, що «мають вищу юридичну освіту», юрисконсульт, юристи і інші люди, які отримали диплом до набрання чинності пропонованим законом, з тексту документу не зрозуміло!

Крім того, в окремих категорій юристів диплом буде дійсним на протязі 5-ти років, якщо вони не отримають один з вищезгаданих статусів, а саме такі особи:

- держслужбовці або службовці органів місцевого самоврядування на посадах керівників і заступників керівників юридичних служб органів державної влади і органів місцевого самоврядування із застосуванням стандартів професійної діяльності в області права, а також держслужбовці Міністерства юстиції України та його територіальних підрозділів;

- особи, які працюють на посадах, що пов'язані з наданням безкоштовної юридичної допомоги в органах (установах), уповноважені законом на надання такої допомоги, помічники суддів, адвокатів, прокурорів та нотаріусів, а також такі, які займаються науково-викладацькою роботою в юридичній школі.

Ступінь магістра права отримуватиметься на основі повної загальної

середньої освіти і надаватиметься у результаті успішного засвоєння відповідної освітньої програми. Загальнодержавний об'єм підготовки юристів ділиться навпіл між держзамовленням і «контрактом». Відбір студентів здійснюватиметься за результатами конкурсу в межах ліцензійного об'єму, і навчатимуться вони не менше одного року. Юристів пропонується готувати на денній формі, а комбіноване навчання є припустимим тільки для осіб, які вже отримали вищу освіту за іншими спеціальностями. Студенти в обов'язковому порядку проходять практику, як мінімум, з однієї з юридичних професій. Для цього юридичні школи укладатимуть договори з об'єднаннями представників юридичних професій. Дані об'єднання, на основі заздалегідь встановлених критеріїв, визначатимуть перелік установ і організацій, уповноважених щодо забезпечення практичної підготовки.

Проте деякі науковці не поділяють райдушних сподівань щодо «новоспеченого» законопроекту. «Згідно законопроекту, готувати юристів зможуть тільки юридичні школи («правничі»), що перебувають у підпорядкуванні МОН (класичні університети, профільні університети), і приватні вищі учебні заклади, що отримали ліцензію, – каже С. Гусаров, заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, – а відомчі вузи у цьому законопроекті взагалі не розглядаються й, вочевидь, на переконання його авторів, мають взагалі зникнути, розвіятися, так би мовити, у тумані. Автори проекту мали б знати, що нині найбільшим роботодавцем і так званим споживачем юридичних кадрів є саме Міністерство внутрішніх справ. Цікаво й те, що юридичними професіями в цьому законопроекті визнаються лише такі, як суддя, адвокат, прокурор та нотаріус, і рівень їхньої освіти має відповідати рівню кваліфікації магістра права. Щодо юридичної професії, то оперативні працівники, слідчі, юрисконсультанти підприємств то це вже не юристи і обіймати ці посади можуть будь-які спеціалісти з будь-якою освітою». Для порівняння науковець наводить дані: сьогодні докторів юридичних наук у приватних школах – два, три не більше, тоді як тільки у Харківському національному університеті внутрішніх справ їх 57, не кажучи вже про сотні таких в усіх навчальних закладах системи МВС і про сотні інших висококваліфікованих спеціалістів. І це не може не турбувати освітян. Відомчі вузи сьогодні користуються великим попитом на освітянському ринку, оскільки мають якісну матеріально-технічну базу, високоосвічені кадри, сучасні методики навчання, а турбота про поглиблення правової освіти, про підняття професіоналізму, престижу професії юриста, вважає Гусаров, -- це лише чергові солодкі гасла, за якими простежуються суто меркантильні інтереси.

М. Вівчар, аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України: «Вищі навчальні заклади без зайвої сором'язливості беруть на себе сміливість готувати, наприклад, слідчих, підготовка яких має здійснюватися за специфічних умов – оволодіння спеціальними юридичними предметами, опанування оперативно-розшуковою діяльністю, бойова підготовка, набуття інших освітянських та практичних навичок, аби врешті-решт з роками, вони змогли самостійно стати до роботи. Ну хіба можна всі ці знання та практичні навички здобути у ВНЗ, мета яких – лише отримання

прибутків? Адже ніякого зв'язку такі навчальні заклади з правоохоронними органами не мають, і ніякої відповідальності за рівень підготовки вони перед МВС не нестимуть. Законопроект, по суті, спрямовано на підрив верховенства права, що є фундаментом держави, а руйнування верховенства права тягне за собою руйнування держави!»

За словами викладача Харківської юридичної Академії О. Остапенко, для вітчизняних фахівців у галузі права очевидно, що тут має місце не новаторство, а нав'язування нам американської моделі юриспруденції. Але там зовсім інша правова система, зазначає він, наприклад, відсутність поліцейського слідства і наявність судового слідства. Але ж це вікові традиції, і це зовсім не означає, що українська правова система недосконала чи недолуга. Схоже на те, що все це – широкомасштабна келійна кампанія з чергового введення суспільства в оману з єдиною метою: розвалити міцну освітянську систему МВС і перерозподілити бюджетні кошти на свою корисність.

Але більшість фахівців підтримують законопроект про юридичну освіту.

С. Свириба, керуючий партнер юридичного бюро «ЄПАП» України: «Вважаю, що закон про юридичну освіту на часі. Юрист – це професіонал, який стоїть на сторожі закону, захищаючи інтереси громадян, які звернулися до нього по допомогу. Відмінно розбираючись у правовій документації, він повинен мати відповідну освіту, знати закони та уміти їх застосовувати, володіти іноземною мовою, а також різного роду технічними навичками, що має стати нормою його діяльності. Якщо ж спробувати зазирнути за завісу зовсім недалекого майбутнього, то електронні системи передбачувано позбавлять юристів стандартної роботи (складання договорів, позовів, прогнозування успіху судових справ), проте юрист залишить за собою роль аналітика та посередника у переговорах, якого не взмозі повністю замінити електронні системи».

З ним погоджується й І. Чернікова, менеджер з персоналу юридичної фірми Asters: «На сьогодні «ідеальний кандидат» на посаду юриста повинен володіти інформацією про специфіку ринку юридичних послуг, бути готовим швидко навчатися, а також прагнути досягнення конкретних результатів за певний період часу. Для фахівців, які тільки починають свою кар'єру в юриспруденції, важливою є якісна теоретична підготовка у найкращих правничих школах; для юристів зі стажем – практичний досвід роботи».

А ось М. Мальський, партнер Arzinger вважає, що серед факторів, які матимуть вплив на юридичну професію, можна виділити такий, як швидкість реагування на запити клієнта. Цьому сприятимуть новітні технології, і це вимагатиме високого рівня професіоналізму юриста, який здатна забезпечити сучасна юридична освіта за європейськими стандартами. На переконання фахівця, в епоху постійних змін, що набувають все більш стрімкого характеру, юристи конкуруватимуть не за специфічністю експертизи та якістю послуг, а за зручністю інтерфейсів своїх продуктів та якістю цілодобової їх підтримки. На його думку, в Україні складається дуже сприятлива екосистема для інновацій. Нехай у класичній українській юриспруденції наразі маємо щось на кшталт застою чи творчої кризи, однак, на перетині юриспруденції та ІТ, – впевнений досвідчений юрист, можна очікувати народження в Україні глобальних інноваційних продуктів.

І. Телегіна, HR менеджер, ЮФ «Василь Кісіль і Партнери»: «Звичайно, в усі часи найбільшим попитом серед клієнтів користувалися юристи-професіонали найвищого рівня. Для того, щоб мати змогу конкурувати на юридичному ринку після закінчення ВНЗ, основні професійні навички треба опановувати вже зі студентських лав. На жаль, систему вищої юридичної освіти в Україні ще й досі побудовано таким чином, що студенти не мають можливості разом з теоретичними знаннями отримувати й практичні навички роботи. Майбутніх юристів не навчають готувати процесуальні документи, якісно відбирати й систематизувати інформацію, виступати публічно, вести ділові переговори та ділове листування.»

Серед тенденцій, які матимуть вплив на юридичну професію, за словами Д. Гадомського, адвоката CEO Axon Partners, слід виділити подальшу глобалізацію та діджиталізацію. На думку фахівця, у середньостроковій перспективі суттєвою перевагою для юриста буде володіння не лише англійською, але й однією з інших світових мов (китайською, арабською, іспанською тощо). Адже, за даними висновку дослідників з компанії «HeadHunter», сьогодні лише 4% випускників юридичних факультетів українських ВУЗів володіють іноземними мовами. Також недостатньо буде просто вміти користуватися комп'ютером і знати основи офісних програм. Все більшої ваги (як у світі, так і в Україні) набирає ІТ-індустрія, тож для юристів буде необхідно більш детально розбиратися у тонкощах цієї сфери, аби розуміти потреби своїх клієнтів. Тому юристам вже зараз потрібно не зупинятися на досягнутому, а постійно навчатися, вдосконалювати свої знання та навички, які має надавати їм сучасна юросвіта, перелік вимог до якої і передбачає законопроект про правову освіту. За порадою фахівців, щоб мати змогу насправді надавати якісні послуги та залишатися конкурентоздатним на сучасному ринку, юрист повинен не лише старанно виконувати поставлені перед ним завдання, але й бути готовим оперативно реагувати на вимоги клієнта, орієнтуватися на його потреби, розвивати комплексний підхід до ведення справ, метою якого є, окрім іншого, прогнозування ситуацій та розвитку подій.

Також важливу роль у діяльності майбутніх юристів, у взаємовідносинах «клієнт-юрист», відіграватиме вміння правильно продати послугу. Адже, на переконання дослідників, вибагливість клієнтів дедалі зростатиме, вони будуть готові платити лише за персоналізований і прозорий сервіс, що підлаштовуватиметься під їхні індивідуальні потреби. Зокрема, представники бізнесу в майбутньому намагатимуться отримувати ефективні юридичні послуги більш високої якості, вимагатимуть прозорішої політики ціноутворення. А для цього майбутній юрист повинен мати на озброєнні європейську юридичну освіту, певні практичні знання, досконало володіти іноземними мовами та сучасними технологіями, аби вчасно й оперативно реагувати на запити клієнта, вимоги часу, і, як професіонал, не загубитися у вирі подій сьогоднішнього **(За матеріалами:**

http://protokol.com.ua/ua/i_do_vorogki_ne_hodi_maybutne_yuridichnoi_profesii;
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>;   **<http://www.golos.com.ua/article/294627>;**
<http://yur-gazeta.com/>; <http://7dniv.info/>).

Муниципальна поліція. Спроби створення (частина 1)

Реформування правоохоронної системи держави, попри свою надзвичайну важливість відбувається досить повільно. І справа тут не тільки в тому, що суспільні очікування та реальні кроки влади вкотре не співпадають, бо перші зависокі – вважає влада, а другі надто повільні – переконане суспільство. Про необхідність створення муніципальної міліції почали говорити ще у 2012 р.

Так, наприклад, наприкінці 2012 р. у Київській міській адміністрації було проведено круглий стіл на тему «Доцільність та можливі шляхи створення муніципальної міліції у м. Києві». Про хід дебатів доволі розлого писав у своєму блозі для інтернет-видання «Кореспондент» Голова Постійної комісії з питань правового забезпечення, правової експертизи, сприяння у боротьбі з корупцією Громадської ради при КМДА 2011-2013 рр. Руслан Бортнік. Обґрунтовуючи тоді (*йдеться про лютий 2013 р.*) актуальність такого нововведення експерт вказував на такі проблеми: незаконна торгівля, порушення елементарних правил благоустрою з боку як фізичних осіб, так і підприємств, установ та організацій, «гопники» на вулицях спальних (і не тільки) масивів. Серед шляхів реалізації які були оприлюднені на тому круглому столі Р. Бортнік згадав перш за все про ідеї тодішнього керівника профільного Управління з питань правоохоронної роботи, запобігання та протидії корупції КМДА **Василя Боднара** (*нині він очолює Департамент формування політики щодо підконтрольних Міністрові органів влади та моніторингу МВС України. – прим. авт.*). Він, зокрема, пропонував декілька варіантів.

Перший передбачав підпорядкування в повному складі Головного Управління Міністерства внутрішніх справ України в м. Києві органам місцевого самоврядування (Київраді та КМДА) та формування на її базі повноцінної місцевої міліції. При цьому висловлювалося застереження, що у разі прийняття подібного рішення це питання потребує погодження з МВС України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України та Президентом України. Для цього необхідно було б вносити зміни до 26 законів України, 17 указів Президента України та більше ніж 100 постанов Кабінету Міністрів України, в яких окремим розділом необхідно окреслити можливості утворення місцевої міліції, порядок призначення та підзвітності керівника місцевої міліції органам виконавчої влади.

Другий – створення муніципальної міліції за допомогою виведення зі складу ГУ МВС України в м. Києві міліції підрозділів громадської безпеки та формування на її основі місцевої міліції. При цьому окрім завдань передбачених тодішнім законодавством, муніципальна міліція мала отримати додаткові функції контролю за виконанням земельного та природоохоронного законодавства; використання і охорони земель та інших природних ресурсів; контролю за дотриманням правил благоустрою; паркування автотранспорту; забезпечення охорони пам'ятників історії і культури; дотримання правил

архітектури та містобудування; розміщення зовнішньої реклами; дотримання правил торгівлі; забруднення території; знищення чи пошкодження зелених насаджень; належного утримання покриття доріг, тротуарів, прибудинкових територій; дотримання правил розміщення та функціонування МАФів, самовільного будівництва і зміни фасадів та споруд, самовільного зайняття земельних ділянок; охорони майна, яке належить міській громаді тощо.

Як бачимо, другий варіант, з точки зору «широти повноважень» майбутньої муніципальної міліції теж вимагав би величезної кількості узгоджень у законодавстві зразка 2012 р., як на національному, так і на регіональному рівнях. У випадку втілення в життя *другого варіанту*, за задумом В.Боднара структура та штати місцевої міліції повинні були визначатися та змінюватися міською радою за поданням міського голови в залежності від кількості населення, стану громадського порядку та можливостей бюджету. Міська рада мала б отримати право на утворення районних підрозділів місцевої міліції. До муніципальної міліції повинні були входити: служба дільничних інспекторів; патрульна-постова служба; підрозділ по охороні метрополітену; кримінальна міліція у справах неповнолітніх. Передбачалася також можливість створення й інших підрозділів, які будуть визнані необхідними для виконання покладених завдань. Окрім іншого, міська рада за поданням міського голови отримала б право призначати керівників місцевої міліції, з прямим підпорядкуванням міському голові.

Тодішні фахівці профільного управління КМДА визнавали існування низки проблем, найголовнішими з яких були наступні: джерела фінансування; матеріально-технічне забезпечення; озброєння; забезпечення приміщеннями; забезпечення автотранспортом. Попри все вище перераховане, кардинальною перешкодою на шляху створення муніципальної міліції в м. Києві спеціалісти управління вважали неможливість визначити суму коштів для особового складу місцевої міліції на соціальні виплати, забезпечення житлом, медичне обслуговування, страхування та інші не передбачені випадки.

Як побачимо нижче, абсолютно ідентичні питання виникають і у сучасній тепер вже поліції, у випадку якщо місцева влада починає реалізовувати такий проект. Тут важливо згадати, що пропонуючи перекласти матеріально-технічне забезпечення, озброєння, забезпечення приміщеннями, а також професійну підготовку та соціальний захист працівників місцевої міліції на бюджет Києва, спеціалісти Управління з питань правоохоронної роботи, запобігання та протидії корупції тодішньої КМДА визнавали, що сума необхідних коштів необхідних для реалізації цього проекту буде приблизно рівнятися видаткам які були передбачені в ГУ МВС України в м. Києві, де на міліцію громадської безпеки, яка нараховувала 5698 осіб рядового і начальницького складу щорічно необхідно було (за діючими тоді, 2012 р., нормами) 857700.376 грн. Варто зауважити, що з огляду на розширення кількості функцій які пропонувалися до виконання муніципальною міліцією, ця сума мала бути значно більшою.

Третій варіант передбачав створити місцеву міліцію виходячи з власних міських ресурсів. За таких умов київська муніципальна міліція мала б отримати повноваження у сфері контролю за: виконанням земельного та природоохоронного законодавства; використанням і охорони земель та інших

природних ресурсів; дотриманням правил благоустрою; паркування автотранспорту; забезпеченням охорони пам'яток історії та культури; дотриманням правил архітектури та містобудування; розміщення зовнішньої реклами; дотриманням правил торгівлі; забрудненню території; знищенню чи пошкодженню зелених насаджень; належного утримання покриття доріг, тротуарів та прибудинкових територій; дотримання правил розміщення та функціонування МАФів, самовільним будівництвом і зміною фасадів та споруд; самовільним зайняттям земельних ділянок; охороною майна, яке належить міській громаді та інше. Цей муніципальний правоохоронний орган мав би створюватися на базі Головного управління з питань благоустрою та інших комунальних підприємств, які виконують вищеперераховані функції, а також із залученням громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону. Тоді саме цю пропозицію профільне управління визначило в якості найбільш продуктивної.

Обговорюючи вище наведені пропозиції, Р. Бортнік у своїй публікації «Муніципальна міліція чи придворна гвардія?», наголошував на досить широкому переліку питань, відповіді на які не давав, з його точки зору, жоден з варіантів. Йшлося про таке: «...якщо муніципальна міліція фактично не отримає жодних нових функцій, а виконуватиме ті, які наразі мають реалізовувати дільничні інспектори, міліція громадської безпеки та фахівці управління контролю за благоустроєм яким чином будуть реформовані (ліквідовані?) ці структури в Києві? Чи продовжиться дублювання повноважень? Можливо комусь з керівників потрібно понести покарання за те, що наразі його підлеглі не виконують належним чином своїх функцій?; чи не доцільніше реформувати діяльність існуючих підрозділів та управлінь в цій сфері, змінити керівників, ніж створювати новий орган?; кому і на яких законних підставах буде підпорядковуватися муніципальна міліція?; яким чином буде забезпечено належний контроль за її діяльністю і чи не призведе це лише до посилення корупції та безправ'я громадян на місцях?; **яким чином буде гарантуватися дотримання принципу верховенства права в діяльності муніципальної міліції і що буде в ситуації, коли, припустимо одна місцева рада в Україні дасть своєму підрозділу завдання не виконувати один закон, а інша – інший?; які будуть передбачені гарантії від перетворення «муніципальної міліції» в «придворну гвардію?»**».

Спроби легітимізувати муніципальну поліцію на національному рівні продовжились у 2014 р. Так, зокрема, народний депутат України М. Катеринчук зареєстрував законопроект № 4276а від 10.07.2014 «Про муніципальну поліцію». У п. 2 ст. 1 проекту закону вказувалося: «Муніципальна поліція села, селища, міста є підзвітною і підконтрольною відповідній раді, яка її утворила, підпорядкована її виконавчому комітету, відповідному сільському, селищному, міському голові». Особливої уваги заслуговує ст. 6 цього проекту закону, в ній зазначено: «1. Співробітництво муніципальної поліції з Міністерством внутрішніх справ України здійснюється виключно на підставах та у порядку, передбаченому цим та іншими законами України. 2. У селах, селищах, містах, в яких утворено муніципальну поліцію, за рішенням Міністерства внутрішніх справ, погодженим з відповідною місцевою радою, може бути скорочено штатну

чисельність працівників міліції, повноваження яких поширюються на територію відповідного села, селища, міста. 3. До виконання завдань, які покладаються на органи внутрішніх справ, можуть залучатись працівники муніципальної поліції лише за згодою відповідної ради на заздалегідь обумовлений строк. 4. Під час виконання працівниками муніципальної поліції завдань, які покладаються на органи внутрішніх справ, на працівників муніципальної поліції поширюються права і обов'язки, гарантії правового і соціального захисту та відповідальність відповідних працівників органів внутрішніх справ.» Тобто як бачимо ні про яку рівноправність двох структур не йдеться. Таким чином закладалося потенційне протиріччя виходячи з нерівнозначності двох структур, з огляду на їх повноваження та функції. Щодо функцій та завдань, то вони представлені у п. 1 ст. 2 законопроекту: «1. Основними завданнями муніципальної поліції є:

1) забезпечення виконання рішень відповідної ради та її виконавчих органів, що приймаються з питань, віднесених до компетенції відповідної ради та її виконавчих органів, а також з питань:

благоустрою територій населених пунктів; правил торгівлі на ринках; захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях; боротьби зі стихійним лихом і епідеміями, а також рішення з питань боротьби з епізоотіями;

2) забезпечення охорони будівель органів місцевого самоврядування, об'єктів комунальної власності, а також об'єктів транспортної інфраструктури (метро, зупинок громадського транспорту, вокзалів, причалів тощо);

3) проведення профілактичної роботи з членами територіальної громади щодо дотримання правопорядку в межах відповідної території;

4) повідомлення відповідних державних органів і громадських об'єднань про аварії, пожежі та інші надзвичайні ситуації, вживання невідкладних заходів для їх ліквідації, врятування людей.

5) надання у межах своїх повноважень допомоги депутатам відповідної ради, представникам державних органів влади і громадських об'єднань у здійсненні їх законної діяльності.

6) надання допомоги уповноваженим органам містобудування та архітектури у виявленні фактів незаконного будівництва;

7) вживання невідкладних заходів для усунення виявлених порушень за поданням посадових осіб відповідної ради;

8) забезпечення безпеки дорожнього руху;

9) недопущення наруги над державними символами, символікою територіальних громад, пам'ятниками, об'єктами культурної спадщини, могилами, іншими місцями поховання.»

Як бачимо один лише аналіз переліку завдань дозволяє стверджувати, що надзвичайно широку сферу застосування муніципальної поліції яку їй передбачив охопити законотворець. Причому ефективність такої діяльності залишалася б сумнівною саме з огляду на те, що муніципальним поліцейським доводилося б займатись і питаннями благоустрою і охорони громадського порядку і охорони інфраструктурних об'єктів і т. п. З огляду на те, що даний проект закону включає в себе 22 статті, ми не маємо можливості аналізувати кожену. Окремо лише згадаємо про 2. ст. 15 який твердить: «Шефи

муниципальної поліції села, селища, міста підзвітні та підконтрольні відповідній місцевій раді та громаді з питань виконання завдань муніципальної поліції». В цій статті також йдеться про виборність посади шефа муніципальної поліції якого обирає громада відповідного населеного пункту. Тобто фактично муніципальна поліція села, селища чи міста за умови прийняття цього законопроекту потрапляла у повну залежність від місцевої влади. З іншого боку жоден орган державної влади не міг би контролювати законність дій муніципальної поліцію окрім «Генерального прокурора України і підлеглих йому прокурорів» (ст. 22). У висновку Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції підписаному В. Чумаком вказано: «У проекті акта не виявлено корупціогенних факторів – проект акта відповідає вимогам антикорупційного законодавства». Водночас відсутній Висновок Головного науково-експертного управління, щодо цього проекту закону. Насамкінець варто зауважити, що проект закону було відкликано у листопаді 2014 р.

Чергова спроба впровадження нових норм права щодо муніципальних правоохоронних органів відбулася у 2015 р. коли голови найбільших парламентських фракцій окрім «Опоблоку» зареєстрували законопроект № 2890 від 18.05.2015 «Про муніципальну варту». До завдань нового правоохоронного органу законотворці віднесли: «...забезпечення охорони публічного порядку на території юрисдикції рад міста обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, міст Києва, Севастополя, а також юрисдикції сільської, селищної, міської ради територіальної громади, утвореної внаслідок добровільного об'єднання, у взаємодії з підрозділами поліції;

профілактика правопорушень;

інформування органів та підрозділів поліції про виявлені кримінальні правопорушення;

виконання окремих адміністративних стягнень;

охорона майна, що перебуває у комунальній власності;

надання окремих видів правової та соціальної допомоги громадянам, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, що здійснюють свою діяльність на території рад міста обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, міст Києва, Севастополя, а також території сільської, селищної, міської ради територіальної громади, утвореної внаслідок добровільного об'єднання;

сприяння виконанню рішень рад міста обласного та /або республіканського Автономної Республіки Крим значення, міст Києва, Севастополя, а також рішень сільської, селищної, міської ради територіальної громади, утвореної внаслідок добровільного об'єднання, що утворили муніципальну варту, прийнятих у межах їх повноважень з питань:

1) контролю за використанням і охороною земель, інших природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення;

2) благоустрою території, контролю за дотриманням правил санітарії, чистотою вулиць, парків, скверів та прибудинкових територій;

3) охорони органів місцевого самоврядування, державних символів, символів територіальної громади та пам'яток культури міста;

- 4) паркування автотранспорту;
- 5) охорони пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;
- 6) організації торгівлі, громадського харчування;
- 7) врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей у разі стихійного лиха, екологічних катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних ситуацій;
- 8) забезпечення публічного порядку при проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій;
- 9) прийняття участі у межах своїх повноважень у забезпеченні військового та надзвичайного стану;

сприяння органам і підрозділам поліції, іншим правоохоронним органам, державним органам, які забезпечують недоторканість державного кордону та охорону суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, в реалізації ними своїх повноважень.» (п. 1 Ст.2).

Як видно, сфера повноважень муніципальної варти і в цьому законопроекті надзвичайно широка.

Водночас характер взаємовідносин муніципального правоохоронного органу з МВС побудований зовсім інакше: «Про створення муніципальної варти у десятиденний термін з дня прийняття такого рішення керівництвом відповідної ради повідомляється територіальний орган поліції» (п. 2 ст. 5), проте «Муніципальна варта та її підрозділи не входять до структури територіальних органів поліції.» (п. 2 ст. 6). При цьому деякі положення законопроекту виписані досить детально. Так, наприклад, вказується співвідношення кількості службовців муніципальної варти: «...не більше 10 службовців на 10 000 осіб, які постійно проживають на території юрисдикції відповідної місцевої ради» (п. 4 ст. 6).

У зауваженнях Головного юридичного управління, щодо проекту закону поданого на друге читання зокрема йдеться: «3. У частині третій статті 7 проекту передбачається, що посадові та службові особи муніципальної варти можуть обмежувати права і свободи осіб, якщо у інший спосіб не можуть бути виконані покладені на муніципальну варту завдання. Така абстрактна формула закладає широку дискрецію, що має ризики для зловживань і не узгоджується з пунктом 1 частини першої статті 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина»; «5. Використання у статті 19 проекту висловів «відповідна освіта та професійна підготовка», що уможливорює їх суб'єктивне трактування, теж не узгоджується з принципом верховенства права. Окрім цього, запровадження в законодавчому акті таких формулювань сприятиме виникненню корупційних факторів.». Головне юридичне управління визначило 9 зауважень та підтвердило, що за умови їх врахування законопроект може бути прийнятий у другому читанні, наразі законопроект перебуває у статусі «Очікує рішення».

Як бачимо спроби законотворців прийняти окремий закон, який би регулював діяльність «муніципальної поліції» поки що не були успішними. З іншого боку питання ефективності діяльності тих підрозділів поліції та інших

державних структур (як, наприклад, відділів благоустрою місцевих рад), залишаються без відповіді. За таких умов залишається відкритим питання про те, чи зміниться характер їх роботи за умови їх включення до складу новоутвореної «муніципальної поліції». Серйозні сумнівні виникають також у зв'язку з тим, що характер повноважень новоствореної муніципальної поліції має бути надзвичайно широкий від: «охорони пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників» до «контролю за використанням і охороною земель, інших природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення» та «врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей у разі стихійного лиха, екологічних катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних ситуацій». Отже, якщо така кількість повноважень яка пропонується в законопроекті залишиться і у відповідному законі у разі його прийняття, то це потребуватиме внесення змін у десятки якщо не сотні чинних українських законів, що навряд чи виправдано як з точки зору ефективності, так і з погляду доцільності, бо не виключено, що це потребуватиме залучення значних матеріальних ресурсів *(За матеріалами: <http://24tv.ua/>; <https://vechirniykiev.com.ua/>; <http://blogs.korrespondent.net/>; <https://kiev.pravda.com.ua/>; <http://zz.te.ua/>; <https://glavcom.ua/>; <https://www.radiosvoboda.org/>; <http://www.vmr.gov.ua/>; <https://ukr.lb.ua/>; <https://apostrophe.ua/>; <https://gazeta.ua/articles>; <https://www.slovoidilo.ua/>; <https://www.ukrinform.ua/>; <https://vn.20minut.ua/>; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4276%E0&skl=8).*

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку

Обзор валютного рынка в Украине за сентябрь 2017 года

Индекс американского доллара (доллар против корзины мировых валют) в сентябре вырос на 0,3% на фоне ожиданий повышения учетной ставки ФРС США в конце года.

Евро

Евро на мировых рынках в сентябре понизился против доллара США на 0,8% до уровня 1,181. Помимо роста доллара, на евровалюту оказывал давление политический фактор – парламентские выборы в Германии и стремление к независимости Каталонии. *Курс продажи безналичного евро в Украине в сентябре снизился на 3,6% до 31,52 грн., наличного – на 2,7% до 31,44 грн.*

Доллар США

Курс продажи безналичного доллара США в Украине в сентябре вырос на 3,7% до 26,65 грн., наличного – на 3,5% до 26,6 грн. Внутренний спрос на валюту повысился с возобновлением деловой активности и активизацией импорта, в то время как предложение осталось стабильным.

Средний размер спреда по наличным операциям с долларом США вырос почти в два раза по сравнению с августом – до 1,1%, что говорит о дисбалансе рынка из-за растущего спроса.

Российский рубль

Курс продажи безналичного рубля в Украине в сентябре вырос на 5,3% до 0,463 грн., наличного – на 5,1% до 0,461 грн. По отношению к доллару США российская валюта незначительно укрепилась под влиянием роста котировок на нефть.

Прогноз валютного рынка в Украине на октябрь

Спрос на иностранную валюту в октябре, вероятно, сохранится. Курс гривны, по прогнозам аналитиков ГК FOREX CLUB, может колебаться в диапазоне 26,5-27,5 грн. за доллар.

Внешнеторговый баланс остается негативным, импорт устойчиво превышает экспорт, и, согласно бюджетным прогнозам на 2018 год, дефицит внешней торговли лишь усилится. При этом осенью дисбаланс увеличится на фоне закупок газа и угля, особенно учитывая рост цен на энергоносители. Кроме того, на мировых рынках для украинского экспорта сохраняются негативные ценовые тенденции.

Размещение еврооблигаций после длительной паузы закладывает оптимистические ожидания в отношении дальнейших займов. Во-первых, появляется альтернативный МВФ источник внешнего финансирования. Во-вторых, длинный период обращения облигаций позволит провести рефинансирование пиковых нагрузок по выплатам. При этом сотрудничество с МВФ остается важным для привлечения внешних инвестиций, и покрытия долговых выплат в 2018–2021 годах.

«Инфляционное давление вынуждает НБУ ужесточить монетарную политику, что будет сдерживать выход свободных ресурсов на валютный рынок. На курс также могут повлиять крупные расходы на госзакупки или налоговые возмещения. Глобальное укрепление доллара США в ожидании ужесточения денежно-кредитной политики ФРС усилит тенденцию к ослаблению гривны», – отмечает Андрей Шевчишин, старший аналитик ГК FOREX CLUB.

Евро

Средний курс продажи наличного евро в Украине в октябре, исходя из базового прогноза, может составить 30–32 грн. за евро. Пара евро / доллар на мировых рынках будет находиться под давлением на фоне политической нестабильности в Каталонии.

Российский рубль

Диапазон колебания курса продажи наличного рубля в октябре может составить 0,44–0,46 грн. за руб. Главным триггером движения станут курс рубля к доллару США и динамика цен на нефть.

Инфляция в Украине в 2017 году станет самой высокой в Европе

Годовой рост потребительских цен в Украине с начала 2017 года достиг самого высокого уровня среди стран Европы и СНГ – 16,4%. Показатель вдвое выше прошлогоднего, и опережает бюджетные прогнозы, отмечают аналитики ГК FOREX CLUB.

Потребительские цены с начала года выросли на 10,2%. Наибольший рост был сформирован в продуктовой корзине – 13,7%. Так же подорожали алкоголь и табачная продукция, топливо, транспортные услуги, услуги ЖКХ и

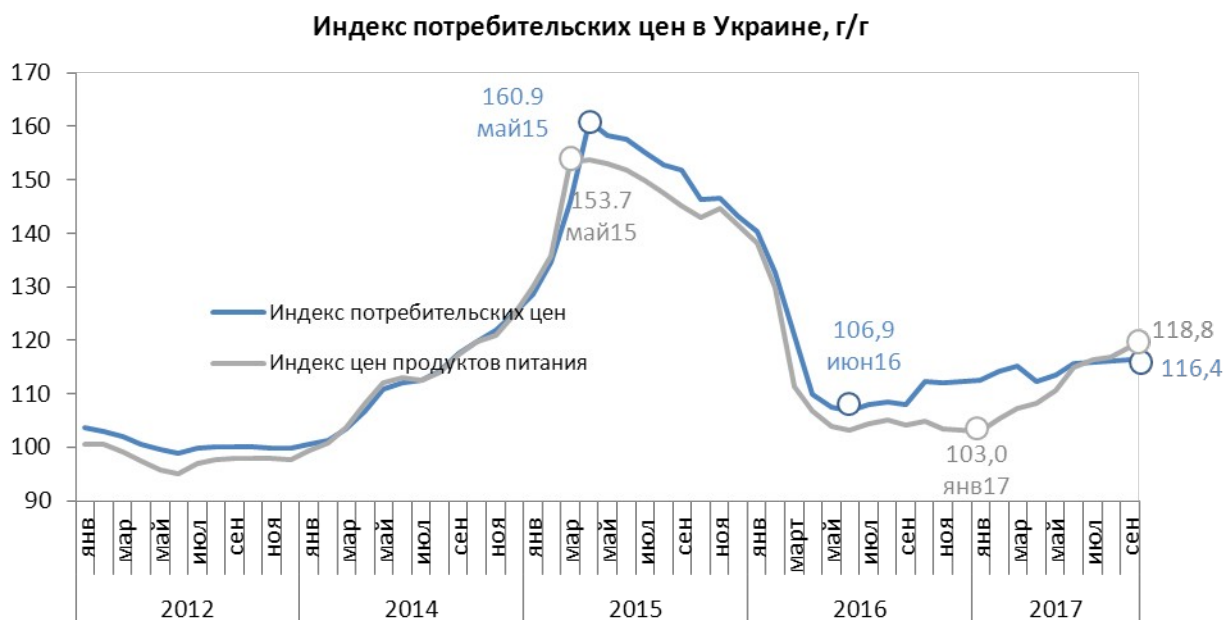
образование.

Повышение затрат на зарплаты, энергоресурсы и инвестиционные программы увеличило расходы компаний, в результате чего они были перенесены на конечного потребителя. При этом к данным условиям добавились неблагоприятные погодные факторы и низкий уровень урожая некоторых групп фруктов и овощей. Девальвация гривны в сентябре лишь усилила инфляционное давление.

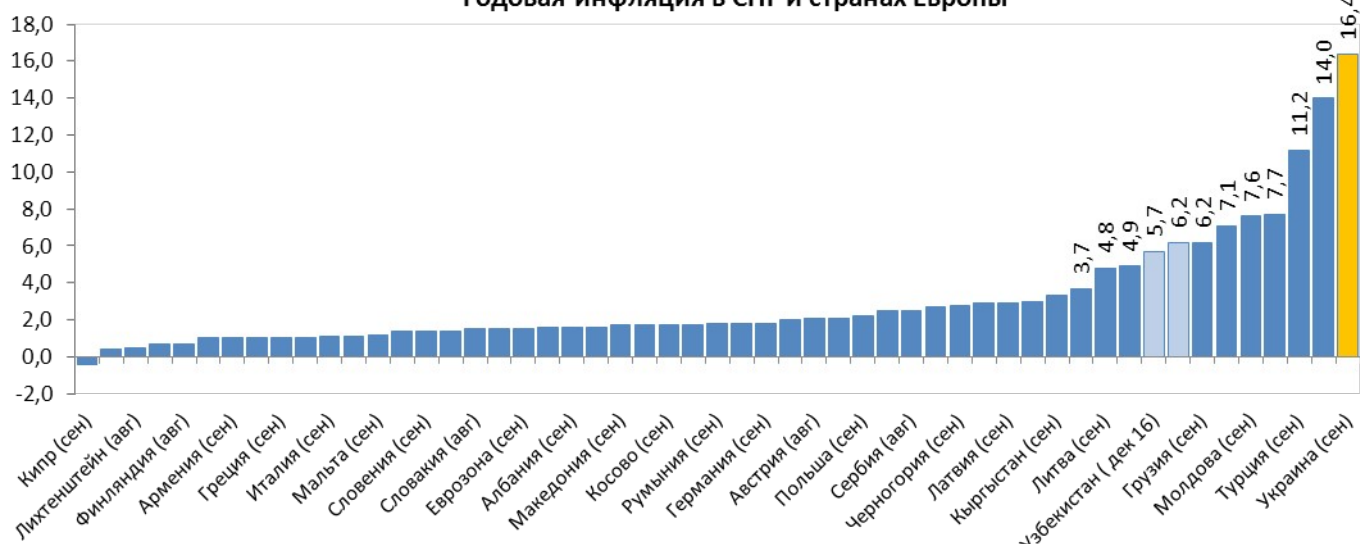
«Вероятно, эти факторы сохранят свое влияния на динамику цен, хотя уже в меньшей мере, поскольку частично отыграны рынком. Поэтому месячные и годовые темпы инфляции замедлятся. Высокие коммунальные расходы в ноябре, а также снижение субсидирования из-за повышения зарплат и пенсий, будут сдерживать потребительский спрос и рост цен. По итогам года инфляция может достигнуть 14%» – прогнозирует Андрей Шевчишин, старший аналитик ГК FOREX CLUB.

В случае девальвации гривны ниже 27,5 грн. за доллар можно ожидать дополнительного пересмотра цен на импортные товары и топливо, что сформирует новый импульс для инфляции. Рост цен на энергоносители на мировых рынках приведет к очередному повышению цен на газ, электроэнергию, тепло и горячую воду.

Средний показатель инфляции в большинстве стран Европы составляет 2,5%, в странах СНГ – 6,9%. Высокие темпы роста потребительских цен отмечены также в Азербайджане (14%), Турции (11,2%), Таджикистане (7,7%) и Узбекистане.

Годовая инфляция в СНГ и странах Европы

*По данным Eurostat, <http://www.tradingeconomics.com/>, и комитетов статистики стран СНГ

Динамика валют стран СНГ в третьем квартале 2017 года

Валюты стран СНГ в третьем квартале 2017 года показали смешанную динамику против доллара США. Наибольше укрепились молдавский лей, российский рубль и киргизский сом. В то же время сильнее всего девальвировали узбекский сумм, казахский тенге и грузинский лари. *Об этом свидетельствуют данные ежеквартального исследования аналитического департамента ГК FOREX CLUB.*

Молдавский лей продолжает восстановление после президентских выборов в 2016 году. Доступ молдавских товаров к российскому рынку повысил экспорт более чем на 13,9% за семь месяцев 2017 года. Также, в Молдове активно развивается туризм, что увеличивает приток иностранной валюты.

Российский рубль в третьем квартале укрепился против доллара на 1,8% на фоне стремительного роста цен на нефть. В частности, нефть марки Brent за последние три месяца подорожала на 15,8% до 56,7 долларов за баррель. Поддержку валюте также оказывает экспорт зерна.

Узбекский сум девальвировал на 102,3% на фоне решения Центрального банка привести официальный курс к равновесному. В результате официальный обменный курс превзошел курс черного рынка. Валюта находилась под давлением в связи со сменой политических элит и ожиданиями либерализации валютного рынка.

Казахский тенге потерял в третьем квартале 5,9% из-за падения экспорта и нестабильности цен по основным экспортным направлениям. Так же сказывается неустойчивость рубля, несмотря на рост цен на нефть, и укрепление доллара, которое привело к ослаблению валют импортеров казахских товаров.

Грузинский лари снизился против доллара на 3,2%. Основное ослабление произошло во второй половине августа-сентябре, когда на мировых валютных площадках доллар начал восстанавливать позиции в ожидании ужесточения денежно-кредитной политики ФРС США.

Украинская гривна в третьем квартале укрепилась на 1,6% на фоне

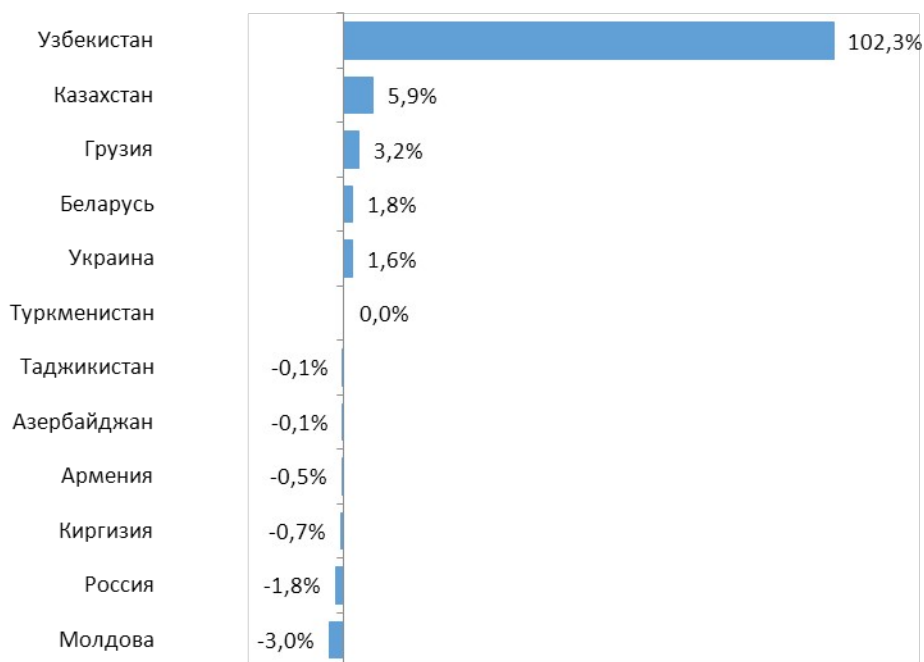

превышения предложения иностранной валюты над спросом. При этом слом тенденции произошел в сентябре, когда доллар на мировых рынках начал укрепляться.

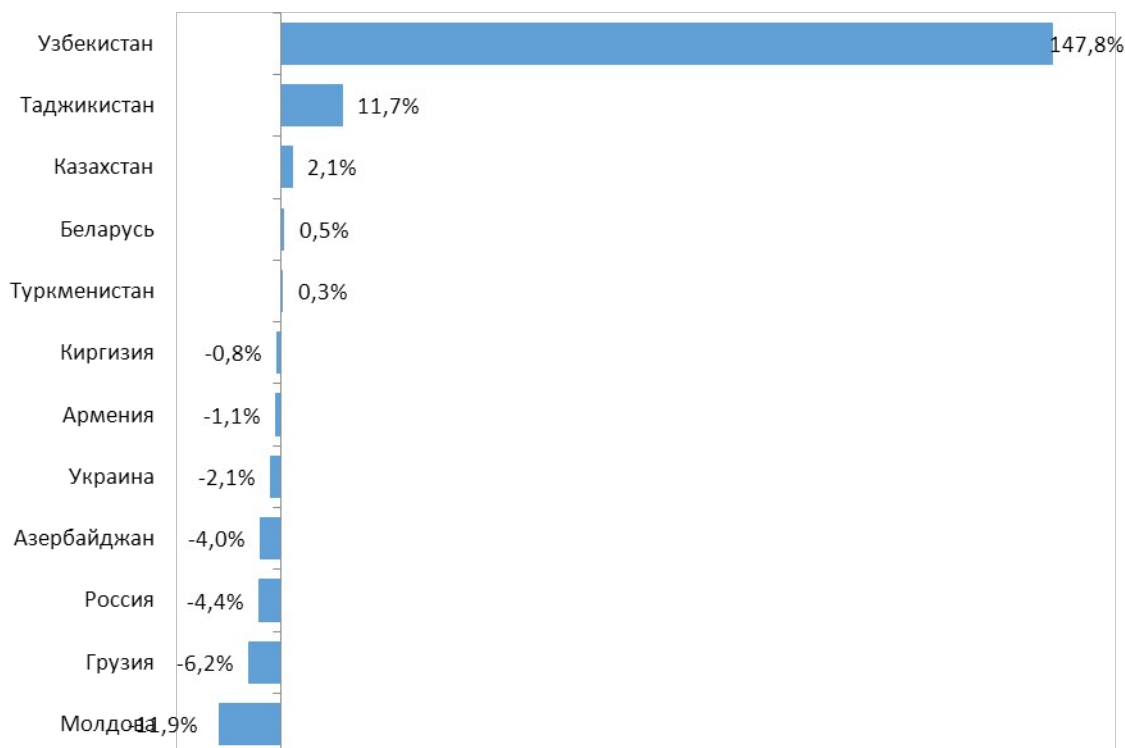
Динамика валют стран СНГ до конца года, вероятно, сохранится разнонаправленной. Дестабилизация азиатского региона приведет к резкому падению торговли, что окажет давление на мировые валюты. В то же время политический кризис в Каталонии может стать началом долгового кризиса в Европе.

«Гривна до конца года будет находиться под давлением спроса на валюту из-за сезонных закупок энергоресурсов и активности импортеров. Курс будет иметь тенденцию к ослаблению, хотя темпы спада, вероятно, замедлятся, и будут коррелировать с общемировой тенденцией. Сдерживающим фактором для курса может стать ужесточение денежной политики НБУ, – отмечает Андрей Шевчишин, старший аналитик ГК FOREX CLUB.

Динамика курса доллара США в III квартале 2017
("+" девальвация локальной валюты, "-" укрепление локальной валюты)

Динамика курса доллара США с начала 2017 года
("+" девальвация локальной валюты, "-" укрепление локальной валюты)

Глобальные тенденции на мировых валютных рынках

Индекс доллара (доллар против корзины мировых валют) с начала 2017 года снизился на 10,1%. Слабость доллара поддерживалась неуверенностью инвесторов в том, что ФРС США изменит денежно-кредитную политику.

В первом полугодии наименее устойчивыми оказались валюты Узбекистана (147,8%), Таджикистана (11,7%) и Аргентины (9,7%). При этом наиболее укрепились чешская крона, польский злотый и сербский динар. Поскольку для большинства стран основным торговым партнером является ЕС, евро и экономика региона определяют тенденции пограничных с еврозоной стран.

Доллар снизился против *Bitcoin* на 78,7%. В сентябре зафиксирован исторический максимум роста криптовалюты на уровне 5930 долларов. И хотя инвесторы рассматривают *Bitcoin*, как средство заработка, а не как криптовалюту для расчетов, оправданный рост происходит в период расчетов за товары и услуги. В последние месяцы на рынке криптовалют повысилась волатильность, что связано с переходом стран и центробанков к регулированию торговли и использования криптовалют. В будущем, такое регулирование позволит сделать инвестиции, торговлю и обслуживание платежей более безопасным и массовым.

Моніторинг законодавства

Головні зміни

Проект Закону України

від 16.06.2017 № 4646-д 05.10.2017

ВРУ прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Проект Закону України

від 22.06.2017 № 6614

ВРУ на засіданні 03.10.2017 прийняла у другому читанні і в цілому Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій».

Проект Закону України

від 23.03.2017 № 6232

ВРУ прийняла у другому читанні і в цілому Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів».

Закон України

від 03.10.2017 № 2148-VIII

Максимальна величина бази нарахування ЄСВ збільшена з 25 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб до 15 розмірів мінімальної заробітної плати. Зміни набудуть чинності з 01.01.2018.

Податки та збори

Податок на додану вартість

ІПК ДФСУ від 21.09.2017

№ 2023/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

Згідно з Довідником умовних кодів для програмної продукції визначено умовний код – 00502. При цьому, вказаний умовний код зазначається як для програмної продукції, розробленої за межами митної території України, так і для програмної продукції, розробленої на митній території України.

ІПК ДФСУ від 03.10.2017

№ 2105/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

Платник ПДВ, який реорганізується, зокрема шляхом виділення, при передачі частини майна за розподільчим балансом до нової юридичної особи, у тому числі без внесення нею такого майна до статутного капіталу, не здійснює ні нарахування податкових зобов'язань на товари/послуги, необоротні активи, суми податку по яких були включені до складу податкового кредиту, і які не були використані в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності такого платника податку, ні зменшення податкового кредиту по операціях з їх придбання.

***ІПК ДФСУ від 29.09.2017
№ 2079/6/99-99-15-03-02-15/ІПК***

ДФСУ вважає, що можливості складення платником ПДВ розрахунку коригування на зменшення нарахованих податкових зобов'язань у разі повернення неплатнику ПДВ частини попередньої (авансової) оплати ПКУ не передбачено.

***Податок на прибуток
ІПК ДФСУ від 03.10.2017
№ 2116/6/99-99-15-02-02-15/ІПК***

Оскільки нерезидент при виплаті дивідендів не сплачує податок на прибуток, розрахований за правилами, визначеними ст. 137 ПКУ, різниці на суму нарахованих доходів у вигляді дивідендів від нерезидентів не враховуються при зменшенні фінансового результату до оподаткування відповідно до пп. 140.4.1 ПКУ.

***Прес-реліз на сайті Мінфіну
від 04.10.2017***

Уряд на засіданні 04.10.2017 схвалив законопроект щодо введення податку на виведений капітал. Що далі? Уряд прийняв рішення відправити проект закону на розгляд Національної ради реформ, щоб знайти оптимальне рішення щодо того, які саме витрати будуть скорочуватися.

***Податок на доходи фізичних осіб
ІПК ДФСУ від 21.09.2017
№ 2022/Ч/99-99-13-02-03-14/ІПК***

ДФСУ зауважила, що сума, отримана побутовим споживачем від продажу е/е, виробленої з альтернативних джерел енергії за «зеленим» тарифом, в обсязі, що перевищує місячне споживання, включається до доходу такого платника податку як інші доходи і оподатковується податковим агентом ПДФО і ВЗ.

Єдиний податок

***ІПК ДФСУ від 09.10.2017 р.
№ 2184/3/99-99-13-01-02-14/ІПК***

Податківці нагадують, що у разі отримання виручки в іноземній валюті за надані товари (роботи, послуги) датою отримання доходу платника єдиного податку є дата надходження коштів на його поточний рахунок відкритий в іноземній валюті.

***Державне регулювання
Перевірки, контроль, штрафи
Наказ Мінекономрозвитку
від 11.08.2017 № 1200***

Мінекономрозвитку внесло зміни до Плану комплексних планових заходів державного нагляду (контролю) органів державного нагляду (контролю) на 2017

рік.

ІПК ДФСУ від 28.09.2017

№ 2064/6/99-99-12-02-01-15/ІПК

У ДФС нагадали про підстави і строки проведення документальних позапланових перевірок правомірності формування суми заявленого бюджетного відшкодування з ПДВ.

Новини на офіційному веб-сайті ГУ ДФС

у Дніпропетровській області від 04.10.2017

У разі ненадання платником документації з трансфертного ціноутворення або додаткової інформації протягом 30 календарних днів з дати, вказаної поштовим відділенням в повідомленні про вручення із зазначенням причин невручення відповідного запиту, до платника застосовуються штрафи відповідно до п. 120.3 ПКУ

Лист Департаменту організації митного контролю ДФСУ

від 26.09.2017 № 25703/7/99-99-18-01-01-17

У ДФС розроблено та впроваджено додаткову перевірку електронної митної декларації.

ІПК ДФСУ від 02.10.2017

№ 2087/6/99-99-12-03-06-15/ІПК

Нарахування пені за кожний календарний день прострочення у його сплаті, згідно положень ст.129 ПКУ у редакції, яка діє з 01.01.2017 застосовується до правовідносин, які виникли з 01.01.2017, тобто до відносин коли граничний строк сплати грошового зобов'язання припадає на дату починаючи з 01.01.2017.

ІПК ДФС від 03.10.2017

№ 2111/6/99-99-14-03-03-15/ІПК

ДФСУ у відповіді на запит роз'яснює, що законодавство України прямо не забороняє проводити перевірки з питань, безпосередньо не зазначених у запиті.

Новини на офіційному веб-сайті

Полтавської ОДПІ ГУ ДФС

у Полтавській області

від 13.10.2017

Полтавська ОДПІ нагадує про відповідальність у вигляді штрафу за несвоєчасну сплату земельного податку.

Лист Держпраці від 21.08.2017

№ 8692/3/4.3-ДП-17

Не передбачено застосування відповідальності у вигляді штрафу за порушення строків виплати зарплати за кожного працівника відносно якого виявлено порушення, штраф застосовується за кожен випадок.

Лист Держпраці від 16.08.2017

№ 8453/4.1-ДП-17

Не передбачено застосування заходів впливу у зв'язку з порушенням законодавства про працю після проведення аналізу стану додержання законодавства про працю та складання довідки.

Публічні (державні) закупівлі

Лист Держстату від 15.08.2017

№ 08.1-18/197-17

Збір органами державної статистики інформації за формою № 1-торги (квартальна) «Звіт про здійснення державних закупівель» не передбачено.

Постанова КМУ

від 27.09.2017 № 718

До 31.12.2017 зупинено дію вимог щодо наявності у Національному переліку основних лікарських засобів ліків, що закуповуються та відпускаються безоплатно або на пільгових умовах.

Ліцензії, патенти, дозволи

Закон України

від 23.05.2017 № 2054-VIII

Вступив в силу Закон про українську квоту на контент: у тижневому обсязі мовлення телерадіоорганізацій загальнонаціональної і регіональної категорій, мовлення передачі і фільми українською мовою повинні становити не менше 75% загальної тривалості в кожному проміжку часу між 7:00 і 18:00 і між 18:00 і 22:00. Те ж стосується і телерадіоорганізацій супутникового мовлення. Закон набув чинності 13 жовтня. За невиконання вимог Закону передбачено штраф у розмірі 5% загальної суми ліцензійного збору.

Рішення Київради

від 05.10.2017

Столичні суб'єкти господарювання зобов'язані вести роботу, діловодство та документацію державною мовою. Також державна мова відтепер є мовою офіційних оголошень і повідомлень відповідно до Рішення Київради.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 05.10.2017

у справі № 912/220/13-г

Скарга на дії (бездіяльність) державного реєстратора, який вчиняє (відмовляється вчинити) реєстраційні дії щодо підприємства-боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, не підлягає розгляду в межах такої справи в рамках господарського судочинства, а підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Постанова ВГСУ від 05.10.2017

у справі № 904/8688/16

Мирова угода, укладена в межах справи про банкрутство, є новацією зобов'язання кредитора (ів) та боржника, а тому, відповідно до п.4 ст.604 ЦК України, за наслідком її затвердження судом, не можуть виникати додаткові зобов'язання, пов'язані з первісним зобов'язанням, якщо інше не встановлено договором.

Галузі та сфери діяльності

IT та телекомунікації

Законопроект від 17.05.2016

№ 4685 05.10.2017

ВРУ прийняла Закон України «Про електронні довірчі послуги», який визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації. У випадку підписання цього Закону Президентом України, він набере чинності через 1 рік з дня його опублікування.

Фінансові послуги

Постанова НБУ

від 03.10.2017 № 98

НБУ скасував вимогу до банків подавати йому скан-копії документів, на підставі яких банки здійснювали аналіз фінансових операцій своїх клієнтів (виписок, висновків по кожному договору, анкет клієнтів тощо), оскільки НБУ уповноважив банківські установи самостійно виявляти ризикові фінансові операції. Зазначена вимога діяла з вересня 2014 року.

Рішення НБУ

від 11.09.2017 № 579-ри

З метою забезпечення прозорості та вільного доступу до інформації НБУ починає регулярно оприлюднення інформації про розподіл обсягів та кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток (перекази з карти на карту, операції в мережі Інтернет, розрахунки в торговельній мережі, операції на пристроях самообслуговування). Публікація буде здійснюватися щоквартально на сайті НБУ.

Постанова НБУ

від 28.09.2017 № 95

НБУ встановив мінімальні вимоги до кібербезпеки банків. Банки зобов'язані впровадити систему управління інформаційною безпекою, а також процес управління ризиками, забезпечити захист користувачів в інформаційних системах банку. Зокрема, обліковий запис користувача буде блокуватися, в разі 5-разового неправильного введення пароля або невикористання системи протягом 90 днів. Постанова вступає в силу з 01.03.2018, крім розділу V «Додаткові заходи безпеки .інформації», вимоги якого вступають в силу з 01.09.2019.

***Постанова НБУ
від 10.10.2017 № 101***

Небанківські фінустанови можуть купувати та перераховувати іноземну валюту для розміщення гарантійного депозиту на рахунках міжнародних платіжних систем за кордоном. Такі кошти будуть використовуватися для забезпечення зобов'язань під час здійснення переказів в інші країни. Для переказу валюти за кордон у небанківської установи повинна бути індивідуальна ліцензія НБУ.

***Постанова НБУ
від 10.10.2017 № 102***

Виключені вимоги про нотаріальне посвідчення документів. Зокрема, документи, надані для отримання індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон, нотаріальному посвідченню більше не підлягають. При цьому нотаріальне посвідчення перекладу договорів та інших документів, що подаються банками і їх клієнтами в НБУ, залишається обов'язковим.

***Будівництво
Наказ Мінбуду
від 09.08.2017 № 194***

Затверджено Порядок функціонування інформаційної системи при здійсненні ліцензування господарської діяльності з будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми та значними наслідками, держателем якої є Державна архітектурно-будівельна інспекція України як орган ліцензування.

***Наказ Мінпраці
від 23.06.2017 № 1050***

Затверджено Мінімальні вимоги з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках, які поширюються на замовників, керівників будівництва, генеральних підрядників, підрядників, субпідрядників, фізичних осіб, що забезпечують себе роботою самостійно.

***Об'єкти правовідносин
Земля***

***Повідомлення Держгеокадастру
від 03.10.2017***

Мінагрополітики спільно з Держагентством електронного урядування та Transparency International Україна презентували оновлений Державний земельний кадастр, який відтепер працюватиме на технології Blockchain. Ця технологія забезпечить надійну синхронізацію даних, що унеможливить їх підміну в результаті зовнішнього втручання, а також надасть можливість здійснювати суспільний контроль за системою.

ІПК ГУ ДФС у Донецькій області
від 21.09.2017 № 2012/ІПК/05-99-12-04-14

Плата за землю справляється за ставками, визначеними в рішеннях, прийнятих сільськими, селищними, міськими радами на відповідних територіях та для відповідних осіб, до наступного бюджетного періоду. Це стосується і об'єднання місцевих рад у нову раду.

Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05

При самостійному виявленні платником у поданій ним декларації невірно вказаного коду за КОАТУУ місцевої ради за місцезнаходженням ділянки, треба подати такі декларації: – за КОАТУУ, який вказано невірно – уточнюючу декларацію, в якій відобразити відсутність земельної ділянки та уточнити податкове зобов'язання (має бути зменшено до «0») без застосування штрафів, передбачених п. 50.1 ПКУ; – за вірним КОАТУУ – або річну декларацію або щомісячні декларації за типом «Звітна».

Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05

Якщо юридична особа придбала орендовану нею земельну ділянку державної або комунальної власності на підставі договору купівлі-продажу, то така особа є платником земельного податку з дати державної реєстрації права власності на земельну ділянку.

Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05

Фізичним особам – співвласникам земельної ділянки, яка перебуває у їхній спільній сумісній власності, контролюючий орган нараховує земельний податок кожній з таких осіб: – у рівних частинах – якщо земельна ділянка не поділена в натурі, або одній з таких осіб-власників, визначених за їх згодою, якщо інше не встановлено судом; – пропорційно належній частці кожної особи – якщо земельна ділянка поділена в натурі.

Праця
Лист Мінсоцполітики
від 18.08.2017 № 1537/0/102-17

При визначенні годинної ставки для оплати нічного часу, фактично відпрацьованих годин у святкові та вихідні дні необхідно місячний оклад розділити на норму тривалості робочого часу на відповідний місяць, затверджену правилами внутрішнього трудового розпорядку для даного підрозділу.

Лист Мінсоцполітики
від 18.09.2017 № 2413/0/101-17

Вимоги щодо встановлення розміру заробітної плати іноземцю розповсюджуються на роботодавців, які отримують дозвіл на застосування праці

іноземця вперше, або після та укладання нового трудового договору (контракту) відповідно до отриманого дозволу, а також у разі продовження дії дозволу.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ²

Блог на сайті «Мінфін»

Про автора: Віталій Шапран, РА «Експерт-Рейтинг»

Проект закона о валюте: принять «?» нельзя «?» доработать

Украинский валютный рынок – это, пожалуй, единственная часть финансового рынка, на которой торгуются активы с более менее стабильной стоимостью, и которой очень сильно интересуются и население, и бизнес. Одновременно, это важная финансовая артерия, которая связывает Украину с остальным миром, обеспечивая одинаково эффективно переводы в Украину как от миллионной армии гастербайтеров, так и от экспортно-импортных операций бизнеса. Пиковые девальвационные процессы с 1996 года как минимум трижды (1998/2008/2014) разбили веру населения и бизнеса в национальную валюту, поэтому население все чаще использует именно иностранную валюту для хранения сбережений. Все перечисленные аспекты делают валютный рынок одним из самых важных для населения и бизнеса. Летом 2017 года НБУ представил Проект Закона «О валюте», который после обсуждения будет подан в Парламент.

Позитивные моменты

Украинский валютный рынок не так плох, как мог бы быть. Потребитель услуг этого рынка относительно защищен от произвола коммерсантов. Те, кто путешествовал по Индии, Африке и даже по странам Восточной Европы, знают, что число операторов на валютном рынке в этих странах очень ограничено, маржа между курсом покупки и продажи может превышать 10%, а с покупателя или продавца могут взиматься дополнительные комиссии, о которых при начале операции часто не говорят. Всего этого безобразия в Украине нет, или оно проявляется лишь при пиковых нагрузках на валютном рынке. Так что ищущим «зраду» и «зрадныкив» на валютном рынке стоит поехать по миру. Думаю то, как организованы наличные валютные рынки в ближайших к нам столицах, очень неприятно их удивит: дефицит операторов, высокая маржа, дополнительные комиссии и т.д.

Второй позитивный момент – сам факт, что НБУ стал продвигать назревающие изменения в законодательстве. Банковская среда обычно довольно консервативна и чтобы реализовать любую инновацию уходит много времени. Вместе с тем, декрет Кабмина «О системе валютного регулирования» от 19.02.1993 г. не просто морально устарел, но и мало сочетается с той большой валютной либерализацией, которую начал НБУ.

19 февраля 2018 года профильному декрету Кабмина исполнится 25 лет. За

---

² Збережено стиль і граматику оригіналу

эти 25 лет вокруг Украины произошло много чего: появилось евро, китайский юань стал мировой резервной валютой, на пике популярности находятся криптовалюты. НБУ не может игнорировать изменяющуюся среду, которая требует большей свободы населения и бизнеса на валютном рынке. В принципе, свобода операций задекларирована в статье 1 и статье 5 проекта Закона, который НБУ подавал для обсуждения.

Несчастливая тринадцатая статья

Вместе с тем, есть и негативные моменты:

1. Рынок требует ясности относительно полномочий НБУ в области защитных (антикризисных мер). Это означает, что финансовое сообщество хочет понимать, как будет действовать НБУ в случае необходимости оперативной реакции на те или иные кризисные явления. В проекте ответ на этот вопрос дают статьи 13 и 14. Однако ничего нового они нам не предлагают. Так, в качестве защитных мер НБУ разрешены следующие методы защиты в виде:

Обязательной продажи части валютной выручки;

Установления сроков ограничений по экспертно-импортным операциям;

Установления особенностей (по сути, ограничения) проведения операций, связанных с движением капитала;

Введения специальных разрешений на проведение отдельных валютных операций

Резервирования средств для проведения валютных операций;

Других мероприятий, предусмотренных статьей 7 ЗУ «О национальном банке»;

Т.е. мы имеем тот же самый набор неограниченных мер, который НБУ может ввести как реакцию на кризисные явления на валютном рынке, а значит, декларируемая свобода операций в статье 1 остается всего лишь декларацией. Ссылка на статью 7 ЗУ «О национальном банке» вообще приводит к тому, что НБУ в прямом смысле может делать на валютном рынке все, что захочет.

Внутри регулятора в погоне за полномочиями, видимо, нет понимания того, что банковская система сможет эффективно привлекать валютные ресурсы населения под низкие ставки только при условии полной возвратности этих средств. Отсюда возникает необходимость если не уточнить статью 13, то хотя бы в ней же четко прописать то, чего не может делать НБУ, а не только то, что он может делать.

2. Второй недостаток содержится в подпункте 3 статьи 13, который в Проекте записан так «Срок действия мер защиты, введенных в соответствии с частью первой настоящей статьи, не превышает шести месяцев с момента их введения». На эти грабли наш рынок уже наступал. Подпункт 3 выписан так, что при желании регулятор снова может на следующий рабочий день ввести ограничения или изменить их перечень. По моему мнению, в Законе нужно четко прописать, что НБУ на протяжении следующих 3-6 месяцев не может возвращаться к ранее введенным ограничительным мерам. Возможно, этот запрет следует дифференцировать по видам ограничительных мер.

3. В Украине неоднозначно отрегулирована покупка / продажа валюты на безналичном валютном рынке. Например, в сентябре 2017 году ПриватБанк

ограничил возможность приобретения валюты через Приват 24, объясняя это необходимостью соблюдения законодательных требований, теперь продать безналичную валюту дистанционно в ПриватБанке можно в рабочие дни с 10-00 до 16-00.

Не совсем ясна политика НБУ в этом направлении. С одной стороны, Нацбанк активно и довольно успешно работает над проектом Cashless. С другой стороны, вопрос безналичного оборота на валютном рынке между банками и физическими лицами остается «неудобно отрегулированным», что пока ограничивает степень свободы операций населения и не способствует росту безналичных операций. Технически, безналичные валютнообменные операции по курсу банка в круглосуточном режиме ничем не отличаются от операций, проводимых населением с наличными через те же «собачьи будки». Судя по содержанию статьи 7 проекта закона Украины, даже после его принятия это ограничение не исчезнет. Вероятно, стоит подумать над пересмотром этой неудобной концепции, разрешив населению покупать безналичную валюту по курсу банка в ограниченных объемах, например, до 1000 евро или долл. США.

Депутатское горнило

Увы, мода на защиту прав потребителей финансовых услуг не коснулась проекта закона «О валюте». Думаю, рынок хотел бы видеть более четкий алгоритм так называемых «защитных мер», а также перечень решений, которые не будут доступны НБУ ни при каких обстоятельствах. Как упоминалось ранее, нуждаются в доработке и сроки ограничений.

Однако нужно помнить, что «защитные меры» – это не просто перечень прав НБУ. Такие меры несут в себе очень важную функцию – ограничение спекулятивных колебаний курса. Думаю, что никто из читателей не обрадуется, если на пике ажиотажа у него будет возможность купить доллар США по 40 грн за доллар, а потом курс опустится до 25 грн за доллар. Поэтому статья 13 имеет и обратную сторону медали. Другое дело, что многие из ограничений уже теряют способность «контролировать курс на рынке» через 2-3 недели после их введения.

Разумеется, что НБУ как автор Законопроекта просит по максимуму. Разумеется, в Раде частично заседают народные депутаты, живущие по принципу: чем хуже на валютном рынке, тем им лучше. Разумеется, банкиры как профессиональные участники рынка будут против любых ограничений. Поэтому предсказать, чем обернется подача Проекта Закона в Парламент, будет очень сложно. Я надеюсь, что стороны через внесение взвешенных правок примут приемлемый для страны вариант(<https://minfin.com.ua/blogs/vshapran/111744/>). – 2017. – 01.10).

***

Блог на сайті «Мінфін»

Про автора: Александр Охрименко, экономист

Закон о медреформе: это хорошо или плохо

Верховная Рада Украины приняли закон о медицинской реформе. Возникает вопрос, как это отразится на жизни, а точнее здоровье, простых

украинцев.

В начале хочу напомнить, что полноценно новый механизм финансирования медицины в Украине заработает только с 1 января 2020 года. Другими словами, за два года еще много чего предстоит сделать, в частности принять еще пару законов, а еще больше подзакондательных фактов. Есть риск, что не успеют, и полноценный запуск медицинской реформы затянется. .

Для того, чтобы проще было понять, какие новшества и риски несет медицинская реформа, предлагаю разделить все изменения на положительные и отрицательные. Начнем и положительных

Что хорошего в Медицинской реформе

Все жители Украины знают, что у нас нет бесплатной медицины. Формально она есть, и даже в Конституции Украины, есть статья, где всем гражданам Украины гарантируется бесплатная медицинская помощь, но в действительности ее нет. Мало того, что государственные поликлиники и больницы находятся ужасном состоянии, где нет ни лекарств, ни оборудования, ни нормальных условий для лечения, так еще зарплата врачей самая низкая зарплата в Украине среди всех профессий. В результате любой украинец, попадающий в госбольницу, сразу начинает платить, но все эти платежи полулегальные или нелегальные, и поэтому они всегда большие и не всегда уместные.

Теперь все медуслуги разделяют на пять видов: экстренная, первичная, специализированная и высокоспециализированная и еще паллиативная медпомощи. Бесплатной оставляют экстренную. При этом обещают ее лучше финансировать и содержать. Именно в ЕС так и поступают.

Что касается других видов, то они становятся платными, где оплату осуществляет частично государство, а частично, сам пациент. Например, если больной обращается к терапевту, а это называется первичная медицинская помощь, то государство платит терапевту за каждого пациента 17,5 грн, а остальную сумму платит пациент. Если нужна более сложная операция, то тоже частично оплачивается государством, а частично пациент. Поэтому не нужно будет платить взятки врачам, а можно будет легально все заплатить по тарифу.

Второй положительный факт – это создание системы частных врачей участковых, которые будут числиться частными предпринимателями и получать специальную лицензию. Это позволит раз и на всегда решить проблему семейных врачей в Украине. Даже в глухих селах теперь будет врачи, которые смогут предоставить необходимую помощь. Понятно, что это врачи будет делать не бесплатно. Частично им будет платить государство, а частично пациент, что будет стимулировать врачей работать в этом бизнесе, а не убегать из сельских больниц и поликлиник, где нет ни денег, ни нормальных условий для работы.

Третий положительный фактор – это использование принципа «деньги идут за больными, а не за больницей». Сейчас деньги из госбюджета выделяют, исходя из размера больницы или поликлиники, что создает повод для коррупции и обмана. Теперь же деньги из госбюджета будет получать лично врач или больница, но только за конкретного больного. Если нет больного, нет и денег, а если действительно человеку оказали медпомощь, то получили и деньги. Это

дійсно може зменшити корупцію, а головне тепер і сільському лікарю буде вигідно лікувати, так як йому буде платити за конкретного пацієнта.

А тепер проблеми

Буде створено спеціальний спеціалізований державний орган, який контролюватиме тарифи на лікування і він же буде контролювати оплату з державного бюджету грошей за надання медичних послуг. Є ризик, що ці тарифи або будуть надмірно занижені або навпаки, надмірно завишені. Завжди, коли державні чиновники встановлюють тарифи, це викликає багато приводів для корупції і не виключено, що лікар просто не буде звертати увагу на встановлені тарифи, а буде встановлювати свої, і ось це може створити проблеми для багатьох українців.

Незрозуміло, що буде з великою кількістю старих госпіталів і поліклінік. Їх простіше зруйнувати, ніж відремонтувати. Тим більше, що якщо їх залишити, то знову залишиться привод для корупції, коли їм буде з бюджету оплачувати за хворих, а приватним лікарям не будуть платити або платити дуже нерегулярно. В ідеальному варіанті взагалі потрібно ліквідувати всі госпіталі і поліклініки, за винятком декількох спеціалізованих по онкології і інших складних захворюваннях. Потрібно, щоб в Україні головними були тільки приватні лікарі і лікарні, тоді дійсно і якість медичних послуг покращиться і ціни на медичні послуги впадут до нормального рівня через конкуренцію.

Неясно, що будуть робити ті хворі, яким потрібно будуть складні операції або лікування. Обіцяють, що держава буде фінансувати, але одразу роблять оговорку, що тільки частково. Це може створити проблему, коли за рахунок державного бюджету будуть оплачувати тільки 10% вартості дорогої операції і тоді пацієнту операція буде не по кишені взагалі. В ідеальному варіанті, потрібно щоб в Україні на повну потужність працювало медичне страхування. Тоді б це захистило українців від витрат на операцію. Але без цього може скластися ситуація, що насморк і грип ще більш-менш можна буде лікувати в Україні, а ось уже операція на апендицит буде дорогим задоволенням.

Але знову-таки, поки цей закон тільки на папері. Ще подивимося, як цей закон буде реалізовуватися на практиці. Зараз можна однозначно сказати всім українцям – краще не хворіти, а якщо вже захворіли, то завжди майте запас грошей «на хвороби», бо без цього запасу ніякі державні програми фінансування медицини вам не допоможуть. Будьте здорові(<https://minfin.com.ua/blogs/okhrimenko/112185/>). – 2017. – 23.10).

***

Блог на сайті «День.ua»

Про автора: Сергій Грабовський

Про деякі сюжети президентського виступу

Думаю, навіть прискіпливі аналітики змушені визнати, що якість роботи «інтелектуального штабу» президента Порошенка покращилася. Відтак виступ глави Української Держави на пленарному засіданні Парламентської асамблеї Ради Європи 11 жовтня 2017 року, крім усього іншого, став недвозначною та

різкою відповіддю тому «європейському клубу з тиску на Україну», який зараз дехто намагається сформувати. Петро Порошенко нагадав державним лідерам і парламентаріям, які брали участь у ПАРЄ, сказані в 1950 році Вінстоном Черчиллем з приводу необхідності захисту від прямої та прихованої агресії з боку Москви: «Або ми доведемо своє значення, вагу та цінність для Європи, або ми зазнаємо поразки». Весь виступ, власне, був присвячений обґрунтуванню сьогоденної актуальності цієї формули Черчилля та доведення того факту, що поразка України у відсічі московській агресії означала б поразку всієї Європи.

В цьому контексті Порошенко звернувся і до закону «Про освіту», який став об'єктом відверто політиканських випадків з боку деяких сусідів України. Зокрема, він сказав:

«Прийнятий закон став не лише вагомою частиною освітньої реформи, а й законом рівних можливостей для усіх учасників освітнього процесу...

Неприпустимою є ситуація, коли діти, які належать до національних меншин в Україні, не мають належних знань української мови, що потрібні їм для подальшого навчання в університетах, розбудови кар'єри, для самореалізації в Україні.

Закон виправляє цю ситуацію. Верховна Рада України пішла на те, щоб посилити вивчення української мови на етапі дошкільної та початкової освіти з тим, аби згодом перейти на навчання державною мовою. При цьому не полишаючи вивчення рідної мови в необхідних обсягах.

Нагадаю, що у Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, яку було ухвалено тут, у Страсбурзі, у листопаді 1992 року, йдеться про те, що усі зобов'язання перед нацменшинами мають виконуватися «без шкоди для викладання офіційної мови (мов) держави». Впевнений, що положень цієї Хартії мають належно дотримуватись усі, хто її підписав.

Хочу запевнити – ми будемо належно гарантувати мовні права відповідно до національного законодавства та міжнародних зобов'язань і стандартів, в тому числі й права навчатися рідною мовою. При цьому – вивчаючи й державну мову – українську».

Що ж, слушно сказано. Проте, як на мене, можна було би сказати й різкіше. Адже ті сусіди України, які вважають цей закон неприйнятним через «утиски прав національних меншин на освіту рідною мовою», насправді де-факто самі прагнуть максимально обмежити політичні та соціальні права цих самих меншин, про «тяжку долю» яких начебто дбають. Звичайно, президент і його інтелектуальний штаб мають свої резони, проте все ж таки, видається, варто було загострити увагу на тому, що чинна нині система освіти національних меншин України об'єктивно перетворює значну частину вихованців цієї системи на «громадян другого сорту» та некваліфіковану робочу силу.

Отже: по-перше, значна частина представників румунської, а особливо угорської меншин (серед останньої, за деякими даними – до 55-60%) взагалі не володіє українською мовою в мінімально необхідному для повноправного громадянина обсязі – тобто щоб розуміти бодай основні законодавчі акти, що стосуються її життя. А це означає, що ці громадяни України не здатні свідомо обирати депутатів усіх рівнів і главу держави, брати участь у референдумах, захищати свої соціально-економічні й політичні права тощо. Інакше кажучи,

зарубіжні критики нового закону «Про освіту» виступають де-факто проти громадянських прав національних меншин України.

По-друге, рівень знання молодим поколінням деяких національних меншин української мови є відверто катастрофічним. Хіба це не катастрофа, коли, за словами міністра освіти та науки Лілії Гриневич, майже дві третини цьогорічних випускників шкіл із румунською й угорською мовою навчання не змогли скласти ЗНО з української мови? Переконали, що і з англійською мовою справи у цих школах якщо і кращі, то ненабагато. А це означає, що молодь з числа національних меншин України приречена жити в культурно-політичному гетто, або ж їхати на заробітки до Румунії, Угорщини тощо. Проте за відсутності кваліфікації вона там опиниться в іншому гетто – вже у соціальному. То ж хіба консервація такого стану справ (який влаштовував критиків нового закону) не є прямим порушенням прав людини?

По-третє, реально старше покоління деяких національних меншин України (і передусім – угорської) віддає перевагу – часом нарівні зі своєю національною мовою – російській мові. Це означає, що воно є сприятливим об'єктом для пропаганди Кремля, для диверсій Луб'янки, для втягнення в орбіту «руського мира» з його агресивно-імперіалістичними претензіями на всі землі, де розмовляють російською мовою.

Не випадково вибори в Україні впродовж останніх двадцяти років засвідчили на перший погляд парадоксальний, а насправді закономірний результат: виборчі округи з чисельною перевагою представників тих національних меншин, «материнські» держави яких є членами НАТО та Євросоюзу, регулярно віддають перевагу тим партіям і лідерами, які щонайменше скептично, а то й відверто вороже ставляться до НАТО та Євросоюзу. Це відбувається чи не передусім через багаторічну освітню практику, започатковану ще в СРСР; фактично йдеться про вже сформовану (й особливо ефективну за умов транскордонного сполучення та безвізового режиму) «п'яту колону» Кремля всередині – передусім, знов-таки, румунського й угорського етносів як загальноєвропейських феноменів. Чи, може, комусь в урядах Угорщини та Румунії подобається мати серед своїх виборців (а чимало румунів й угорців України, окрім українського, мають ще й румунські чи угорські паспорти) численну кремлівську агентуру?

По-четверте, існує така річ, як призов до армії. Його для представників національних меншин ніхто не скасовував і не скасовуватиме. Вояк має реагувати на команди на рівні автоматизму; якщо він вивчатиме державну мову у війську, то буде поганим вояком. Скажуть: але ж нерідко українські військовики користуються російською мовою! Так. І це спричиняє більші, ніж могли би бути, втрати на фронті. Бо ж противник, перехоплюючи чи чуючи в бою команди чужою для нього мовою, навіть при певній близькості української та російської, неминуче запізнюватиметься з реакцією...+

Нарешті, Україна воює. Нехай ця війна сьогодні і дещо «пригашена», проте вона точиться далі. Відтак Українська держава нерідко не має грошей навіть на найнеобхідніше. А тому виконання всіх вимог угорського уряду щодо забезпечення освіти всіх представників угорської меншини у школах і вишах рідною мовою (уявляєте, скільки це коштуватиме – функціонування за

державний кошт системи вищої освіти угорською мовою?) означатиме плату за цю забаганку життями українських вояків. Невже ж в уряді європейської держави, якою зве себе Угорщина, сидять канібали? Чи українців їм не жаль?

Я розумію, що у виступі на сесії ПАРЄ не вистачило би часу висловити все це. Та й, можливо, не все з окресленого вище варто на цій сесії говорити – є й інші трибуни, інші аудиторії. Проте, як на мене, варто було додати до справедливої тези щодо забезпечення новим законом «Про освіту» рівних можливостей кар'єри молоді ще й тезу про необхідність забезпечити на основі вільного володіння державною мовою політичні та соціальні права національних меншин України. І про фактичне порушення прав людини чинною мовно-освітньою практикою варто було сказати, хоч коротко, також (<http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pro-deyaki-syuzhety-prezydentskogo-vystupu>). – 2017. –12.10).

***

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Нина Кучерук

Процесуальні зловживання за проектом нового ГПК

Черговим кроком на шляху проведення судової реформи стало прийняття Верховною Радою України в першому читанні президентського законопроекту №6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким передбачається створення якісно нової процесуально-правової бази здійснення правосуддя. Не оминув законопроект і одне з найбільш поширених та досі законодавчо не врегульованих явищ, яке виникає при розгляді судових спорів незалежно від виду судочинства – зловживання процесуальними правами. Попри те, що саме зловживання процесуальними правами досить часто стає причиною затягування судового розгляду справ та невиконання прийнятих у ній рішень, чинний ГПК України не лише не встановлює жодних правових наслідків за вчинення таких дій, але й взагалі не використовує вказане поняття.

Водночас, як показує судова практика, відсутність законодавчого регулювання питання процесуальних зловживань не заважає судам використовувати вказану термінологію та застосовувати негативні наслідки за їх здійснення. Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень про зловживання процесуальними правами йдеться в 234 рішеннях в кримінальних справах (кримінальних провадженнях), 509 – в адміністративних, 4 796 – в цивільних та 19 015 – в господарських. Безперечно така значна правозастосовча практика вимагає відповідного законодавчого регулювання, яке знайшло своє відображення у законопроекті №6232.

Доступ до суду: забезпечити чи позбавити?

Слід зазначити, що питанню зловживань процесуальними правами законопроект приділяє особливу увагу, про що свідчить хоча б той факт, що неприпустимість таких зловживань визначено як одну із засад здійснення господарського судочинства поряд з верховенством права та законністю. Однак

найбільш важливими є положення проекту щодо видів процесуальних зловживань та їх наслідків, які викликають чимало питань.

Зокрема, не видається обґрунтованим віднесення до таких зловживань подання завідомо безпідставного позову або позову, що має явно штучний характер.

По-перше, такі новели не узгоджуються з правом на судовий захист, гарантованого ст. 55 Конституції України та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

По-друге, автори законопроекту проігнорували практику Європейського суду з прав людини, яка в силу вимог ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» повинна застосовуватися судами як джерело права. Так, Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на звернення до суду з позовом щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Таким чином, він втілює в собі «право на суд», яке, згідно з практикою Суду, включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але й право розраховувати на «розгляд» спору судом (наприклад, рішення у справах «Кутіч проти Хорватії», «Меньшакова проти України»).

У свою чергу, у рішенні у справі «Голдер проти Великої Британії» Європейський суд з прав людини прийшов до висновку, що сама конструкція ст. 6 Конвенції була би безглуздою та неефективною, якби вона не захищала право на те, що справа взагалі буде розглядатися. Натомість, кваліфікуючи подання позову як зловживання процесуальним правом та встановлюючи негативні наслідки за такі дії у вигляді залишення позову без розгляду або його повернення, законопроект тим самим позбавляє гарантованого законом права на справедливий судовий розгляд, складовою якого є право доступу до суду. Більше того, такі зміни не можна визнати конституційними, адже стаття 22 Основного Закону України не допускає звуження змісту та обсягу існуючих прав при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних.

По-третє, у разі набрання чинності законопроектом №6232 виникне проблема з визначенням «завідомо безпідставного позову» та «позову, що має очевидно штучний характер», адже ані дефініції цих понять, ані критеріїв віднесення того чи іншого позову до завідомо безпідставного чи очевидно штучного законопроект не містить. Відсутність відповідного законодавчого регулювання може призводити до ситуацій, за яких один позов буде визнаватись судом як зловживання процесуальним правом, а інший аналогічний – розглядатиметься судом, лише в залежності від складу суду, на який такий позов буде розподілено.

Не завжди можна кваліфікувати як зловживання процесуальними правами і подання особою клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом. При встановленні таких зловживань необхідно враховувати наявність (відсутність) факту обізнаності (повідомлення) заявника з вирішенням вказаного питання, адже непоодинокими є випадки вирішення процесуальних питань без виклику учасників процесу та їх несвоєчасного повідомлення про прийнятті «процесуальні рішення».

Безсторонність під сумнівом

Суперечливим видається віднесення до процесуальних зловживань заявлення завідомо безпідставного відводу. По-перше, кваліфікуючи такі дії як зловживання процесуальними правами автори законопроекту знову-таки не наводять жодних критеріїв, які б відносили відвід до завідомо безпідставного. По-друге, прийняття законопроекту у такій редакції фактично свідчитиме про встановлення на законодавчому рівні відповідальності за реалізацію учасниками судового процесу своїх процесуальних прав, що у правовій державі недопустимо. По-третє, визначаючи вказані дії із заявлення відводу як процесуальні зловживання та встановлюючи відповідальність за них, автори законопроекту ставлять під сумнів безсторонність суду.

З огляду на те, що у більшості відводів їх заявнику суди відмовляють, вже на даний час можна спрогнозувати, що учасники судового процесу притягуватимуться до відповідальності за реалізацію своїх процесуальних прав. Незрозуміло яку мету переслідували автори законопроекту при розробленні вказаних норм, однак забезпеченню особі права на справедливий судовий розгляд незалежним і безстороннім судом такі правові положення не сприятимуть.

Заходи відповідальності

Значним нововведенням законопроекту № 6232 є встановлення заходів відповідальності за зловживання процесуальними правами, повноваженнями на застосування яких наділяються суди. Безперечно їх запровадження на законодавчому рівні повинно стимулювати учасників судового процесу добросовісно користуватися своїми процесуальними правами, однак не у всіх випадках такі заходи можуть застосовуватись та будуть ефективними. Так, тимчасове вилучення доказів судом за зловживання процесуальними правами застосовуватись не може, оскільки здійснюватиметься у разі невиконання особою покладеного на неї судом обов'язку щодо подання витребуваних доказів. Тобто у такому разі матиме місце застосування заходів примусу за невиконання судового рішення щодо витребування доказів, а не за зловживання правами. Аналогічно не може кваліфікуватись як зловживання процесуальними правами привід свідка, належно викликаного у судове засідання, та видалення із зали судового засідання учасника процесу за невиконання ним розпоряджень судді.

Недостатньо врегульованим виглядає питання щодо покладення на сторону судових витрат (повністю або частково) незалежно від результатів вирішення спору. Зокрема, законопроект не конкретизує зловживань, за які сторона може понести судові витрати, покладаючи вирішення цього питання на суд.

Очевидно, що найбільш поширеним заходом примусу за зловживання процесуальними правами, який не є новим для господарського процесуального законодавства, буде накладення штрафу. Проте не у всіх випадках його застосування буде ефективним, що обумовлено градацією розміру штрафу залежно від повторюваності зловживань, а не характеру спору. Так, якщо штраф у розмірі 32 000 грн. може стимулювати осіб добросовісно користуватись процесуальними правами у незначних спорах, то навряд чи такий штраф стане перешкодою для затягування розгляду багатомільйонних справ. З цих підстав

розмір штрафу доцільно диференціювати не лише за кількістю процесуальних зловживань, але й за значимістю (характером) спору.

При цьому не можна визнати обґрунтованим наділення судів правом, а не обов'язком скасовувати прийняту ним же ухвалу про стягнення штрафу у разі надання особою доказів поважності причин невиконання вимог суду. Наявність таких причин (наприклад, хвороба, несвоєчасне отримання ухвали суду тощо) повинна бути безумовною підставою для скасування вказаної ухвали. У протилежному разі запровадження таких норм виглядатиме як узаконення безпідставного наповнення Державного бюджету.

Не можна залишити поза увагою і положення законопроекту, що передбачають можливість одночасного накладення штрафу на учасника судового процесу та його представника. Такі положення видаються щонайменше дивними та спрямовані передусім на збагачення Державного бюджету, а не на якісне здійснення правосуддя як того вимагає ст. 124 Конституції України.

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновки, що сам факт запровадження відповідальності за зловживання процесуальними правами стимулюватиме учасників судового процесу добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами. Разом з тим, запропонована редакція нового ГПК України потребує доопрацювання, оскільки не відповідає ані Конституції України, ані практиці Європейського суду з прав людини (<http://jurblog.com.ua/2017/10/protsesualni-zlovzhivannya-za-proektom-novogo-gpk/>). – 2017. – 12.10).

***

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Нина Кучерук

Судова реформа: 10 ключових новацій

Більше ніж рік тому стартувала конституційна судова реформа. За цей час введено адвокатську монополію у вищих судах, розпочато формування нового Верховного Суду, створено Вищу раду правосуддя та Громадську раду доброчесності, прийнято закон про Конституційний Суд України, розроблено нові процесуальні кодекси тощо. Незважаючи на те, що судова реформа ще не завершилася, сьогодні майже всі її новації викликають чимало запитань.

«Ребрендинг» Верховного Суду

Ключове місце в судовій реформі займає реформування найвищого судового органу, який змінить, окрім своєї назви, ще й структуру, повноваження, кількісний та якісний склад. На базі Верховного Суду України створюється новий Верховний Суд, що діятиме у складі Великої палати та 4-х касаційних судів. Складатиметься Верховний Суд із 200 суддів, 21 з яких працюватимуть у Великій палаті.

Попри спроби авторів судової реформи спростити систему судоустрою, створення такого Верховного Суду значно її ускладнює. Зокрема, наведена структура суду вищої інстанції видається не лише дивною (оскільки суд складається з інших судів), але й неконституційною. По-перше, Закон України

«Про судоустрій і статус суддів» позбавляє Верховний Суд конституційного статусу єдиного найвищого суду в системі судоустрою України, адже наділяє цим статусом одразу 5 судів – Верховний Суд та Касаційні адміністративний, господарський, кримінальний і цивільний суди. По-друге, визначення такої структури суперечить п. 11 Перехідних положень Конституції України, який чітко розмежовує Верховний Суд та суди касаційної інстанції.

Не можна залишити поза увагою і незвичні для української судової системи повноваження Верховного Суду самостійно переглядати прийняті ним же рішення. Такі повноваження визначені у ст. 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якою Велика Палата Верховного Суду діятиме як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції.

Хоча наразі Велика палата не здійснює вказані повноваження з підстав відсутності законодавчого визначеного порядку їх здійснення, вже зараз можна спрогнозувати, що такі зміни призведуть до значної завантаженості вищого судового органу та, як наслідок, можуть негативно позначитися на якості правосуддя. Це може проявлятися як у поверхневому перегляді справ Верховним Судом в апеляційному порядку, так і безпідставному поверненні ним апеляційних скарг.

Вищі спеціалізовані суди

Цікавим нововведенням виглядає створення у системі судоустрою 2-х вищих спеціалізованих судів – Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду, які розглядатимуть окремі категорії справ як суди першої інстанції. Такі суди, на думку ініціаторів їх створення, нададуть змогу швидко та оперативно розглядати відповідні спори висококваліфікованими суддями відповідної спеціалізації. Сьогодні невідомо, наскільки швидко та кваліфіковано вирішуватимуться спори такими судами, як і незрозуміло, чому вони не можуть вирішуватися «звичайними» судами.

Також незрозуміло, чому законодавець виокремив у системі судоустрою саме вказані вищі спеціалізовані суди, тим самим надаючи особливого значення спорам у сфері інтелектуальної власності та корупційних порушень. Крім того, видається недоцільним називати Вищими судом суд, який може розглядати справи як перша судова інстанція. Окрім того, невідомо, чи розглядатиме Вищий антикорупційний суд адміністративні справи, а якщо розглядатиме, то які саме, а також який суд переглядатиме судові рішення антикорупційного суду в апеляційному порядку.

Оновлений суддівський корпус

З прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» значно змінилися вимоги щодо якісного наповнення суддівського корпусу. Вперше законодавець надав можливість стати суддями не лише особам з досвідом роботи судді, але й адвокатам, науковцям та патентним повіреним. Безперечно, особи з науковим ступенем володіють значним «багажем теоретичних знань», проте слід визнати, що для зайняття посади судді такого багажу, без досвіду практичної роботи, буде недостатньо. Необхідною умовою для здійснення суддею якісного правосуддя у вищих судових інстанціях (апеляційних судах та Верховному Суді) є наявність у нього відповідного досвіду на посаді судді.

Надаючи науковцям та патентним повіреним можливість зайняття посади судді, законодавець тим самим фактично прирівнює професійну практичну діяльність судді до роботи науковця та патентного повіреного, які, можливо, жодного разу не брали участь у судовому засіданні, адже законодавець не встановлює вимог щодо наявності у них досвіду з судового представництва. До того ж із запровадженням адвокатської монополії в усіх судах науковці та патентні повірені не зможуть набути такого досвіду, оскільки представництво в суді здійснюватиметься виключно адвокатами. Також не можна гарантувати здійснення якісного правосуддя адвокатами під час вирішення адміністративних, цивільних та господарських спорів, адже більшість з них наразі має значний досвід захисту від кримінального обвинувачення, а не представництва в судах інших спеціалізацій.

Громадська рада доброчесності

Однією з новацій судової реформи стало створення Громадської ради доброчесності як органу, покликаного сприяти Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності. На перший погляд видається, що такий орган сформований для здійснення громадського контролю за проведенням кваліфікаційного оцінювання суддів, оскільки складається з представників правозахисних громадських об'єднань, науковців-правників, адвокатів та журналістів.

Насправді, наявність такого органу створює лише видимість участі громадськості в реалізації процедур кваліфікаційного оцінювання суддів (кандидатів у судді), адже остаточні рішення під час кваліфікаційного оцінювання приймає виключно Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Функції Громадської ради зводяться лише до збору, перевірки, аналізу інформації стосовно кандидата на посаду судді (судді), її подання до Вищої кваліфікаційної комісії України та складання «негативного» висновку щодо кандидатів у судді (суддів). При цьому сам по собі такий висновок не має обов'язкового характеру та не породжує наслідків у вигляді невідповідності кандидата на посаду судді критеріям професійної етики та доброчесності без його перегляду («погодження») Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Адвокатська монополія

Окремою новелою судової реформи є поступове запровадження адвокатської монополії на представництво інтересів у судах. Так, вже з 01.01.2017 р. виключно адвокатами та прокурорами здійснюється представництво інших осіб у Верховному Суді й касаційних судах, а з 01.01.2018 р. та з 01.01.2019 р. представництво лише такими особами здійснюватиметься в судах апеляційної та першої інстанцій, відповідно.

Незважаючи на те, що закріплення права на здійснення представництва в суді виключно за адвокатами підвищує їхній статус, у порівнянні з іншими юристами, сприяє добросовісному наданню відповідних юридичних послуг, з огляду на можливість притягнення адвоката до відповідальності, зменшує подачу необґрунтованих позовів та інших процесуальних документів, запровадження адвокатської монополії призводить до низки негативних

наслідків.

По-перше, встановлення зазначених процесуальних привілеїв для адвокатів позбавляє громадян права на вільне обрання захисника своїх прав у процесі розгляду справ у порядку адміністративного, господарського й цивільного судочинства та фактично нав'язує їм адвокатські послуги. По-друге, незважаючи на поступове запровадження адвокатської монополії, в невеликих населених пунктах все-таки відчуватиметься істотна нестача адвокатів. По-третє, такі нововведення позначатимуться на цінах на адвокатські послуги, які значно піднімуться через збільшення попиту на адвокатів. По-четверте, законодавство України передбачає досить обмежений перелік осіб та категорій справ для надання безкоштовної юридичної допомоги, що може позбавити значну частину населення будь-якої правової допомоги, враховуючи низький рівень життя в Україні. По-п'яте, поступове введення адвокатської монополії на представництво інтересів клієнтів у патентних спорах позбавлятиме можливості надавати кваліфіковану допомогу патентними повіреними, які є не менш кваліфікованими та професійними у вирішенні патентних спорів, у порівнянні з адвокатами.

Зразкові рішення

Новелою адміністративного процесуального законодавства у разі прийняття законопроекту №6232 буде наділення Верховного Суду як суду першої інстанції повноваженнями на розгляд зразкових справ та прийняття зразкових рішень. Відповідно до проекту нового КАСУ, необхідними умовами для розгляду таких справ та прийняття таких рішень Верховним Судом є наступні: наявність у провадженні адміністративного суду щонайменше 10 типових справ; внесення зазначеним адміністративним судом мотивованого подання до Верховного Суду про розгляд однієї з вказаних типових справ як судом першої інстанції; надання Верховному Суду разом із вказаним поданням матеріалів цієї справи.

Як зазначають автори цього нововведення, впровадження такої процедури сприятиме зменшенню навантаження на суддів, забезпеченню єдності правозастосовної практики та швидкому розгляду великої кількості однотипних справ, адже суди нижчих інстанцій повинні будуть враховувати такі зразкові рішення. Проте з таким твердженням важко погодитися, оскільки вказані зміни призведуть до значної завантаженості вищого судового органу, до якого звертатися з відповідними поданнями матимуть право всі адміністративні суди України. Як наслідок, це може призвести до поверхневого розгляду (перегляду) справ Верховним Судом, безпідставного повернення ним заяв (скарг) та безпідставної відмови у відкритті провадження у зразкових справах.

Крім того, суперечливим видається твердження щодо сприяння такої процедури швидкому розгляду великої кількості однотипних справ, оскільки передача зразкової справи до Верховного Суду, вирішення питання про відкриття щодо неї провадження та її безпосередній розгляд вимагають чимало часу. До того ж законопроектом не лише не встановлено скорочені строки для розгляду типових справ, але й передбачено можливість зупинення провадження у них до вирішення зразкової справи.

Процесуальні зловживання

Черговою процесуальною новацією судової реформи є спроба на законодавчому рівні визначити види зловживань процесуальними правами та заходи відповідальності за них. Так, проектами процесуальних кодексів передбачається закріпити більше ніж 15 видів дій, які суди вправі кваліфікувати як процесуальні зловживання. Незважаючи на те, що запровадження таких нововведень повинно сприяти добросовісному використанню учасниками своїх процесуальних прав, запропоновані проектом види зловживань викликають чимало запитань. Зокрема, необґрунтованим видається віднесення до процесуальних зловживань заявлення завідомо безпідставного відводу, адже це фактично свідчитиме про встановлення на законодавчому рівні відповідальності за реалізацію учасниками судового процесу своїх процесуальних прав, що у правовій державі є неприпустимим. Окрім того, визначаючи вказані дії із заявлення відводу як процесуальні зловживання та встановлюючи відповідальність за них, автори такого нововведення ставлять під сумнів безсторонність суду.

Кваліфікуючи подання позову як зловживання процесуальним правом та встановлюючи негативні наслідки за такі дії у вигляді залишення позову без розгляду або його повернення, законопроект №6232 позбавляє гарантованого законом права на справедливий судовий розгляд, складовою якого є право доступу до суду. Такі зміни не можна визнати конституційними, адже ст. 22 Конституції України не допускає звуження змісту та обсягу наявних прав в результаті прийняття нових законів або внесення змін до чинних.

Суперечливими виглядають положення щодо можливості одночасного накладення штрафу на учасника судового процесу та його представника, адже за своєю суттю вони спрямовані, передусім, на збагачення Державного бюджету, а не на якісне здійснення правосуддя, як того вимагає ст. 124 Конституції України.

Конституційна скарга

Значним конституційним нововведенням є запровадження інституту конституційної скарги, що надає кожному право звернутися до Конституційного Суду України зі скаргою щодо конституційності закону України, якщо особа вважає, що закон України, застосований в остаточному судовому рішенні у її справі, суперечить Конституції України.

Здавалося б, вказані зміни свідчать про покращення доступу громадян до конституційного правосуддя. Однак якщо проаналізувати їх глибше, стає зрозумілим, що вони є недосконалими, а інколи – взагалі не будуть застосовуватися. Зокрема, не зовсім вдалим видається формулювання норми, згідно з якою звернення з конституційною скаргою можливе лише у разі наявності остаточного рішення у справі та після використання всіх національних засобів юридичного захисту. Таким чином, якщо на момент звернення з конституційною скаргою судове рішення буде виконане, то його неможливо буде переглянути за нововиявленими обставинами, у зв'язку з визнанням закону, застосованого під час вирішення справи, неконституційним. Тобто у такому випадку зникає необхідність у зверненні до Конституційного Суду України, що нівелює значення цієї норми.

Також законодавцю доцільно було б закріпити положення про внесення

конституційної скарги не лише щодо законів, оскільки рішення може бути прийнято на основі норм закону, а також інших нормативно-правових актів.

Обов'язковість досудового врегулювання

Не можна залишити поза увагою конституційні зміни, якими запроваджується обов'язковий досудовий порядок врегулювання спорів у випадках, встановлених законом. Мотивами їх розробки було зменшення навантаження на суди та забезпечення належного підґрунтя для розвитку альтернативних методів врегулювання спорів. Проте, переймаючись завантаженістю судів та розвитком альтернативних методів вирішення спорів, законодавець знівелював значення прав людини, утвердження та забезпечення яких є головним обов'язком держави, відповідно до ст. 3 Конституції України. Хоча Конституційний Суд України не визнав такі зміни неконституційними, очевидно, що вони не відповідають ст. 8, 55 Конституції України щодо права на судовий захист.

Електронне судочинство

Серед процесуальних новацій увагу привертає поступовий перехід від «паперового» до «електронного» судочинства. Так, згідно з проектами нових процесуальних кодексів, суди проводитимуть розгляд справ за матеріалами в електронній формі. Лише у разі неможливості такого розгляду з технічних причин допускатиметься розгляд справ за матеріалами в паперовій формі.

Виключно в електронній формі передбачатиметься надсилання всіх документів у справах особам, які зареєструють свої офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Також проектами пропонується забезпечити учасникам судового процесу можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду (вдома, на робочому місці тощо), а свідкам та експертам – у приміщенні іншого суду.

Безперечно, запровадження таких новацій сприятиме економії часу та фінансових ресурсів учасників процесу, а також спростить доступ до правосуддя. Водночас нововведення можуть призвести до негативних наслідків (ненадходження процесуальних документів на електронні адреси, неналежне повідомлення учасників судового процесу про дату та час розгляду справи, неможливість оперативного переведення документів з паперової в електронну форму тощо).

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що на сьогодні визначена законодавцем «оновлена» судова система перебуває у процесі становлення. Судова реформа не буде завершена, а якісне правосуддя не здійснюватиметься без створення якісної процесуально-правової бази (<http://jurblog.com.ua/2017/10/sudova-reforma-10-klyuchovih-novatsiy/>). – 2017. – 12.10).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Роман Семенуха, народний депутат, «Самопоміч»

Реформування пенсійної системи: польський досвід

18 років тому польський уряд наважився на найскладнішу соціальну реформу – реформу пенсійного забезпечення громадян. У польської влади було розуміння – солідарна система вичерпала себе і врешті-решт призведе до кризи. Відмовляйтесь від неї взагалі – не конструктивно, але є потреба в значних модифікаціях. Базова основа для цього – індивідуальне фінансування особою власної пенсії, від якого буде залежати її розмір. Простими словами польський Уряд впровадив накопичувальну систему пенсійного страхування. Сьогодні середня пенсія у Польщі еквівалентна 460 доларам США.

Уряд України, опинившись на межі кризи пенсійної системи, також вдався до модифікацій. Але вони стосуються лише змін у солідарній системі, і направлені вони здебільшого проти самих пенсіонерів.

Середня пенсія в Україні сьогодні еквівалентна 71 долару США. Мінсоцполітики заявляє, що після впровадження пенсійної реформи середня пенсія в Україні зросте на 380 гривень, або на 14 доларів. Чому польський пенсіонер отримує в п'ять разів вищу пенсію?

1) Держава дала йому весь інструментарій для того, щоб він протягом життя міг грамотно розподіляти на власну пенсію відрахування від своєї заробітної плати.

2) Держава взяла на себе відповідальність за накопичення своїх громадян, і з моменту зарахування грошей до моменту їх видачі, адміністратор береже їх від інфляції, а у випадку користування вкладником III рівнем пенсійного страхування, ще й примножує їх завдяки інвестиційній діяльності.

Мінімальна польська пенсія, яку забезпечує держава, при цьому складає 273 долари США. В Україні мінімальна пенсія наразі складає 52 долари, а після проведення пенсійної реформи сягне «аж» 55. Український Уряд не має коштів на забезпечення вагомого підвищення та не має політичної волі на впровадження реальних реформ і накопичувального рівня пенсійного страхування (що на II рівні передбачає обов'язкове відрахування коштів до накопичувального фонду, а на III рівні – добровільні накопичення).

Польська система пенсійного страхування – трирівнева, найпопулярніша в Європі. В Польщі користувач всіх трьох рівнів накопичувальної системи з моменту досягнення пенсійного віку отримує пенсію з солідарного, обов'язкового накопичувального та індивідуального рівня.

Вимоги до отримання пенсії з солідарного рівня прості: особа повинна мати 20-річний страховий стаж (для жінок) і 25-річний (для чоловіків), протягом якого вона відраховувала до пенсійного Фонду внесок, розміром у 19,5% від своєї заробітної плати (половину цієї суми сплачує роботодавець). 1/3 пенсійного внеску автоматично надходить до II рівня пенсійного страхування, де ці кошти інвестуються Відкритим пенсійним фондом в акції товариств (60%), у гарантійні облігації різних фірм (20%), закордонні інвестиції (5%) та ін. III рівень системи пенсійного страхування передбачає добровільне страхування людини в Інвестиційному фонді, Страховому товаристві або Пенсійній програмі працівників.

В Україні після впровадження пенсійної реформи для отримання мінімальної пенсії вже з 2028 року людина повинна мати 35-річний страховий стаж, протягом якого вона робила відрахування ЄСВ (єдиного соціального

внеску) розміром 22% (сплачує роботодавець). Немає жодних альтернатив підвищити свою пенсію, окрім як працювати понаднормово, вище межі встановленого обов'язкового страхового стажу. Але за нових українських стандартів, запропонованих в рамках так званої реформи, не кожна людина зможе напрацювати навіть необхідний страховий стаж. Особливо це стосується осіб, що мали трудову біографію у 90-х роках, коли влаштуватись на роботу офіційно було здебільшого неможливо.

Фактично українська пенсійна реформа підвищує пенсійний вік. Для того, щоб зараз піти на пенсію в 60 років, треба буде мати страховий стаж 25 років, в 63 – від 15 до 25 років, за наявності 15 років страхового стажу, людина зможе піти на пенсію після 65 років. Щорічно вимоги зростатимуть, і вже у 2028 році вихід на пенсію у 60 буде можливий тільки для жінок з 30-річним стажем і чоловіків з 35-річним стажем.

Тим часом з 1 жовтня 2017 року в Польщі набув чинності Закон із прямо протилежною дією, спрямований на зниження пенсійного віку з 67 до 65 років. Ці цифри вищі за українські, але: поляки знижують пенсійний вік, в той час, як тривалість їх життя зростає (середня тривалість життя у Польщі – 77 років, зокрема тому, що після досягнення 75 років людям доступна безкоштовна медицина). Українцям підвищують пенсійний вік в той час, як тривалість їх життя скорочується.

Реальна реформа забезпечує довгострокові позитивні наслідки, як для держави, так і для громадян. Це видно з польського прикладу. Українські ж урядові реформатори, на жаль, не мають довгострокових розрахунків, інакше вони б змогли спрогнозувати конфлікт поколінь, до якого призведуть їх дії (https://censor.net.ua/blogs/7241/reformuvannya_pensyino_sistemi_polskiyi_dosvd) . – 2017. – 10.10).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юрій Бугай , керівник проекту eHealth

Е-рецепт в больницах и поликлиниках смогут выписывать уже в начале 2018 года / Записала Т. Галковская, обозреватель Цензор.НЕТ

Уже в следующем году украинцы смогут приобретать лекарства в аптеках по электронному рецепту. Причем, в первую очередь его начнут использовать в программе «Доступные лекарства», по которой граждане могут получать некоторые группы препаратов бесплатно или с небольшой доплатой. Об этом сообщила и.о. министра здравоохранения Ульяна Супрун во время проходившего на прошлой неделе заседания правительства, сообщает Цензор.нет.

Более подробно рассказать о реализации е-рецепта мы попросили руководителя проекта eHealth Юрия Бугая.

- До 2018 года осталось два с половиной месяца. На каком этапе сейчас разработка е-рецепта?

– Завершить разработку поддержки электронного рецепта и программы Доступні ліки в системі eHealth мы планируем к концу текущего месяца. Мы

закончили обсуждение бизнес-процессов с производителями медицинских информационных систем (МИС) и работаем сейчас с Deloitte над легализацией понятия «электронный рецепт» (сейчас его в украинском правовом поле нет). Хорошие новости – необходимые изменения лежат в плоскости подзаконных актов и их можно оперативно принять.

Дальше многое будет зависеть от разработчиков МИС. В eHealth поддержка электронного рецепта и программы Доступні ліки будет реализована по тому же принципу, что и остальной функционал. Мы разрабатываем центральный компонент, который содержит реестры и логику процессов, а за взаимодействие с конечными клиентами отвечают МИС, которые уже работают и в медучреждениях с врачами, и в аптеках. При этом функционал, необходимый для работы в eHealth, врачи и пациенты получают бесплатно. Поэтому использовать электронные рецепты по программе Доступні ліки можно будет лишь после готовности коммерческих МИС поддерживать эту функцию.

- Когда они могут быть готовы?

– Исходя из опыта – на такие доработки им может понадобиться от нескольких недель до пары месяцев. Опять же, мы пока говорим о тестовом режиме. О масштабировании на всю страну мы сможем говорить уже после результатов этого этапа.

- Как e-рецепт будет работать в программе Доступні ліки?

– Врач первичной медико-санитарной помощи сможет выписать электронный рецепт в системе eHealth. Пациент получит смс-уведомление с номером рецепта, который ему необходимо будет назвать в аптеке. После этого ему понадобится авторизировать себя при помощи кода верификации из другого смс, как это сейчас делают банки. Корректная комбинация номера рецепта и кода откроет сотруднику аптеки содержание рецепта.

- Что для этого требуется медучреждениям, нужно ли докупать дополнительное программное обеспечение?

– Покупать дополнительное ПО для работы с электронным рецептом в eHealth не потребуется. Врачам, пациентам и сотрудникам аптек весь функционал для работы с eHealth будет доступен бесплатно. Необходим только компьютер, подключенный к интернету.

- Когда все будет готово для работы с программой Доступні ліки?

– В тестовом режиме эта функциональность станет доступной в ноябре-начале следующего года. Все зависит от того, как быстро справятся с этой задачей разработчики МИС.

- Сколько времени понадобится, чтобы охватить все медучреждения?

– Сейчас eHealth работает в тестовом режиме. Учреждения уже могут присоединяться к системе по собственной инициативе. К 1 августа 2018 все учреждения первичной медико-санитарной помощи должны работать в eHealth – это предусмотрено законопроектом 6327 (https://censor.net.ua/blogs/7272/eretsept_v_bolnitsah_i_poliklinikah_smogut_vypisyvat_uje_v_nachale_2018_goda). – 2017. – 12.10)

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: О.Богомолець, народний депутат

В українців хочуть забирати органи без їхньої згоди

Реформа у сфері трансплантології зайшла у глухий кут через позицію МОЗ та деяких депутатів, які хочуть впровадити в цій сфері принцип «презумпції згоди». Під цим терміном мається на увазі, що в будь-якої померлої людини без її згоди можна вилучити органи.

Це означає, що коли хтось загине в ДТП, то родичі, які приїдуть забрати близьку людину, зможуть отримати її тіло вже після того як медики проведуть забір необхідних органів. Згоди в них на те, щоб взяти органи загиблого для трансплантації, питати ніхто не буде.

Куди потім подінуться органи від сотень тисяч померлих українців, залишається лише гадати. Адже потреби України щороку обмежуються 4500 людьми, які потребують трансплантації.

Я виступаю категорично проти такого підходу. Візьміть також до уваги воєнні дії на сході нашої країни та відкриті кордони. Тому вважаю, що таку норму можна впроваджувати тільки в сильній правовій державі.

Сьогодні ані держава, ані громадяни не готові до «презумпції згоди», яка загрожує тисячами «зниклих безвісти» та поверненням часів чорних трансплантологів. Підозрюю, що органи українців будуть спрямовані на світовий «чорний ринок» трансплантології.

Тому в законопроекті, який я підготувала, і який створює прозорий механізм збору органів та трансплантації, прописаний принцип «презумпції незгоди». Тобто в кожному окремому випадку перед тим, як взяти орган у загиблої людини, держава повинна питати дозволу у родичів. Або людина сама, ще при житті, має повідомити про таку згоду.

Але МОЗ блокує законопроект з нормою про «презумпцію незгоди» та вже багато місяців ігнорує всі мої рекомендації щодо визначення принципів роботи спеціального центру трансплантології в структурі міністерства та джерел його фінансування. Без їхніх розрахунків та пропозицій законопроект не може бути розглянутий у парламенті.

В результаті такого саботажу ми досі не можемо забезпечити органами навіть тих 4500 людей щороку, які потребують трансплантації. 90% з них помирають, не дочекавшись операції.

Далі чекати вже неможливо, щодня без трансплантації вмирають люди. Тому я публічно звертаюся до чинного керівництва МОЗу з вимогою припинити чергові маніпуляції та саботаж реформи трансплантології та, нарешті, виконати свої прямі посадові обов'язки і прописати всі необхідні норми (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec/59dc8c191d66a/>). – 2017. – 10.10).

***

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Валерій Дубіль, народний депутат

У МОЗ має бути керівник, який несе відповідальність

Призначити Міністра однієї з найважливіших галузей – галузі охорони здоров'я вимагають не тільки народні депутати, а вся медична і пацієнтська спільнота. Наголошу: призначити Міністра – означає призначити відповідального. Бо півтора року, поки крісло пустує, жодна людина не несе відповідальність за ту розруху, що панує сьогодні в галузі.

Не маю жодних особистих претензій до в.о. Міністра Уляни Супрун як до людини – вона волонтер, дійсно допомагала під час Майдану. Але – буду відвертий – на посаді в.о. міністра пані Уляна зі своїми обов'язками не впоралася. Саме через відстороненість МОЗу від медичної спільноти, пацієнтів, галузевого парламентського комітету, від регіонів, у системі охорони здоров'я відбувається катастрофа. У Міністерстві не працює апарат, відсутня планомірна поточна робота із взаємодії з іншими центральними органами влади і регіональними адміністраціями (навіть на технічному рівні немає єдиної системи документообігу). МОЗ не відповідає на листи і запити, не погоджує проекти нормативно-правових актів. Ми нарахували близько 10 провалів МОЗу, та це не просто провали – за кожним з них стоять життя людей!

Національний перелік ліків не враховує потреб пацієнтів

МОЗ обмежив перелік препаратів, що закупуються, закупівлею ліків, діюча речовина яких знаходиться в Національному переліку основних лікарських засобів. У результаті маємо відсутність ліків за багатьма напрямками: для лікування серцево-судинних захворювань (зокрема, гострого інфаркту міокарда), кровоспинних препаратів, антиретровірусних препаратів для лікування ВІЛ / СНІД, а також препаратів, що призначаються для лікування рідкісних (Орфа) захворювань, і ліків, які використовуються при трансплантації органів. Іншими словами, в цьому переліку відсутні сучасні, рідко застосовувані і дорогі ліки, життєво необхідні українським пацієнтам.

Регулювання закупівель на базі Нацпереліку мало діяти з 1 вересня, проте, усвідомивши згубність для пацієнтів впровадження своїх непередуманих ініціатив, МОЗ вийшов з пропозицією до Кабінету Міністрів про перенесення початку впровадження обмежень на 1 січня 2018 року.

Реімбурсація завалена

Спочатку на реімбурсацію з бюджету виділили 500 млн, попросили ще 200. Наближається кінець року, а використали близько 200 з копійками мільйонів.

Через непередуманий механізм реімбурсації, програма охопила тільки 9% із 14 млн пацієнтів, які потребують відповідного лікування. Щоб отримати рецепт, потрібно стояти у безкінечних чергах до сімейного лікаря. Їх штат у більшості регіонів реально ледве дотягує до 40%! З 20 тис. українських аптек у програмі беруть участь лише 6 тисяч. І в тих не завжди є в наявності необхідні пацієнту препарати.

Один пацієнт отримує компенсацію в розмірі 50 грн, а середня місячна компенсація для гіпертоніків становить 10-20 грн. При цьому пацієнти повинні доплачувати за препарати з власної кишені іноді майже 75% від їхньої вартості. Такі суми компенсацій виглядають, як принизлива «соціальна подачка», а не як успішно працююча соціальна програма.

Міжнародні закупівлі повні корупційних схем

Міжнародні організації, які мають займатися держзакупівлями ліків, вибрали безконтрольно. І діють вони теж безконтрольно – на їхніх рахунках до 20 місяців зберігаються кошти! Це вже говоримо не ми, народні депутати, – це написано у розгромному рішенні Рахункової палати щодо держзакупок ліків.

Ось і наслідки – програма імунопрофілактики за 2016-2017 роки зірвана, люди не отримують вакцини просто тому, що термін їхньої поставки – майже два роки! Ті самі тести для лабораторних досліджень за програмами СНІД, туберкульоз, дитяча онкологія, донорство, які повинні були бути закуплені на кошти 2016 року, досі не доставлені на місце. Смертність від ботулізму за останні 18 місяців підвищилася в три рази (в попередні 10 років помирав кожен тридцятий, за останні півтора року – кожен десятий з тих, хто захворів на ботулізм). Навіть за тими напрямками, за якими поставки препаратів частково здійснюються, проводити діагностику і лікування неможливо, бо немає окремих препаратів і неможливо забезпечити цілісні схеми лікування.

Публічні закупівлі лікарських засобів з реформуванням зачекають?

МОЗ представив на засіданні Кабміну Концепцію реформування механізмів публічних закупівель лікарських засобів і медичних виробів. Документ складно назвати концепцією. У ньому не представлений комплекс заходів (концепція зміни правил здійснення закупівель, механізмів закупівель, організаційних механізмів, системи технічного та тарифного регулювання, державного контролю цін та ін.), який дозволить сформулювати прозору систему функціонування ринку госпітальних продаж. Замість цього документ передбачає тільки створення єдиної центральної закупівельної організації під головуванням МОЗу і забезпечення її функціонування.

Це суперечить:

- концепції децентралізації і територіально-адміністративній реформі;
- основним напрямкам реформи охорони здоров'я, яка передбачає автономізацію (економічну самостійність) медичних установ, розвиток конкуренції і впровадження оплати за надану медичну послугу (принцип – гроші йдуть за пацієнтом);
- основним положенням реформи державного управління (міністерства мають займатися галузевою політикою, і не виконувати адміністративні функції, у тому числі і прямо не управляти об'єктами державної власності)

Створення централізованої закупівельної організації та концентрація матеріальних і фінансових потоків в одній точці несе значні корупційні ризики.

Де госпітальні округи?

Несвоєчасність і непродуманість формування госпітальних округів а також спроба нарізати їх з «центру», не запитуючи людей на місцях, не чекаючи на завершення територіально-адміністративної реформи призвели до масових протестів і провалу цього необхідного починання.

Уряд планував повністю затвердити госпітальні округи вже до 1 лютого цього року, і впродовж року почати реалізовувати програму їхнього розвитку. На сьогодні навіть кордони госпітальних округів затверджені не в усіх областях. Там, де госпітальні округи і затверджені, їхні межі не дозволяють їм розвиватися. Уряд і МОЗ, усвідомлюючи реальний провал своїх ініціатив, не пропонує жодних змін. Цей провал просто замовчали.

Люди помирають, не дочекавшись черги на операцію закордоном

У 2017 році на лікування закордоном виділено 203 мільйони, проліковано 74 людини, влітку – ще 186, проліковано 47 людей, і до кінця року потрібно ще 336 мільйонів для того, щоб пролікувати 113 людей (станом на 20 вересня). На одному з засідань парламентського бюджетного комітету заміністра Павло Ковтонюк навіть не міг сказати скільки людей стоїть у черзі! На наступний рік потрібно майже мільярд гривень, а в бюджет закладають всього 389 мільйонів! При цьому, в Україні не всі операції роблять. Люди помирають, не дочекавшись коштів на лікування!

Охматдит не добудовано

У Охматдиті могли б робити операції з пересадки кісткового мозку від неродинного донора, не відправляючи людей закордон, де одна операція вартує 100-150 тисяч доларів!

Перша черга нового корпусу (лікувальний комплекс площею більш ніж 26 тисяч квадратних метрів) мала бути запущена до 1-го червня 2017 року. Повністю завершити будівництво мали у 2018 році. Для цього в бюджеті 2016 було виділено 395 млн. грн, а на 2017 рік – 380 млн. Та ці дати однозначно будуть перенесені. Причина – повний провал процесу організації фінансування та проведення необхідних тендерних процедур з боку МОЗу.

Більше п'яти місяців Міністерство не могло підготувати паспорт бюджетної програми та відкрити фінансування за рахунок коштів бюджету 2017 року. Не зміг МОЗ виконати й інше доручення Кабміну – провести до 15 липня 2017 року нові тендери на придбання додаткового обладнання. Вони були в основному провалені, і станом на початок вересня, навіть не оголошені заново.

Лікарі звільняються і масово їдуть закордон

Заборгованість із виплати зарплати лікарям становить вже понад 800 млн грн, причому до кінця року на заробітні плати потрібно ще 2,8 млрд грн. З країни вже виїхало 66000 лікарів. В Інституті раку, наприклад, через глобальне недофінансування, переводять людей на 0,25-0,5 ставки. Звільняється медична еліта!

Нині в Україні одних тільки сімейних лікарів не вистачає 13-18 тисяч! При цьому, субвенція на медицину у наступному році не збільшиться. Звідки візьмуться обіцяні високі зарплати? З кишень простих українців.

Пілотний проект по зміні фінансування інститутів НАМНУ завалений

Мета проекту – впровадження нових механізмів фінансування медичних установ: перехід від прямого фінансування витрат клінік на закупівлю у них конкретних медичних послуг. Від успіху «пілота» залежить майбутнє реформування всієї системи охорони здоров'я – адже саме це (перехід на оплату за конкретно надані послуги) і є наріжним каменем реформування.

Пілотний проект завалений, бо МОЗ не затвердив методику розрахунку

тарифів на медпослуги і не виконав у повному обсязі жоден з чотирьох пунктів доручень. Не розроблена маршрутизація пацієнтів, типовий договір, методика розрахунку тарифів на медичні послуги. Стартувати він мав у чотирьох інститутах 1 червня, потім відстрочили старт на 10 вересня, згодом перестали вказувати точну дату.

А як МОЗ впорається з переведенням на оплату за надання послуг всіх районних та обласних лікарень протягом 2018-2019 років? Адже саме це і передбачає поданий до ВР на друге читання законопроект №6327.

Законопроект 6327 – не реформа, а пограбування регіонів

Насамкінець, сама «реформа». Слово «реформа» недарма написав у лапках, бо законопроект 6327 – це насправді не реформа. Це законопроект однієї програми, який у першому читанні прийняли кнопкодавством. Його положення неконституційні, і зараз його перекладають з тижня на тиждень, бо під нього немає голосів!

У рамках «децентралізації» (знову у лапках), у регіонів забирають субвенцію і передають її на один центральний орган (ЦОВВ), який зосереджує у себе близько 70-80 мільярдів (цифра зростатиме щороку) під керівництвом Кабміну. Всі лікарні – районні, міські, обласні, а також лікарі стоятимуть з простягнутою рукою, бо цей орган буде вирішувати кому, коли і як платити, і ще сам себе перевірятиме.

Про перехідний період у законопроекті «забули», а що робити, якщо система завалиться? Згадаємо про експеримент з інститутами, про який я писав вище. Це – тільки 4 інститути, а 6327 закон передбачає зміни в усіх медзакладах країни!

Що, наприклад, робитимуть малонавантажені лікарні в віддалених місцях, якщо медичної субвенції не буде, а ЦОВВ буде оплачувати тільки медичну послугу? Вірно, закриватися. Це остаточно доб'є медицину в селі. Крапка.

МОЗ має очолити керівник, який візьме за себе відповідальність і налагодить роботу, зосереджену на результат, а не на рекламні ролики! Саме тому ми підписали позов до суду на Гройсмана, щоб стимулювати Кабмін вирішити питання у галузі, яка є сьогодні однією з найважливіших (https://lb.ua/blog/valeriy_dubil/378999_moza_maie_buti_kerivnik_yakiy_nese.html). – 2017. – 11.10).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Сергій Коровченко, громадський діяч, правозахисник

Судова реформа у виконанні діючої влади немає нічого спільного із загальноприйнятими принципами судочинства

3 жовтня 2017 року Верховною Радою України було прийнято довгоочікуваний законопроект №6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». На думку представників влади, це останній крок, необхідний для реалізації судової реформи.

До слова, реформа мала б сприяти в уніфікації судової практики та економії в часі у розгляді справ, розвантажити судову систему, прибрати можливість зловживання процесуальними правами сторін та зробити процес більш публічним і прозорим. Однак чи дійсно реформа сприятиме цьому чи навпаки, позбавить простих громадян прав захисту і зробить суд ще більш закритим, ніж він був до цього? Насамперед, слід зазначити, що вказаний нормативно-правовий акт прийнятий з численними недоліками та порушеннями, а низка положень викликає, м'яко кажучи, занепокоєння.

Серед найбільш спірних новацій у Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства України слід звернути увагу на наступні:

1. З'являються так звані «малозначні справи», тобто у яких ціна позову не перевищує на сьогодні 160 000 гривень. Дана категорія справ буде розглядатися суддями одноособово, без виклику до суду позивача та без права подавати додаткові докази і додаткові пояснення.

2. Суд може обмежити вільним слухачам доступ до залу судового засідання, якщо в залі не вистачає вільних місць. Це дозволить прибрати із суду всіх «небажаних», потрібно тільки заздалегідь посадити на вільні місця «своїх» людей, а інколи і вільних місць займати не потрібно, оскільки розгляд справ відбувається не в залах судових засідань, а в кабінетах суддів, де не завжди вистачає місця і представникам, не те що громадськості, зокрема це стосується судів першої інстанції.

3. Норми вказаного закону принципово змінюють повідомлення особи про виклик до суду, відтепер воно буде здійснюватися через мережу інтернет. Проте, таке повідомлення буде здійснюватися навіть не на електронну адресу відповідача, а шляхом розміщення на веб-сайті суду. Тобто для того, щоб знати чи не виступає особа відповідачем у суді, їй постійно необхідно проводити моніторинг інформацію на веб-сайті суду. Дане нововведення буде стосуватися осіб, місцезнаходження яких невідоме.

4. Також запроваджуються штрафи за дії, які на думку суду, є зловживанням процесуальними правами, що в умовах корумпованості судової системи, може повернутись проти добросовісного учасника судового процесу. Наприклад, якщо сторона бачить явну упередженість складу суду, то заявити відвід судді (суддям) можна всього один раз, тому що інакше це може бути розцінено, як зловживання процесуальними правами.

5. Суд за власним переконанням може заборонити фото- чи відео фіксацію відкритого судового засідання, якщо це заважає ходу судового процесу. Таким чином, питання доступу особи до правосуддя в певній мірі починає залежати від суб'єктивного ставлення судді.

Також, в Господарському процесуальному кодексі України та Цивільному процесуальному кодексі України з'являються норми, які передбачають, що особа, яка подає позов, зобов'язана внести на депозитний рахунок суду гроші для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну юридичну допомогу.

Відповідно до норм чинного законодавства України (чинний Кодекс адміністративного судочинства України), в адміністративному провадженні діє

презумпція вини відповідача – суб'єкта владних повноважень і саме він зобов'язаний довести правоту своїх рішень та дій, проте, нововведення передбачає зовсім іншу ситуацію, де суд зможе перекласти тягар доказування на позивача. Дана норма значно послаблює можливість особи захистити свої права та інтереси в адміністративному процесі та перевертає суть адміністративного судочинства.

Таку судову реформу не можна називати вдалою і завершеною, оскільки: судочинство стає недоступне для пересічного громадянина у зв'язку з встановленням додаткових фінансових витрат. Розгляд справ може відбуватися без виклику особи до суду. Встановлений новий спосіб повідомлення учасників процесу; питання доступу особи до правосуддя в певній мірі починає залежати від суб'єктивного ставлення судді; неможливо не звернути увагу і на обмеження такого основоположного принципу судочинства, як гласність і відкритість судового процесу.

Отже, судова реформа стала ще однією ланкою в ланцюгу «реформ по-новому», коли українцям вчергове нав'язують умови і правила життя, жити в яких стає дедалі важче, а подекуди й неможливо (https://lb.ua/blog/sergiy_korovchenko/379007_sudova_reforma_vikonanni_diyuchoi.html). – 2017. – 11.10).

***

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Сергей Чванкин, председатель Киевского районного суда города Одессы

Алименты по-новому: плюсы и минусы

Вопрос содержания ребенка при разводе зачастую порождает судебные разбирательства.

Бракоразводный процесс, как правило, стресс не столько для супругов, сколько для детей. Родители при разводе зачастую углубляются в материальные моменты, в том числе в вопрос содержания, забывая о ребенке.

Так, проблема содержания зачастую порождает судебные разбирательства, а нестабильная экономическая ситуация только подливает масла в огонь, приводя к многочисленным ссорам родителей, что в итоге влияет и на дальнейшую жизнь ребенка.

В разных странах по-разному решают вопросы, связанные с воспитанием и содержанием детей.

Например, в Китае алименты на содержание детей взыскиваются в фиксированном размере, который определяется судом в каждом конкретном случае и следует принципу «разумной достаточности».

В Латвии более строгий подход к назначению алиментов. Так, минимальный размер денежной суммы, которая взыскивается на содержание ребенка, рассчитывается от среднего заработка по стране, а не личной зарплаты плательщика, поэтому схитрить с сокрытием своей зарплаты или доходов не получится.

В Польше бытует мнение, что высокая сумма алиментов может негативно

повлиять на воспитание ребенка. Поэтому польские судьи считают, что в размерах алиментов лучше проявлять сдержанность.

В Украине уже сложившаяся практика рассмотрения споров по назначению алиментов изменилась в июле 2017 года, после вступления в силу Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты, касающиеся улучшения защиты прав ребенка на надлежащее содержание», который предусматривает новый порядок взыскания алиментов и увеличение их размера.

Давайте же разберемся, что предусмотрел законодатель.

Во-первых, сохранена возможность взыскивать алименты с помощью приказного производства. Это гораздо быстрее и удобней, ведь для выдачи судебного приказа не обязательно вызывать должника или взыскателя для того, чтобы заслушать его объяснения.

При этом процедура достаточно оперативна: в течение трех дней с момента открытия приказного производства суд обязан выдать судебный приказ. Позиция суда в этом случае такова, что сначала нужно материально обеспечить ребенка, а потом уже рассматривать остальные споры между родителями, если таковые будут.

Важным моментом является то, что заявитель освобождается от уплаты судебного сбора по таким требованиям.

Законом введено существенное повышение минимальной суммы выплачиваемых алиментов до 50% прожиточного минимума на одного ребенка. Ранее минимальный размер составлял всего лишь 30% прожиточного минимума.

При этом расчет алиментных взысканий будет производиться на основе всех доходов, а не только официальной зарплаты.

Также, если истец предоставит доказательства и документальное подтверждение того, что супруг тратит большие суммы, суд может увеличить размер средств, которые необходимо взимать с плательщика алиментов.

Таким образом, по итогам приказного производства сумма денежных средств, которая будет выплачиваться на одного ребенка составит 1/4, на двух детей – 1/3, на трех и более детей – 1/2 дохода плательщика алиментов. При этом установлено и максимальное ограничение: не больше 10 прожиточных минимумов, которые плательщик будет выделять на каждого ребенка.

Стоит отметить, что не всегда люди добросовестно платят алименты. Однако законодатель это предусмотрел и усилил ответственность. Так, если плательщик на протяжении 7 дней с момента уведомления о необходимости уплаты не исполнит свое обязательство, то его ожидает пеня в размере 1% от неуплаченной суммы за каждый день просрочки, но при этом не более 100% задолженности.

Также должники не смогут пользоваться такими уловками, как наличие спора об отцовстве (материнстве), для того чтобы приостановить производство по делу о взыскании алиментов.

Позитивным нововведением, я считаю, и расширение списка обстоятельств, учитываемых судом при определении размера алиментов, а именно: наличие у плательщика алиментов движимого и недвижимого имущества, денежных

средств, а также совершение дорогих покупок (стоимость которых превышает десятикратный размер прожиточного минимума), если они не соответствуют официальным доходам.

Законодатель также побеспокоился и о правах ребенка в случае недобросовестного поведения лица, с которым он проживает. Отныне установлено, что алименты принадлежат ребенку. То лицо, на чье имя они выплачиваются, сможет распоряжаться денежной сумой лишь в интересах ребенка, а не тратить их на собственные нужды. Также предусмотрено и право несовершеннолетнего ребенка пользоваться начисляемыми ему деньгами, но, конечно, с учетом ограничений, установленных Гражданским кодексом Украины.

Следует отметить, что не все нововведения так просты, как кажется на первый взгляд. Это касается в первую очередь нормы, которая позволяет истцу доказывать траты плательщика алиментов. Вполне вероятно, что большинство истцов будет пытаться предоставить все, что смогут найти в подтверждение больших трат бывших супругов, не особо заботясь о допустимости и надлежащем порядке сбора таких доказательств. Поэтому судьям придется взвалить на свои плечи ношу по выработке соответствующей практики при решении вопроса принятия или непринятия подобных доказательств.

Также минусом есть то, что нардепы не внесли изменения касательно освобождения от уплаты судебного сбора за выдачу судебного приказа по алиментам в ГПК Украины и Закон Украины «О судебном сборе».

Подводя итоги, можно сказать, что прошло еще не так много времени с момента изменения порядка взыскания алиментов, чтобы определить, сколько еще подводных камней остались незамеченными. С июля 2017 года Киевским районным судом города Одессы выдано всего 20 судебных приказов о взыскании алиментов, что не так уж и много, учитывая почти 300-тысячное население района. Но то, что законодатель работает в этом направлении, что он ищет новые способы обеспечения прав ребенка – это уже огромный плюс. И нам стоит просто подождать и посмотреть, насколько эффективными и правильными окажутся эти нововведения(<http://sud.ua/ru/news/blog/109784-alimenty-povomtu-plyusy-i-minusy>). – 2017. – 18.10).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Белий

Тренд інтеграції у сучасній освіті

Ще років з десять тому не тільки ректори університетів, а й українська спільнота базового рівня активно протидіяли намірам впровадити вступ до ВНЗ виключно на основі сертифікатів ЗНО. З ухваленням нового рамкового закону “Про освіту” опиратися припинили вже й ректори.

Минулого року процедура державної підсумкової атестації для випускників 11-х класів стала по-справжньому державною, бо здійснюється тепер у форматі незалежної зовнішньої атестації на базі тестування УЦОЯО.

Володимир Белий , Заступник директора з навчально-виховної роботи

Херсонського фізико-технічного ліцею при ХНТУ та ДНУ

На часі стає актуальним впровадження, окрім пріоритетних випускнику предметних ДПА, поєднаних з отриманням сертифіката ЗНО, ще й інтегрального ДПА у форматі ЗНО з певного комплексу загальноосвітніх предметів. Такий проект є доцільним, бо дозволить:

- по-перше, зняти проблеми, пов'язані з високим рівнем суб'єктивної залежності та, відповідно, низьким рівнем об'єктивності середнього балу атестата;

- по-друге, уберегти старшокласників від душевної дихотомії через думку про існування “непотрібних йому предметів”.

І вже недалеко те майбутнє, коли у самих педагогів замість суб'єктивно залежної процедури атестації постане новий механізм сертифікації у формі зовнішнього незалежного комплексного оцінювання (предмет + педагогіка + технології).

У наведених прикладах явище інтеграції декількох елементів/цілей в одній процедурі є для них не головним виміром, але й не останнім.

Вибір

Життя – це постійний процес вибору, яким шляхом піти. І тут у нас, педагогів, також точка роздвоєння: або ми “сідаємо” на цього “коня” – інтеграцію, або ми їй всіяко опираємося. Прямо чи опосередковано.

Тут згадалося, як для тих з нас, кому випадало попрацювати закордоном, наприклад, в академічних ліцеях Франції чи Алжиру, було новиною те, що фізику та хімію там веде одна людина. І так воно не лише у Франції чи країнах, історично пов'язаних з французькою моделлю організації освіти.

При цьому дуже швидко прийшло розуміння: такий підхід є для учнів значно кращим, ніж роздільний. Учитель, скажімо на фізиці, не дублює матеріал, який вже було пройдено у споріднених тематичних розділах програми з хімії, чим системно досягається оптимальний режим навантаження на учня. А ще під час дослідження природних явищ учні щораз отримують більш глибокі пояснення, бо ті весь час опираються на елементи міжпредметного зв'язку, адже останні у вчителя: як кажуть, “не виходять з голови”. Крім того, такий системний підхід автоматично краще забезпечує врахування індивідуальних особливостей учнів, бо на двох різних предметах в учня один і той же освітній “тренер”.

У ще більшій мірі система отримує зиск від такої інтеграції двох предметів під час випускного зовнішнього оцінювання – учень за один “підхід” проходить комплексне тестування із фізики, і з хімії. Наприклад, тамтешні ліцеїсти іншого профілю мають подібне ЗНО вже з поєднанням хімії та біології, або історії та географії.

Чи хвилювало, наприклад, алжирських освітянських керівників те, що радянські вчителі-фізики ніколи в себе вдома не вели уроків хімії?

Абсолютно ні. Просто їм не могло прийти в голову, що дипломований вчитель фізики може не вивчати в університеті хімію. Далі так само вони не подумали б, що випускник університету може не володіти змістом як свого, так і спорідненого предмету на рівні вимог до школяра, хай навіть старших класів.

Чи були в мене проблеми з хімією? Ні, не було.

Під час навчання у педагогічному інституті я її відверто не любив. Втім, іспит з першого разу склав на «чотири» попри те, що молодий викладач хімії в очах більшості був тим ще “звіром” – десь половина курсу з першого разу отримувала «двійку». Найсильнішим студентом на його курсі хімії я не був, але любив багато читати та розв’язувати задачі, що завжди виручало.

В алжирському ліцеї взявся за хімію якби з початку, а в ході роботи вона навіть стала подобатися. Саме там я зрозумів, наскільки мудро зробили французькі організатори освіти, що ось у такий спосіб реалізують принцип ІНТЕГРАЦІЇ предметів.

Наші проектні наміри з інтеграції шкільних предметів через, насамперед, підготовку спеціальної програми та відповідного їй підручника підсвідомо враховують ту традицію, що у старшокласника має бути матеріал з двадцяти обов’язкових предметних курсів.

Далі думка йде до висновку про необхідність спеціальної підготовки окремих вчителів і ... настає стан паніки – система до такого не готова! Це при тому, що в тисячах сільських, а подекуди й міських, школах десятиліття працюють вчителі, котрі ведуть чи не по п’ять предметів і ... паніки немає. Хоча, звісно, якість такої освіти є вкрай незадовільною щодо сучасних вимог.

Системність

У наших умовах, коли в основі досі лишається класно-урочне навчання одного й того ж складу учнів від 1-го до 11-го класу, вирішення проблеми осучаснення змісту та структури загальної середньої освіти потребує системного підходу:

- десь інтеграція на рівні особи вчителя, який веде два споріднених предмети;
- десь інтеграція на рівні змісту, коли певний комплексний курс подається для групи учнів з різних класів у відповідності до їхніх освітніх пріоритетів;
- десь курсу для цілого потоку старшокласників з декількох класів як засіб усунення дублювання власне загальноосвітньої підготовки на етапі навчання у вищій школі.

Звісно, системний підхід полягає у переході до кардинально нової для нас структури освіти – справжньої профільно-цільової освіти старшокласників.

Вирішують кадри

І що принагідно радує, так це те, що у нас є тисячі педагогів, котрі здатні вже зараз організувати діяльність академічних ліцеїв за всіма міжнародними вимогами до ліцейського формату надання освіти і не гірше, ніж за кордоном.

Головне – усвідомити, що найважливішою ознакою організації якісної освіти є така різновидність її моделей, у яких альфою та омегою має бути проактивна учнівська позиція під час уроків за розкладом. Модель занять, за якою вони (уроки) колись були, як інструкції до виконання домашнього завдання у поєднанні зі щоденною потім їх перевіркою, себе давно вичерпала. Звісно, що проактивне ставлення до навчання примусом не поставиш. В учнів мають бути природні внутрішні мотиви до того, які без їхньої можливості до вибору пріоритетності на етапі старшої ланки не можливо сформувати.

А відтак у нас не має іншого варіанту, окрім як робота з формування в системі освіти високого її кадрового потенціалу, бо тільки педагогічно сильний

та гарний одночасно як знавець свого предмету вчитель здатен вести заняття з проактивними учнями. Нова для нас модель навчання школярів передбачає активну самостійну роботу учнів над складним (відповідно до віку) новим матеріалом під тренерським супроводом вчителя під час чи не кожного уроку.

Причина шельмування цієї моделі більшістю наших «старих» педагогів у тім, що вчителів, здатних працювати за такою методикою, в нас дефіцит, який підтверджує досвід нашого ліцею: складно знайти заміну вчителю, котрий вибуває з тієї чи іншої причини.

Мало хто зі шкільних вчителів є схильним до того, щоб запрацювати в режимі постійного переключення від одних завдань на інші, бо різні учні вимагають різної підтримки чи потребують відповіді на різні за змістом запитання. Наш середньостатистичний вчитель звик не відповідати на запитання учнів, а сам їх ставити та ще й в умовах, коли він наперед знає правильну відповідь.

При цьому, чи не кожен учитель зі школи хотів би працювати в нашому ліцеї, але більшість не наважуються прийти, бо як буває кажуть: «Та, ... у вас треба спочатку самому написати ЗНО з предмету, потім показати, як я можу впоратися з вашими ліцеїстами на пробній парі, а це не короткий урок та ще й вони будуть засипати тебе питаннями ...».

Але ж наші вчителі, яких люблять і поважають ліцеїсти, не відразу були тими «святими, що горщики ліплять» – все їхнє новоякісне вміння зробили час і сміливість спробувати по-новому. А тепер, коли починають своє життя нові концептуальні положення нещодавно ухваленого рамкового «Закону про освіту», все ж легше буде як вчителям, так і керівникам закладів.

Вже не кажучи про вищий державний освітній менеджмент, якому вже давно пора попрацювати над підвищенням рівня гнучкості системи. Наприклад, у корені змінити зміст та формат шкільної документації, починаючи з архаїчного класного журналу. Аркадій Корнацький, Народний депутат України (https://lb.ua/blog/volodymyr_biely/379752_trend_integratsii_suchasniy_osviti.html) . – 2017. – 20.10).

***

Блог на сайті юридичної фірми Trusted Advisors

Про автора: Сергей Протасов

Коррупционные риски

В парламенте зарегистрирован законопроект № 7115 «О внесении изменений в подраздел 2 раздела XX «Переходные положения» Налогового кодекса Украины относительно остановки регистрации налоговой накладной/расчета корректировки в Едином реестре налоговых накладных». Как утверждают эксперты, данный законопроект – первая положительная реакция политиков на пожелания бизнеса, но сомнительно, что он в целом решит текущую проблему с регистрацией налоговых накладных.

Несмотря на якобы благие намерения авторов законопроекта, этот документ содержит достаточно неоднозначное положение, согласно которому процедура приостановления регистрации НН/РК в реестре фактически может

быть избирательно переведена в ручной режим, поскольку предлагается предоставить руководителям и заместителям налоговых органов (кроме государственных налоговых инспекций) право принимать, говоря на языке оригинала, «отдельные решения о приостановлении регистрации такой НН/РК в реестре» с необходимостью прохождения процедур подтверждения реальности хозяйственных операций в том виде, в котором они существуют сейчас.

При этом законопроект не определяет, какими критериями или обстоятельствами должны руководствоваться руководители налоговых органов при принятии «отдельных решений» относительно тех или иных налоговых накладных/расчетов корректировки, и предоставляет должностным лицам налоговых органов полномочия по принятию таких решений исключительно на основании их внутреннего убеждения, что, безусловно, закладывает значительные риски коррупционного характера.

А общие ссылки в законопроекте на то, что в случае дальнейшей отмены «отдельного решения» должностное лицо, принявшее его, персонально несет ответственность по закону, вряд ли будут надежным предохранителем от злоупотреблений в этом контексте.

Это по сути нивелирует возможный положительный эффект от принятия законопроекта и позволит налоговикам в ручном режиме решать, по каким НН/РК приостанавливать регистрацию, а по каким – нет, по каким отменять ранее принятые решения о приостановлении регистрации, а по каким – оставлять в силе (<http://trustedadvisors.ua/blog/draft-law-No-7115/>).– 2017. – 17.10).

***

Блог на сайті юридичної фірми Trusted Advisors

Про автора: Родион Абрамович, младший юрист Trusted Advisors

Бесполезное ископаемое

Концентрация усилий исключительно на организации рынка купли-продажи земель сельскохозяйственного назначения не только нецелесообразное, но и во многом экономически бесполезное мероприятие

С каждым новым витком реформ вопрос отказа от моратория на продажу земель сельскохозяйственного назначения звучит все чаще: ни один крупный международный кредитор Украины не оставил его без внимания, Международный валютный фонд и Всемирный банк выступали за отмену моратория на продажу земель сельскохозяйственного назначения. Тем не менее процесс затянули. И не зря.

Рациональная эксплуатация

Тема весьма специфическая, если учитывать суть самого предмета. Сложность в том, что земли с/х назначения – весьма неликвидный товар, если на такой земле не производится соответствующая продукция (зерновые, зернобобовые, посевные и пр.) в необходимом или достаточном количестве. В этом и уникальность данного предмета торговли: сам земельный участок сельскохозяйственного назначения ценен лишь благодаря такому качеству, как плодородие почвы.

И если использовать землю лишь как объект товарооборота исключительно для операций купли-продажи, без поправки на рекультивацию и контроль над эксплуатацией, даже в краткосрочной перспективе предельная маржа от подобных операций будет невелика. Но убытки как для фермерства в частности, так и для аграрного сектора экономики в целом будут значительными.

Схожего мнения придерживаются многие независимые эксперты, указывая как на неготовность украинской экономики к подобному эксперименту, так и на возможные пагубные последствия в случае снятия моратория и введения требований открытия рынка земель для свободной торговли.

В частности, Жан-Жак Эрве, признанный специалист в сфере сельского хозяйства и агробизнеса, член Французской сельскохозяйственной академии, говорил, что в Украине еще не пришло время для купли-продажи земли. В частности, Эрве отмечал следующее: «Сейчас время для того, чтобы улучшать арендные отношения. Я не понимаю, почему сейчас надо продавать землю. Разве только для того, чтобы некоторые люди могли заняться выгодными для себя операциями с целью получения большой прибыли. А кто будет работать на земле? Следствием свободной продажи земли может стать банкротство аграриев и безработица».

Следовательно, концентрация усилий исключительно на организации именно рынка купли-продажи земель сельскохозяйственного назначения не только нецелесообразное, но и во многом экономически бесполезное мероприятие.

С момента внедрения моратория, легально или полунелегально, но с/х земли уже больше 15 лет выступают объектом арендных правоотношений. И вопрос находится не в плоскости внедрения механизма ее продажи. В современных реалиях, с экономической точки зрения, он, мягко говоря, вреден.

Важно создание механизма, не просто позволяющего продавать-покупать, а обеспечивающего рекультивацию земель сельскохозяйственного назначения, восстанавливающего их плодородие, механизма, позволяющего контролировать их разумную эксплуатацию. Следует усовершенствовать механизм оценки земли (в случае ее аренды) и разработать действенный и прозрачный механизм допуска иностранных инвесторов к аренде земель сельскохозяйственного назначения, при этом защищая интересы собственных аграриев.

Немного о моратории

Многие, ратующие за отмену моратория, достаточно часто ссылаются на нормы статей 14 и 41 Конституции Украины. В частности, указывается антиконституционная природа запрета на продажу земель с/х назначения. При этом упускаются из виду два фактора.

Во-первых, мораторий вводился как временная мера, направленная на консервацию любых правовых действий с землями с/х назначения до формирования полноценной нормативно-правовой базы и создания адекватно функционирующего рынка земли. По сути, это было жизненно необходимо на тот момент.

По состоянию на 2017 год указанные цели не были реализованы в полной мере. Рынок земли как таковой отсутствует в нашей стране. Земельное законодательство весьма запутано.

Следовательно, цель, благодаря которой мораторий вводился, не была достигнута.

Во-вторых, земля, будучи основным национальным достоянием народа, находится под особой охраной государства, и использование права собственности на землю не может причинять вред правам и свободам других граждан, интересам общества в целом, ухудшать экологические и естественные качества земли.

Таким образом, хотя право распоряжения собственностью и закреплено в Конституции и является нерушимым, относительно земель сельскохозяйственного назначения данная норма требует функционального применения, поскольку должны учитываться как интересы конкретного частного лица, владеющего соответствующим участком, так и иных граждан государства в целом.

Земли с/х назначения являются ограниченным ресурсом и представляют собой в той или иной форме общегосударственный интерес, поскольку производимая за счет данного ресурса продукция (количество и качество) играет немаловажную роль как в жизни отдельных граждан (потребители с/х продукции), так и в жизни целого государства (экспорт с/х продукции и необходимость импорта в случае неурожая и/или неудовлетворительного качества продукции).

Именно поэтому критически важно перед открытием рынка обеспечить юридические механизмы, благодаря которым земельные ресурсы не будут приведены в негодность путем неконтролируемого использования вредных химических веществ в качестве удобрений, что, в свою очередь, приведет к последующему выращиванию биологически вредной продукции.

Аналогичная позиция закреплена и в Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод 1950 года (Конвенция), ратифицированной Законом Украины от 17 июля 1997 года № 475/97-ВР.

В соответствии с положениями статьи 1 Первого протокола к Конвенции каждое физическое или юридическое лицо имеет право на уважение своей собственности. Никто не может быть лишен своего имущества иначе как в интересах общества и на условиях, предусмотренных законом и общими принципами международного права.

Преыдущие положения не умаляют права государства обеспечивать выполнение таких законов, какие ему представляются необходимыми для осуществления контроля за использованием собственности в соответствии с общими интересами или для обеспечения уплаты налогов, сборов или штрафов.

Следовательно, мораторий никоим образом не нарушает требования Конституции Украины, а, наоборот, выполняет их, поскольку в соответствии со статьей 3 человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются на Украине высшей социальной ценностью. И мораторий как раз и призван обезопасить и жизнь, и здоровье граждан Украины от возможных злоупотреблений со стороны как арендаторов, так и иностранных инвесторов путем внедрения адекватных юридических механизмов мониторинга и контроля за использованием земель с/х назначения.

Заморский опыт

Во Франции большая часть с/х земель (около 55 %) эксплуатируются именно на основании договоров аренды, заключенных на длительный срок.

В США указанный процент несколько ниже – 40 %, а политика, проводимая правительством, направлена на контроль оборота земель с/х назначения и установление запрета на передачу указанного типа земель любому лицу, не являющемуся профессиональным фермером.

На территории государства Израиль земли с/х назначения могут быть переданы частным лицам исключительно на основании арендных отношений.

На территории Германии в собственность можно получить лишь 100 га земель с/х назначения.

Фрихолд и лизхолд земель в Англии по своей природе имеют временный характер, так как вся земля в Великобритании принадлежит государству в лице Королевы.

В той же Германии земли с/х назначения пребывают под строгим надзором государства. Интересы и права частных лиц второстепенны по отношению к государству и обществу в целом. В случае нецелевого использования земель с/х назначения или отчуждения с/х земель с последующим изменением целевого назначения указанные земли могут быть изъяты у собственников.

В Италии допускается возможность изъятия земель с/х назначения у фермера в случае, если последний отказывается эксплуатировать земельный ресурс по его прямому назначению – для выращивания сельскохозяйственной продукции.

На территории Турецкой Республики эксплуатация земель с/х назначения контролируется достаточно строго. Застройка на таких землях запрещена, и допускается их эксплуатация исключительно для производства с/х продукции.

В Китае действует запрет на продажу земли с/х назначения иностранцам. В Грузии ввели мораторий на продажу земель с/х назначения иностранцам. В Республике Молдова действует запрет на приобретение земель с/х назначения иностранцами. В Македонии иностранные граждане могут лишь арендовать с/х земли.

Во всех указанных примерах прослеживается главный принцип организации оборота земель, а именно – «собственность обязывает». Более того, осознавая ценность земель с/х назначения, зарубежные государства осознают и необходимость контроля над их эксплуатацией, что в целом и способствовало успешному развитию сельскохозяйственных отношений в упомянутых государствах.

Насколько целесообразны действия украинских политиков, направленные на открытие рынка земли с/х назначения на данном этапе экономического развития Украины, покажет лишь последующий опыт. Но, суммируя все выше изложенное, остается надеяться, что при любых требованиях международных кредиторов развитие аграрного сектора экономики будет ориентировано все же на интересы украинских аграриев и на потребности простых граждан (<http://trustedadvisors.ua/blog/moratorium-on-the-sale-of-land>). – 2017. 19.10).